



การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี
THE POTENTIAL DEVELOPMENT OF MORALITY TEACHING MONKS
AT SCHOOLS IN RATCHABURI PROVINCE

พระครูปัญญาภิยุต (ประจวบ ปณฺญาทีโป)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘



การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

พระครูปัญญาภิยุต (ประจวบ ปณฺหาทีโป)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๘

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



The Potential Development of Morality Teaching Monks
at Schools in Ratchaburi Province

Phrakhrupanyapiyut (Prachuap Paññādhīpo)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2015

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระมหากำพล คุณงกโร, ดร.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.อุทัย สติมัน)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช
อาจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูปัญญากิยุต (ประจวบ ปณฺญาทีโป))

ชื่อคุณนิพนธ์ : การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี
 ผู้วิจัย : พระครูปัญญาภิชิต (ประจวบ ปณฺหาทีโป)
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
 คณะกรรมการผู้ควบคุมคุณนิพนธ์ : ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช, พธ.บ. M.A., Ph.D.(Pol. Sc.)
 : อาจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง, พธ.บ., พธ.ม., รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
 วันที่สำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๒. ศึกษา ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี และ ๓. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ โดยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ รูป/คน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๘ รูป/คน ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นบริบทของการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างสมดุลระหว่างขีดจำกัดของตัวบุคคล สังคม และสภาพแวดล้อม จำแนกได้ ๓ หลักการ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธี การศึกษาด้านมนุษยสัมพันธ์ และการพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอด

๒. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี พบว่า (๑) ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี มี ๘ ประการ ประกอบด้วย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน, ความรู้และทักษะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา, ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีการะับผิดชอบสูง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน (๒) ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ มี ๖ ประการ ประกอบด้วย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความ

สุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ประมาทตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในเรื่องศาสนาและการเมือง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และ (๓) ศักยภาพ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด มี ๕ ประการ ประกอบด้วย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน, พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน

๓. การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี มีดังนี้ (๑) การพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธี ได้แก่ การพัฒนาความรู้ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว พร้อมทั้งพัฒนาเทคนิควิธีการสอนตามแนวคิดการสอนแนวใหม่ ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา (๒) การพัฒนาศักยภาพศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ หรือ ปฏิบัติการ ๔ ย. ได้แก่ ยิ้มแย้ม-ให้อภัยกับคนอื่น หยิบยื่น-ให้หยิบยื่น แต่สิ่งที่ดีให้ผู้อื่น ยินดี-ให้อินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และยุติธรรม-ให้เป็นธรรมกับทุกบุคคล ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระพุทธศาสนา และ (๓) การพัฒนาศักยภาพศักยภาพด้านความคิดรวบยอด ได้แก่ การสร้างเครือข่ายระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดทำและเผยแพร่แผนปฏิบัติการประจำปีการปฏิบัติการของเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษาโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นสื่อกลาง ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักสังคหวัตถุธรรมของพระพุทธศาสนา

Dissertation Title : The Potential Development of Morality Teaching Monks at Schools in Ratchaburi Province

Researcher : Phrakhrupanyapiyut (Prachuap Paññādhīpo)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)

Dissertation Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr.Thatchanan Issaradet, B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)

: Dr.Suriya Raksamuang, B.A., M.A., D.P.A. (Pub. Admin.)

Date of Graduation : 31 March 2016

ABSTRACT

The objectives of research were 1) to study the principle and concept about potential development of morality teaching monks at schools in Ratchaburi province, 2) to study the principle and concept about potential development of morality teaching monks at schools in Ratchaburi province, and 3) to present the principle and concept about potential development of morality teaching monks at schools in Ratchaburi province.

The research methodology was the qualitative research method by collecting the data of field study from 25 key informants such as Sangha administrators who had the position of moral teaching monks in the area of Ratchaburi province, moral teaching monks and teachers of schools involved the project, scholars and the potential development specialists by in-depth interview of specific sampling from proper group that used the structure interview as the main tool for data collection. There were 8 persons for the focus group discussion by using the recorder to collect the data and the content analysis technique:

The Findings of research were as follows:

1. The principle and concept about potential development of morality teaching monks at schools in Ratchaburi province was the matter of potential development of morality teaching monks among individual limited ability, society and environment that classified by 3 principles such as technique potential development, human relations potentiality and concept potential development.
2. The findings of analysis about the potential development of morality teaching monks at schools in Ratchaburi province, found that (1) the potential development of morality teaching monks at schools in Ratchaburi province in the technique potential development had 8 factors that consisted of morality teaching monks were good sample for students, different knowledge and skills of morality teaching monks from other schools, potentiality of morality teaching monk must be

developed always, to know the doctrine of Buddhism, majority of morality teaching monks finished from faculty of education, always new teaching technique, had the position of Sangha administrator and high responsibility, used the modern technology for teaching. (2) The human relations potentiality had 6 factors that consisted of morality teaching monks had the gentle, politeness, smile, friendship, respectable, humble, to give the importance to everyone, no looking down on others, no gossip, admire to creative thinker and honor to others, no discussion about other religions and politics and morality teaching monks had the sincerity, fairness and no taking interests from others. (3) The concept potential development of morality teaching monks in Ratchaburi province had the five parts that consisted of morality teaching monk in the school knew the concept and contents of morality teaching monks project, to be able to make the public relations in the schools, to be able to cooperate with the schools, to be able to cooperate with the related government sector, and morality teaching monks knew the impact of change in the schools.

3. The potential development of morality teaching monks in Ratchaburi province had the following (1) The technique potential development, such as in the short term, medium term and long term knowledge development including modern teaching technique development is the Tilaksana or three educations in Buddhism. (2) The human relations potentiality, such as the principle of human relations or practice of 4 givings like smile to others, giving good things to others, congratulations to others, and fairness to others that is the potential development according to Brommaviharadhamma of Buddhism and (3) The concept potential development such as network creation of morality teaching monk at the schools, to set up and publish the annual plan of network of morality teaching monks and network with educational institutes by using the morality teaching monks as the middle man that is the kind of potential development according to Sanghahavatthu IV of Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการผู้ควบคุมดุขุณิพนธ์ ได้แก่ ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช และ อาจารย์ ดร.สุริยา รักษาเมือง ที่อนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุง แก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และคณะกรรมการสอบดุขุณิพนธ์ ซึ่งประกอบด้วย พระมหากำพล คุณังโก, ดร., อาจารย์ ดร.อุทัย สติมัน และ รศ.ดร.สมาน งามสนิท ที่กรุณาให้ข้อแนะนำ ปรับปรุง เพื่อความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร., พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร., อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, อาจารย์ ดร.ธิดาภูมิ หน้มนมี และอาจารย์ ดร.ประเสริฐ ทิลาว ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย พร้อมแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, พระราชวัลภาจารย์, พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโป), พระครูวิสุทธธานันทคุณ, ดร., พระครูคุณสารานุกูล, พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวฑฒโก, พระครูสิกขกิจจธำรง (สถิตย สถิตติโก), พระปลัดมนัส ปญญาวฑฒโน, พระครูวินัยธรศุภชัย ขนติโก, พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภโณ, พระสมุห์วศิน วิสุทโธ, พระครูใบฎีกาชาตรี ชาตวโร, พระครูสมุห์ดิเรก สุจิตโต, พระมหานพพร นวโร, พระครูปลัดวีโรจน์ วรมงคล, พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท, พระครูใบฎีกาอลงกร อลงโก, พระปลัดสุรัชย์ สุรชัย, พระครูสมุห์คุณคุณโก, พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, พระสมบุรณ์ กิตติโก, พระมหาชินวิชญ์ จารุธมโม, พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโณ, ดร., ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, พ.ต.ท.ณรงค์ธรรม บัวทอง, นางจันทรา เรือนทองดี, นายนิวัตร วงศ์วิสัย, นางสาวกชนิภา ฝักแคล็ก, นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, นางดวงธิดา ศศินรางกุล, นายสุริยา ทับน้อย, นางนพพร กำแพงทองที่อนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากดุขุณิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวาย เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ พี่ ๆ น้อง ๆ รวมทั้งคณะญาติโยมผู้มีการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด

พระครูปัญญากิยุต (ประจวบ ปญญาทีโป)

มีนาคม ๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญแผนภูมิ	ฅ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๑๑
๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๑๑
๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ	๓๘
๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๘๗
๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๙๕
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๙
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๓
บทที่ ๓ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี	๑๑๔
๓.๑ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี	๑๑๔
๓.๒ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์	๑๒๗
๓.๓ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด	๑๓๘
๓.๔ สรุปและวิเคราะห์	๑๕๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี	๑๕๓
๔.๑ ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี	๑๕๓
๔.๒ หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๑๖๔
๔.๓ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี	๑๗๒
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๘๕
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๘๘
๕.๑ สรุป	๑๘๘
๕.๒ อภิปรายผล	๑๙๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๙๕
บรรณานุกรม	๑๙๖
ภาคผนวก	๒๐๖
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือเพื่อการวิจัย	๒๐๗
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องเครื่องมือเพื่อการวิจัย	๒๑๓
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๑๗
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๒๒๖
ภาคผนวก จ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย	๒๕๒
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์การสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อการวิจัย	๒๖๒
ประวัติผู้วิจัย	๒๗๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑.๑	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์	๖
๑.๒	ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๘
๒.๑	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาความหมายของการพัฒนา	๑๓
๒.๒	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาองค์ประกอบการพัฒนา	๑๕
๒.๓	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๘
๒.๔	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนา	๒๗
๒.๕	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาการพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตก	๓๔
๒.๖	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาความหมายของศักยภาพ	๔๐
๒.๗	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาองค์ประกอบของศักยภาพ	๔๒
๒.๘	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์	๔๖
๒.๙	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาพุทธธรรมสำหรับพัฒนาศักยภาพมนุษย์	๖๓
๒.๑๐	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษากิจกรรมการพัฒนาศักยภาพมนุษย์	๗๒
๒.๑๑	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพมนุษย์	๗๖
๒.๑๒	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์	๘๔
๒.๑๓	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๘๘
๒.๑๔	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาจุดมุ่งหมายโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๙๐
๒.๑๕	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๙๔
๒.๑๖	แนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย	๙๘
๒.๑๗	ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา	๑๐๒
๒.๑๘	ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพ	๑๐๖
๒.๑๙	ผลการวิจัยของนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๑๑๑
๓.๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี	๑๒๖
๓.๒	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์	๑๓๗
๓.๓	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด	๑๔๙
๓.๔	สรุปวิเคราะห์ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี	๑๕๐
๔.๑	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนในจังหวัดราชบุรี	๑๖๓
๔.๒	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระ สอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี	๑๗๑

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๒.๑	ทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง
๒.๒	ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์
๒.๓	เปรียบเทียบทฤษฎีสองปัจจัยของเฮร์ซเบิร์ก ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ และทฤษฎี อี อาร์ จี ของอัลเดอร์เฟอร์
๒.๔	กรอบแนวคิดในการวิจัย
๔.๑	รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์เล่มนี้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบคำย่อ ซึ่งการอ้างอิงจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑ หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎก จุฬวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๗ ข้อที่ ๔๖๒ หน้าที่ ๒๙๑ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิภวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อ.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัสมภิตามรรค	(ภาษาไทย)

ปกรณวิเสส

วิสุทฺธิ.	(ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ	(ภาษาไทย)
-----------	-------	---	------------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์กรทางศาสนาและสังคมนั้นต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบสนิทและต่างก็เกี่ยวเนื่องต่อกัน และกันตั้งแต่ดึกดำบรรพ์มาจนทุกวันนี้ สังคมจะเรียบริบร้อยเพราะมีหลักทางศาสนาคอยกำกับ ศาสนาจะคงอยู่ได้จากพฤติกรรมทางสังคม ศาสนาช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้ระเบียบประเพณีและกฎเกณฑ์สำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน ศาสนาช่วยให้บุคคลรู้จักการปรับตัวและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสังคม^๑ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พระพุทธศาสนาจัดเป็นวิชาสำหรับการเรียนรู้โดยสถานะหลัก คือ ในฐานะที่เป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชน^๒ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรม เพราะธรรมะสามารถนำความสุขมาให้แก่ผู้ปฏิบัติได้ทั้งในปัจจุบันและในภายภาคหน้า ดังพุทธพจน์ว่า “อัมมจาร์ สุขี เสติ อสมิ โลกเปรมติ จ ผู้ประพฤติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า”^๓

การศึกษาของชาติตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา รัฐและวัดรวมกันเป็นศูนย์กลางแห่งประชาคม วิชาที่เรียน คือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญขั้นต้น โดยมีพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นผู้สอน กระทั่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงนำระบบจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ บทบาทในการให้การศึกษาแก่ชุมชนของวัดและพระสงฆ์จึงลดน้อยลงเรื่อย ๆ ตามระยะเวลา กระทั่งต่อมา สังคมไทยประสบปัญหาด้านศีลธรรมของเด็กและเยาวชน (อาทิ ปัญหาการขาดภูมิคุ้มกันทางจิตใจและอารมณ์ ปัญหาพฤติกรรมทางอารมณ์ ปัญหาพฤติกรรมและการแสดงออกที่ก้าวร้าวรุนแรง ฯลฯ)^๔ จึงเกิดแนวคิดในการนำทุนทางสังคมที่เข้มแข็งของไทย คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ผู้เป็นทั้งครูและแบบอย่างที่ดี กลับมาช่วยแก้ปัญหาทางศีลธรรมของเด็กและเยาวชน ทั้งยังเป็นการเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ให้กลับคืนสู่สังคมไทยดังเช่นในอดีต^๕ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นที่มาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

^๑จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๘.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑) หน้า ๓-๔.

^๓ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๔/๒๓/๓๘.

^๔ดูรายละเอียดใน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒

^๕กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ข.

ตั้งแต่ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้นมา กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กับกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ได้ทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เพื่อดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมุ่งหมายให้มีพระสอนศีลธรรม ๑ รูป ต่อสถานศึกษา ๑ แห่งในตำบล ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ โดยจัดส่งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาไปทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียน^๖ ให้รับภาระเป็นผู้ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษา^๗ ทั้งในระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคูณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข^๘ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้โอนภารกิจจากกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) เป็นผู้ดำเนินการ^๙

ดังกล่าวนี้อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เน้นย้ำให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเล็งเห็นโอกาสและความสำคัญว่า “มีคำสพประมาทว่า พระสงฆ์สอนเด็กไม่เป็นจึงทำให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องน่าเบื่อสำหรับเด็กในโรงเรียน คำสพประมาทแบบนี้เคยมีมาแล้ว เมื่อพระสงฆ์ได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในโรงเรียนเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๕ แต่ในสมัยรัชกาลต่อมา พระสงฆ์ก็หยุดไปสอนในโรงเรียนเพราะมีเสียงค้านว่าพระสงฆ์สอนได้แต่เด็กผู้ชายแต่สอนเด็กผู้หญิงไม่ได้ ครูประจำการได้ดึงงานสอนทั้งหมดไปจากพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงว่างงานในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนไปเกือบหนึ่งร้อยปี จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลมาขอร้องให้มหาจุฬาฯ ช่วยเป็นคนกลางในการนำพระสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป ไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอีกครั้ง แต่ก็อดห่วงไม่ได้ว่า ถ้าพระสงฆ์ล้มเหลวในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนครั้งนี้ พระสงฆ์ในอนาคตคงหมดโอกาสที่จะเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ และอาจจะต้องรอไปอีก ๒๐๐ ปี กว่าที่พระสงฆ์จะมีโอกาสได้กลับเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนอีกครั้ง”^{๑๐}

^๖ พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) อ่างใน สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, **สรุปงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา**, (นนทบุรี : หจก. เซนปรีณัตติง, ๒๕๕๖), หน้า ๓๗.

^๗ พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโด และคณะ, **รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**, (นนทบุรี : หจก. เซนปรีณัตติง, ๒๕๕๕), หน้า คำนำ.

^๘ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘**, หน้า ๒๒.

^๙ บุญหนา จิมาโนง และคณะ, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิชาการ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^{๑๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **สารจากอธิการบดี : ยุทธศาสตร์ในการพัฒนามหาวิทยาลัยสงฆ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๕].

ผลการดำเนินงานในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกือบทุกพื้นที่ พบว่า ยังมีปัญหาหลายประการ คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนส่วนมากให้ความสำคัญกับพระสอนศีลธรรมน้อย พระสอนศีลธรรมไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กนักเรียนและไม่ค่อยเข้าใจหลักธรรมทางศาสนา ขาดสื่อการสอนที่ดี ไม่มีอุปกรณ์ช่วยสอน ไม่ค่อยสนใจปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน^{๑๑} ดังกล่าวนี้นี้ หากต้องการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น จำเป็นต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นอันดับแรก

โดยนัยนี้ รายละเอียดของศักยภาพในตัวบุคคลที่ต้องได้รับการพัฒนา มี ๓ ประการ ดังนี้ ๑) ศักยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) คือ ความสามารถในการทำงานด้านที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเฉพาะอย่าง ซึ่งเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิคอาศัยความรู้การวิเคราะห์ และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน ศักยภาพนี้เรียนรู้ได้ด้วยการปฏิบัติระหว่างฝึกหรือการเตรียมตัว เช่น ความสามารถในการเขียนคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร การพูด การอ่านแผนผัง การสร้างอาคาร การรู้จักจัดตารางทำงาน การทำทะเบียน เข้าใจ แบบฟอร์มต่าง ๆ การบัญชี การรู้จักเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน ๒) ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) เป็นความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยใช้ศักยภาพทางด้านมนุษยสัมพันธ์อย่างดี เนื่องด้วยการปฏิบัติงานจำเป็นต้องทำงานสัมพันธ์กับบุคคลหลายประเภทซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ทัศนคติ และค่านิยม จึงต้องศึกษาพฤติกรรมและพยายามเข้าใจบุคคลทุกประเภท ต้องมีความเห็นใจผู้อื่น ทักษะด้านนี้ศึกษาได้จากประสบการณ์ในการทำงาน และจากวิชาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับจิตวิทยา การศึกษาความต้องการของมนุษย์ ขวัญกำลังใจ กระบวนการหมู่พวกและสังคมวิทยา และ ๓) ศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) เป็นความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง ต้องเข้าใจว่างานแต่ละหน้าที่ในองค์การขึ้นต่อกันและกัน และหากมีการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่หรือหน่วยงานย่อยต่าง ๆ ส่วนใดส่วนหนึ่งของโรงเรียนก็จะกระทบกระเทือนถึงส่วนอื่น ๆ ดังนั้น จึงต้องใช้ความรู้ในด้านสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ การเมือง มานุษยวิทยา จิตวิทยาสังคม^{๑๒} ประการสำคัญ คือ ในทางพระพุทธศาสนามีทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งในส่วนของตัวเองและในส่วนองสังคม มีหลักธรรมจำนวนมากครอบคลุมตั้งแต่เรื่องพื้นฐานในการดำเนินชีวิตจนกระทั่งถึงเรื่องสูงสุดที่เป็นจุดหมายของพุทธศาสนา คือ นิพพาน ทุกหลักธรรมล้วนแต่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคมทั้งสิ้นเช่นทำให้เกิดความสุข ความเจริญ แก่ผู้ปฏิบัติเกิดความสงบเรียบร้อยแก่สังคม

^{๑๑} พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ, “ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิชาการ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๑๒} Katz, R.L., “Skills of an Effective Administrator”, **Harvard Business Review**, (33, 1995) : 33-42.

จากที่กล่าวมา ประกอบกับการที่ผู้วิจัยเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาการดำเนินงานในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ในอนาคต ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาสำหรับพื้นที่อื่น ๆ ได้อีกประการหนึ่งด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในขอบเขตเนื้อหา ๓ ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

๑) ศักยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

๒) ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

๓) ศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies)^{๑๓}

^{๑๓} Katz, R.L., “Skills of an Effective Administrator”, *Harvard Business Review*, (33, 1995) : 33-42.

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยจำแนกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

กลุ่มที่ ๒ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

กลุ่มที่ ๓ ผู้บริหาร/ครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ

กลุ่มที่ ๔ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนจากประชากรทั้ง ๔ กลุ่มดังกล่าวข้างต้น จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๓ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๓๗๗ สถานศึกษา^{๑๔}

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ขอบเขตระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๐ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นผลผลิต (Output) โดยใช้ปัจจัยนำเข้า (Input) และมีกระบวนการ (Process) ที่ก่อให้เกิดผลผลิตนั้น

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ศักยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) คือ ความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน

๒) ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) คือ ความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

^{๑๔} ศูนย์อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดราชบุรี, รายงานสรุปโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปี ๒๕๕๗, (ราชบุรี : ศูนย์อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดราชบุรี, ๒๕๕๗), หน้า ๑. (เอกสารอัดสำเนา).

๓) ศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) คือ ความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง การพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านเทคนิควิธี มนุษยสัมพันธ์ และความคิดรวบยอด โดยมีพุทธธรรมเป็นฐานในการพัฒนา

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอนโดยรับภาระเป็นผู้ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอื่น ๆ ในจังหวัดราชบุรี

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๖.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหาร/ครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๑.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์	ตำแหน่ง/สถานะ
๑	พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต	รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี
๒	พระราชวัลลภาจารย์	เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี
๓	พระมหาประกอบ โชติปัญโญ	เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี

ตารางที่ ๑.๑ (ต่อ)

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์	ตำแหน่ง/สถานะ
๔	พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาบโก)	รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี
๕	พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวฑฒโก	เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี ผู้ประสานงานปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี
๖	พระครูสิกขกิจจธำรง (สถิตย์ สถิตถิโก)	เจ้าอาวาสวัดหนองตานิคม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๗	พระปลัดมนัส ปญญาวฑฒโน	เจ้าอาวาสวัดหนองสีนวล พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๘	พระครูวินัยธรศุภชัย ขนติโก	เจ้าอาวาสวัดขาวเหนือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๙	พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภณ	เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๐	พระสมุห์หวัศิน วิสุทโธ	เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๑	พระครูใบฎีกาชาตรี ชาตวโร	เจ้าอาวาสวัดวิมลมรรคาราม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๒	พระครูสมุห์ดิเรก สุจิตโต	รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางดำน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๓	พระมหานพพร นวโว	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบัวงาม (พระอารามหลวง) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๔	พระครูปลัดวีโรจน์ วรมงคล	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๕	พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออีเขียว พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๖	พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกโร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๗	พระปลัดสุรัชย์ สุรชโย	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางแพ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๑๘	พระครูสมุห์คุณ คุณนโร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรัทธาธรรม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

ตารางที่ ๑.๑ (ต่อ)

ที่	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์	ตำแหน่ง/สถานะ
๑๙	พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๒๐	พระสมบุรณ์ กิตติโก	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๒๑	นางจันทรา เรือนทองดี	ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการมวิทยา ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ
๒๒	นายนิวัตร วงศ์วิสัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ
๒๓	นางสาวกชนิภา ฝึกแคเล็ก	ครูประจำการโรงเรียนวัดหุบกระเทียม ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ
๒๔	นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง	ผู้อำนวยการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ราชบุรี ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ
๒๕	นางดวงธิดา ศศินรางกุล	นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธ- ศาสนาจังหวัดราชบุรี ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ

ตารางที่ ๑.๒ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ที่	ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	ตำแหน่ง/สถานะ
๑	พระครูวิสุทธาันทคุณ, ดร.	เจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี
๒	พระครูคุณสารานุกูล	รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี
๓	พระมหาชินวิชญ์ จารุธมโม	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๔	พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโณ, ดร.	เจ้าอาวาสวัดหนองปรุ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี
๕	นายสุริยา ทับน้อย	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสมมาราม ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ ๑.๒ (ต่อ)

ที่	ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ	ตำแหน่ง/สถานะ
๖	นางนวพร กำแพงทอง	ครูประจำการโรงเรียนวัดบ้านซ้อง ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ
๗	ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น	หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ
๘	พ.ต.ท.ณรงค์ธรรม บัวทอง	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ

๑.๖.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไว้ ๒ ประเภท ดังนี้

การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยกำหนดประเด็นคำถามหลักให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล

๑.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการ ดังนี้

ข้อมูลขั้นต้น ผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามที่กำหนดไว้ โดยทำการติดต่อในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วผู้วิจัยจะได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลขั้นรอง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis) หรือพรรณนาความ (Descriptive Interpretation) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

๓) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑.๗.๒ ทำให้ทราบศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

๑.๗.๓ ทำให้ทราบรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

๑.๗.๔ ผลการศึกษานี้สามารถนำไปเสนอคณะสงฆ์และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อใช้พัฒนางานส่วนนี้ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

บทที่ ๒

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในครั้งนี้ ได้มีการศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพบุคคล โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ
- ๒.๓ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา มีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหมายของการพัฒนา ผู้วิจัยได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

คำว่า พัฒนา ในภาษาไทย มาจาก วทฺธณ ในภาษาบาลี และ วรณ ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^๑ คำว่า พัฒนา นี้ เริ่มใช้มาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๓ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คำว่า พัฒนา แปลว่า เจริญ ตามแนวพระพุทธศาสนาแยกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาอย่างอื่น ๆ เช่น พัฒนาวัตถุ พัฒนาสภาพแวดล้อม เรียกว่า พัฒนา หรือวิวัฒนาการ^๒

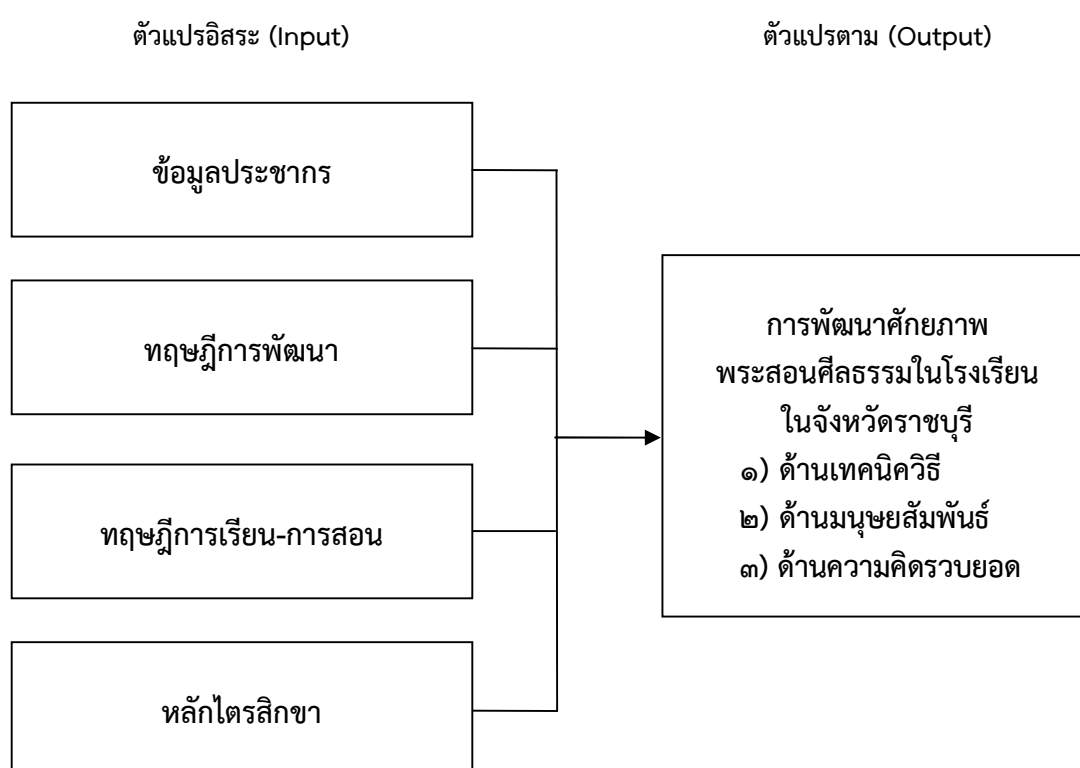
โดยความหมายจากสรุปศัพท์ คำว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตองงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ดังนี้

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑-๒๒.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” มีกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ได้แก่ ด้วยตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ตามแนวคิดของ Katz, R.L.^{๒๐๙} คือ ศักยภาพ ๓ ด้าน ประกอบด้วย ศักยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) และศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๒.๔



แผนภูมิที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๒๐๙}Katz, R.L., "Skills of an Effective Administrator", *Harvard Business Review*, pp. 33-42.

บทที่ ๓

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหาร/ครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ จำนวน ๒๕ รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

๓.๒ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

๓.๓ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies)

๓.๔ สรุปและวิเคราะห์

๓.๑ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

การศึกษาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) เป็นข้อมูลเชิงลึกความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และการรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ดังนี้

หากพิจารณาสภาพการณ์ปัจจุบัน และมองบริบทเฉพาะด้านเทคนิควิธีการในการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรม ต้องยอมรับว่า โดยภาพรวม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรีต่างมีพื้นฐานความรู้และทักษะแตกต่างกันออกไป ซึ่งขออธิบายโดยสังเขปว่า คำว่า ความรู้ ในที่นี้ คือความสามารถในการอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถูกต้องและชัดเจน ส่วนคำว่า ทักษะ ในที่นี้ คือความสามารถในการลงมือทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เกิดผลผลิตหรือผลลัพธ์อันพึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยความแตกต่างทางด้านความรู้และทักษะของแต่ละบุคคลนี้ ย่อมส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพระสอนศีลธรรมต่างกันไป ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า ผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความรู้และทักษะสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า^๑

^๑สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

ศักยภาพในด้านเทคนิควิธีการในฐานะที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาต้องปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถานศึกษา คงต้องใช้กรอบของศักยภาพความเป็นครูมาเป็นตัวชี้วัด โดยทั่วไป ครู คือ บุคคลที่สั่งสอนอบรมวิชาความรู้ต่าง ๆ นอกจากนั้นแล้ว ต้องคอย ดูแลเอาใจใส่ต่อสุขทุกข์ของศิษย์ ความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ และคอยปกป้องมิให้ศิษย์กระทำความชั่วต่าง ๆ อีกด้วย กล่าวคือ ในฐานะของความเป็นครู จะต้องเป็นทั้งผู้สร้าง และผู้กำหนดอนาคตของเยาวชนให้พัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการและถูกต้องได้ เพราะให้เยาวชนเหล่านั้นเติบโตเป็นกำลังสำคัญแก่สังคมและประเทศชาติต่อไป ศักยภาพของผู้สอนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และการพัฒนาศักยภาพผู้สอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคนิควิธีการ ถือเป็นงานที่ต้องกระทำโดยสม่ำเสมอ เป็นงานที่ทำไม่เสร็จ หรือต้องทำตลอด เพราะเมื่อเวลาเปลี่ยนไป สภาพสิ่งแวดล้อมในทางเทคนิควิธีการหรือเครื่องมือในการปฏิบัติงานย่อมมีการพัฒนาไป ฉะนั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ต้องปฏิบัติหน้าที่เมื่อครูในสถานศึกษาต่าง ๆ จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของตนตามไปด้วย ดังกล่าวนี้นี้ การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงมีความสำคัญ ดังนี้

๑) ช่วยพัฒนาคุณภาพและวิธีการทำงานให้มีสมรรถภาพในการสอน มีความรู้เพิ่มขึ้น เข้าใจบทบาทหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องให้ดีขึ้น

๒) ช่วยทำให้เกิดการประหยัดเวลาและลดความสูญเสียเปล่าทางวิชาการ เพราะได้รับการพัฒนาจนไม่ทำอะไรผิดพลาดง่าย ๆ สามารถใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ทำการสอนนักเรียนได้ผลเต็มที่และตรงตามจุดประสงค์ให้นักเรียนก็มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์ที่กำหนด

๓) ช่วยทำให้ได้เรียนรู้งานในหน้าที่ได้เร็วขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เพิ่งได้รับการบรรจุให้เข้าทำงานใหม่ ๆ และที่ย้ายไปทำการสอน ณ สถานที่ใหม่

๔) ช่วยแบ่งเบาหรือลดภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา เพราะมีความเข้าใจงานการสอนและงานอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

๕) ช่วยกระตุ้นให้ปฏิบัติงานเพื่อความก้าวหน้าในการงาน กล่าวคือ เมื่อได้รับการยอมรับย่อมทำให้มีโอกาสก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งทางการบริหารคณะสงฆ์ที่สูงขึ้น

๖) ช่วยให้เป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งในด้านความรู้และ เทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งหลักการปฏิบัติงาน และเครื่องมือเครื่องใช้สมัยใหม่ต่าง ๆ

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีลักษณะเฉพาะและซับซ้อนกว่าการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์กรคณะสงฆ์ประเภทอื่น ๆ เพราะเหตุที่บุคลากรที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีฐานะเป็น ครู ซึ่งควรเป็นผู้มีวุฒิทางการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไปจึงจะเป็นไปตามมาตรฐานที่สังคมยอมรับว่าสามารถทำหน้าที่หลักในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของสังคมได้^๒

^๒ สัมภาษณ์ พระราชวัลลาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี ซึ่งเป็นส่วนของความ สามารถในการทำงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี หากกล่าวโดยภาพรวม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรีล้วนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เป็นผู้ทรงความรู้ทางธรรม จึงสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นครูผู้ช่วยสอนในสาระการเรียนรู้กลุ่ม สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เกิดจากกระบวนการคัดเลือกผู้สมัครเข้าบรรจุ เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีหลักเกณฑ์ชัดเจนว่า ต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาชั้น เอก เท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติอื่นต้องนำมาประกอบการพิจารณาด้วย ได้แก่ เป็นพระภิกษุมี สัญชาติไทยสังกัดอยู่ในจังหวัดที่เปิดรับเพิ่มเติม จำกัดอายุไม่เกิน ๖๐ ปี ไม่เป็นพระสอนศีลธรรมสังกัด อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องสอนให้ตรงตามพระไตรปิฎก ฯลฯ ในการรับสมัครและพิจารณา แต่งตั้งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนี้มีความเคร่งครัดในหลักเกณฑ์ด้านคุณสมบัติของผู้สมัครเป็น อย่างมาก ตามระเบียบกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครที่ต้องมีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นเอก หรือที่ คณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัดเห็นชอบ โดยการอนุมัติของประธาน ศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัดนั้น ๆ^๓

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดียิ่ง และ ถือว่าเป็นบุคลากรที่ทรงคุณค่าอย่างมากและเป็นที่ต้องการในยุคปัจจุบัน เนื่องด้วย สังคมไทยในยุค ปัจจุบันได้เผชิญกับปัญหาสังคมมากมายอันเนื่องมาจากการเจริญทาง ด้านของเทคโนโลยีและ วิทยาศาสตร์ซึ่งส่งผลให้สังคมไทยต้องเกิดปัญหามากมาย ทั้งอบายมุข การเห็นแก่ตัวและพวกพ้อง ปัญหาสังคมอีกหลาย ๆ ด้าน ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมเหล่านี้ ได้ส่งผลให้เด็กและเยาวชนต้องเข้ามา สัมผัสโดยขาดวิจารณญาณในการรับรู้และกลั่นกรองในสิ่งที่เกิดขึ้นภายในสังคม ตลอดจนยังขาดการ คอยให้คำปรึกษาและแนะนำจากบุคคลผู้รอบรู้ในสังคมความเจริญทั้งหมด ดังกล่าว ส่งผลให้ เยาวชนที่เป็นนักเรียนนั้นมีสภาพจิตใจที่ตกต่ำและขาดคุณภาพชีวิตที่ดี และจากความคาดหวังอย่างยิ่ง ของสังคมหวังให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหรือในสถานศึกษาต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้รับการ ถ่ายทอดวิชาทางพุทธศาสนากับพระภิกษุสงฆ์โดยตรง ได้รับการอบรมบ่มนิสัยในเรื่องของกิริยามารยาท ความเคารพอ่อนน้อม และคุณความดีอย่างอื่นจากพระสงฆ์ จะทำให้เด็กได้รับการกล่อมเกล่าจิตใจให้ อ่อนโยนมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งขึ้นในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เพราะเห็นแบบอย่างที่ดีจากพระสงฆ์ซึ่ง ท่านก็เป็นทีเคารพศรัทธาของคนทั่วไปอยู่แล้วทำให้ลดปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ลงได้ เช่น ปัญหาการ ก่อการทะเลาะวิวาท ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ปัญหาการเรียนประพฤตินไม่เหมาะสมกับ วัย ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงต้องรับหน้าที่หลัก ในการเผยแผ่พระ ศาสนาและกล่อมเกล่าจิตใจของเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ คู่กับคุณธรรม เพื่อให้เยาวชนเหล่านี้ได้ นำคุณธรรมและความรู้ที่ได้จากพระสอนศีลธรรมไปพัฒนาตนและสังคมรวมทั้งประเทศชาติให้พัฒนา ในทางที่ดีและเจริญ^๔

^๓สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระ สอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

^๔สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทิปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการ พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

ด้านเทคนิควิธีเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก และก่อนอื่นต้องยอมรับว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ มิได้มีความรู้โดยตรงในสาขาต่าง ๆ เช่น การบริหารการศึกษา การสอนวิชาสังคมศึกษา ฯลฯ ของคณะครุศาสตร์ที่มีสอนในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลให้ขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดทำแผนการสอน หรือไม่เข้าใจโครงสร้างของหลักสูตร เป็นต้น ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง หากต้องการให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ เพราะหลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติที่ต้องการให้หลักสูตรช่วยพัฒนาบุคคลต่าง ๆ ให้เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถและพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้หลักสูตรยังช่วยทำให้บุคคลต่าง ๆ สามารถกำหนดแนวทางในการประกอบอาชีพตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองเพื่อบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนช่วยพัฒนาประเทศชาติไปสู่ความเจริญในทุก ๆ ด้าน

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เพิ่งเข้าปฏิบัติหน้าที่อาจขาดความสามารถในการทำงาน เพราะไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักสูตรของสถานศึกษา โดยแท้จริงนั้น หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะเป็นโครงร่างกำหนดกรอบแนวทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตรวมทั้งเป็นแนวทางในการให้การศึกษา ให้ความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังเจตคติและค่านิยม การสร้างความเจริญเติบโต ความสมบูรณ์ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนด ฉะนั้น เพื่อสามารถนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งโดยทั่วไปหลักสูตรจะมีลักษณะพื้นฐาน คือ หลักสูตรเป็นผลผลิตของสังคมที่ในแต่ละช่วงเวลาและสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ หลักสูตรไม่ใช่เนื้อหาสาระเพียงอย่างเดียว แต่จะรวมถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้วย หลักสูตรจะต้องแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายของการศึกษาและแนวทางที่จะไปถึงความมุ่งหมายนั้น หลักสูตรเป็นสิ่งที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและเป็นเพียงแนวทางหรือการชี้แนะเท่านั้น การใช้หลักสูตรต้องปรับให้เหมาะกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อมทางสังคม และหลักสูตรไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปใช้ได้ทั่วไป ต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน โดยสรุปแล้วหลักสูตรมีความสำคัญเป็นอย่างมากในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรบอกให้ทราบว่าผู้เรียนบรรลุจุดหมายอย่างไร และจะต้องจัดเนื้อหาสาระอย่างไร เครื่องมือวัดผลประเมินผลอย่างไร ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอน และเป็นตัวกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมาย ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และเป็นไปตามที่สังคมต้องการ จากที่กล่าวมา จึงย้ำให้เห็นชัดว่าเทคนิควิธีเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ มิได้มีความรู้โดยตรงในสาขาที่ตนต้องปฏิบัติงานในฐานะผู้ช่วยสอนในสถานศึกษาต่าง ๆ นั้นเอง^๕

^๕สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐิริวฑฒโก, เลขาธิการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้ประสานงานศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

โดยความเป็นจริง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี มีพื้นฐานความรู้และทักษะแตกต่างกันออกไป ในที่นี้ มิได้หมายถึง วุฒิการศึกษาแผนกธรรม หากแต่หมายถึง วุฒิการศึกษาสามัญ สังเกตได้จากที่ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป จะมีความสามารถในการวิเคราะห์ให้ผู้เรียนได้โดยมีการเตรียมแผนการสอนที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างให้นักเรียนเกิดความเข้าใจร่วมกันสามารถให้เด็กมีทัศนคติที่ดีและซาบซึ้งในพระพุทธศาสนาจนนำไปปฏิบัติ มีการสร้างกิจกรรมการสอนที่น่าสนใจในการสอน มีบุคลิกภาพที่ดี มีความเข้าใจ ธรรมะที่ถูกต้อง สามารถสื่อธรรมะให้นักเรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งซึ่งเด็กนักเรียนสามารถบูรณาการ ประยุกต์แนวคิดใหม่ได้ว่า เรียนธรรมะไม่ใช่เรื่องยากแต่เป็นเรื่องง่ายแล้วสนุกทุกครั้งเมื่อได้เรียนรู้ ผู้สอนมีการตรงต่อเวลาและทำงานอย่างทุ่มเทและอุทิศตนเพื่อการสอน นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นหลังจากมีพระสอนศีลธรรมสอนในโรงเรียนอย่างชัดเจน สามารถนำพานักเรียนเป็นชาวพุทธ ที่ดีและมีความเจริญงอกงามด้านจิตวิญญาณของความดีที่เกิดขึ้น มีกาย วาจา ใจที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตอาสา ความประพฤติที่ดีได้^๖

อย่างไรก็ตาม พระสอนศีลธรรมส่วนมากมีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี แม้ในปัจจุบันจะมีการส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้เข้ารับการศึกษในหลักสูตรประกาศนียบัตร การสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) ซึ่งเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตร ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่ยังคงมีพระสอนศีลธรรมจำนวนน้อยมากที่เข้ารับการศึกษในหลักสูตรดังกล่าว แต่ก็เป็นที่น่ายินดีที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล็งเห็นความสำคัญของการกิจคณะสงฆ์ในด้านนี้ ดังนั้น สำนักงานพระสอนศีลธรรม สำนักงานอธิการบดีกับคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดทำบันทึกข้อตกลง (MOU) ความร่วมมือว่าด้วยการบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม เพื่อให้การสนับสนุนพันธกิจด้านการบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยทั้งสองฝ่ายมีข้อตกลงร่วมกัน คือ ให้ความร่วมมือในการดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการเนื่องในการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมของมหาวิทยาลัยให้มีประสิทธิภาพ สะท้อนอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดศาสตร์และศิลปการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้แก่พระสอนศีลธรรมหรือครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา และให้มีความร่วมมือในด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ทั้งนี้ สำนักงานพระสอนศีลธรรม สำนักงานอธิการบดี กับคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จะร่วมมือระหว่างกันเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานการบริหารวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม ให้เป็นไปตามแผนพัฒนาของมหาวิทยาลัย ตามบันทึกข้อตกลงข้างต้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งในอนาคตย่อมส่งผลดีต่อการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั้งในจังหวัดราชบุรี และทุก ๆ จังหวัด^๗

^๖สัมภาษณ์ พระครูสิกขกิจจารัง (สถิตย์ สถิตถิโก), เจ้าอาวาสวัดหนองตาเน็ด/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^๗สัมภาษณ์ พระปลัดมนัส ปญญาทตฺตโน, เจ้าอาวาสวัดหนองสีนวล/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

ความสามารถในการทำงานประการหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดเด่นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ พระสอนศีลธรรมสามารถเป็นผู้นำทางความประพฤติปฏิบัติชอบแก่ผู้เรียนได้ เพราะครูพระเป็น พระสงฆ์ผู้ทรงศีล เป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีทั้งแก่ผู้เรียน ครู ตลอดจนผู้ปกครองนักเรียน เป็นผู้ ถ่ายทอดวิชาการและเป็นผู้ถ่ายทอดความประพฤติ วิธีประพฤติดนที่ดงามทุกอย่างแก่นักเรียน เป็นผู้ มีอิทธิพลต่อศิษย์ทั้งด้านวิชา ความคิด บุคลิกภาพ และความประพฤติ เมื่อศิษย์เกิดศรัทธาก็จะ เลียนแบบความประพฤติจากครูที่เป็นพระสงฆ์ไป ทั้งโดยเจตนาและไม่ได้เจตนา ครูประเภทนี้เรียกว่า ครูผู้นำทางจิตใจและวิญญาณ คือ สอนให้คนมีความถูกต้องทางจิตใจ สอนให้มีความสามารถเอาชนะ กิเลสหรือความทุกข์ได้ การสอนของครูประเภทนี้เป็นไปตามความประสงค์ของพระพุทธเจ้า คือ สอน ตามความเป็นจริง สอนในสิ่งที่จริงที่เกิดขึ้นในชีวิต สอนเพื่อให้มนุษย์ไปสู่จุดหมายทางเดียวกันคือ ความรอดพ้นจากความเป็นทุกข์ ครูพระถือปฏิบัติศีล ๒๒๗ ข้อ ในขณะที่ครูประจำการซึ่งมีสถานะเป็น คฤหัสถ์ถือปฏิบัติศีลที่เป็นพื้นฐานเพียง ๕ ข้อ ฉะนั้น หากจะต้องชักนำให้นักเรียนประพฤติตนให้ ถูกต้องตามหลักคุณธรรม จริยธรรม ครูพระก็จะสามารถสร้างความน่าเชื่อถือแก่นักเรียนได้มากกว่าครู คฤหัสถ์ ความเป็นต้นแบบที่ดีทางศีลธรรมจรรยาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ เกิดโครงการนี้ขึ้นมา^๙

สิ่งที่รัฐบาลคาดหวังจากพระสอนศีลธรรม คือ ต้องการให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำ หน้าที่สั่งสอน อบรม ให้เด็กเป็นคนดีมีศีลธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนา มีเบญจศีลเบญจธรรม เป็นอย่างน้อย กล่าวคือ ต้องการข้อดีของพระสอนศีลธรรมในสถานภาพความเป็นภิกษุที่ต่างจากครู ฆราวาสที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ อีกทั้ง ผู้ปกครองและเด็กยอมรับ อยู่แล้ว พอเข้าไปสอนจึงดูศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือกว่าครูธรรมดา นับเป็นการสร้างมิติใหม่ให้เกิดขึ้นใน วงการการศึกษา ด้วยการนำทุนทางสังคมที่เข้มแข็งของไทย คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและครู พระผู้เป็นแบบอย่างที่ดีเข้าไปสอนในโรงเรียนสายสามัญและอาชีวศึกษาทุกระดับชั้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิด ทัศนคติจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ได้เห็นแบบอย่างที่ดี^{๑๐}

ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอันเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม คือ สามารถเป็น ต้นแบบทางความประพฤติปฏิบัติชอบแก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก พระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมีสถานภาพเป็นพระสงฆ์ในบวรพระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ได้รับ การเคารพยกย่องอย่างสูงโดยจัดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์^{๑๑}

^๙สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรศุภชัย ขนดีโก, เจ้าอาวาสวัดขาวเหนือ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ จังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๐}สัมภาษณ์ พระสมุห์ญาณเดช จนทโสภโณ, เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระสมุห์หวัศิน วิสุทโธ, เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด ราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ และพระสงฆ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบนี้ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญมากในการสืบต่อพระพุทธศาสนา เพราะได้รับการเคารพยกย่องอย่างสูง การประพฤติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ตามแนวทางของพระอริยบุคคลทำให้พระสงฆ์มีคุณค่าต่อสังคมอย่างอนเนกอนันต์ รวม ๙ ประการ หรือที่เรียกว่า สังฆคุณ ดังที่ปรากฏในบทสวด คือ

๑) สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ ความว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดีแล้ว หมายถึง พระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติตามทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่หย่อนนักร ไม่ตึงนัก ปฏิบัติไม่ถอยหลัง ปฏิบัติกลมเกลียวกับพระศาสดา ไม่ปฏิบัติเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน

๒) อสุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ ความว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติตรง หมายถึง ไม่ปฏิบัติเป็นคนลงโลก ไม่มีมายาสาโดย ปฏิบัติมุ่งตรงต่อข้อปฏิบัติอันยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน ปฏิบัติตรงต่อพระศาสดา และเพื่อนพระสาวกด้วยกัน ไม่มีข้อลัทธิที่จะปิดบังอำพรางไว้ในใจ

๓) ญาญปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ ความว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง หมายถึง ปฏิบัติไม่ผิดเพี้ยนไปจากหลักคำสอนของพระศาสดา ไม่ผิดไปจากธรรมเนียมอันดีงาม ปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบแบบแผน

๔) สามิจิปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ ความว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติสมควร หมายถึง สมควรที่จะได้รับความเคารพนับถือ เป็นผู้ปฏิบัติตั้งอยู่ในสังวร ปฏิบัติเป็นผู้ตื่นอยู่ คือรู้ถึงเหตุการณ์อันเป็นไปอยู่ ไม่มึนงาย รู้จักประพฤติกิริยาทางกาย และวาจาต่อผู้อื่นโดยไม่ทะนงตนมีใจหนักแน่นเมื่อแผ่ มีใจกว้างไม่คับแคบ

๕) อาหุเนยโย ความว่า เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย หรือผู้ควรแก่ของค่านับ หมายถึง เป็นผู้ที่เหมาะสมควรได้รับของถวายและได้รับการแสดงความเคารพด้วยเครื่องสักการะเนื่องในเทศกาลต่าง ๆ

๖) ปาหุเนยโย ความว่า เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ หมายถึง พระสงฆ์สาวกเป็นผู้ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง และเป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ไม่ว่าท่านจะใคร่จะไปสู่ที่ใด ย่อมยังประโยชน์สุขและประโยชน์เกื้อกูลให้เกิด ณ ที่นั้น ผู้เลื่อมใสจึงเปิดประตูบ้านต้อนรับด้วยความปิติ ที่ได้พบเห็นอันถือเป็นมงคลในชีวิตอย่างหนึ่ง

๗) ทกฺขิณเณยโย ความว่า เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาทาน หมายถึง พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้บริสุทธิ์ สมควรที่จะได้รับของบริจาทาน (ทักษิณาทาน) และจะต้องได้รับผลดีอย่างแน่นอน

๘) อญชลิกรณียโย ความว่า เป็นผู้ควรแก่การกราบไหว้ หมายถึงพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เป็นผู้บริสุทธิ์ ย่อมตั้งอยู่ในฐานะที่ควรแก่กระทำอัญชลีคือการกราบไหว้ให้ความเคารพ ยกย่อง

๙) อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺส ความว่า เป็นเนื้อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ไม่มีเนื้อนาบุญอื่นยิ่งกว่า คือ เป็นปฏิกุหาที่ยอดเยี่ยม เป็นที่ปลูกฝังความดีงามและเป็นที่รักษาไว้ซึ่งความดีงามทั้งปวง^{๑๑}

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาชาตรี ขาวโร, เจ้าอาวาสวัดวิมลรศาราม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีความสามารถ เรียกว่า เก่งทั้งเทศน์ ทั้งสอน ย่อมเป็นที่ต้องการของสังคม จึงเป็นธรรมดาที่จะต้องมีการฝึกมาก มีการะับผิดชอบจำนวนมาก ซึ่งเกิดจากความซ้ำซ้อนของตำแหน่งหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสอนศีลธรรมที่เป็นพระสังฆาธิการ แม้ไม่มีกำหนดไว้ในคุณสมบัติของการสมัครเพื่อรับคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แต่ในทางปฏิบัติก็พบปัญหาการขาดการปฏิบัติหน้าที่ เพราะผู้สอนมีภารกิจอื่น ๆ อีกมากมาย อาทิ ติดประชุมพระสังฆาธิการในแต่ละระดับ หรือไปเป็นกรรมการควบคุมการสอบนักธรรมในแต่ละระดับ หรือติดภารกิจในฐานะผู้บริหารวัด ฯลฯ และจากสถิติของการขาดส่งรายงานการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรม ในปีงบประมาณในปีที่ผ่านมา พบว่า มีพระสอนศีลธรรมที่ไม่ส่งรายงานการปฏิบัติงานทั้งปี หรือ ไม่ส่งครึ่งปีหลังจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ต้องกล่าวโดยสรุปว่า เป็นปัญหาเฉพาะบุคคล เพราะทุกคนมีเวลาต่อวันเท่ากันคือยี่สิบสี่ชั่วโมง เพียงแต่จะสามารถใช้ยี่สิบสี่ชั่วโมงนั้นให้เกิดประโยชน์แก่ตน แก่งาน แก่ภาระหน้าที่รับผิดชอบได้มากน้อยแค่ไหน^{๑๒}

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี กล่าวได้ว่า ทุกรูปล้วนเป็นผู้ทรงพรหมธรรม สำเร็จการศึกษาในระดับนักธรรมชั้นเอก จึงเป็นผู้รอบรู้ เพราะตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมได้มีการปรับปรุงเรื่อยมาเป็นระยะ ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาและตำราที่ใช้เป็นหลักสูตรหรือแบบเรียนในชั้นนั้น ๆ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ผู้สอบนักธรรมได้ในชั้นนั้น ๆ มีความรู้สมกับภูมิ เพราะวัตถุประสงค์สำคัญในการที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริจัดตั้งการศึกษานักธรรมชั้นนั้น ก็เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ธรรมวินัยสมกับภูมิของตน กล่าวคือ นักธรรมชั้นตรี เพื่อให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งยังอยู่ในภุมินวกะ มีพรรษาหย่อน ๕ มีความรู้ธรรมวินัยพอรักษาตัวได้ นักธรรมชั้นโท เพื่อให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งอยู่ในภุมิมัชฌิมะมีพรรษาเกิน ๕ มีความรู้ธรรมวินัยละเอียดกว้างขวางออกไปถึงขั้นพอช่วยแนะนำผู้อื่นได้ ส่วนนักธรรมชั้นเอก ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับสูงสุด มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนซึ่งอยู่ในภุมิเถระ มีพรรษาเกิน ๑๐ มีความรู้ธรรมวินัยละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นถึงขั้นสามารถเป็นหลักในสังฆกรรมและเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ดูแลสั่งสอนผู้อื่นได้^{๑๓}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรีส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ที่เป็นผู้ที่ขาดประสบการณ์ หรือเพิ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ จึงต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่งสำหรับการเรียนรู้งาน และก็มีอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีเป็นผู้มีภาระรับผิดชอบจำนวนมาก อาทิ พระสังฆาธิการหรือผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาส ฯลฯ^{๑๔}

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ดิเรก สุจิตโต, รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางดำน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระมหานพพร นวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ่วงาม (พระอารามหลวง)/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๖ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูปลัดทวีโรจน์ วรมงคล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นผู้มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยฐานะความเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรมเผยแผ่คำสอนและสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติตามกัมมาย แต่กล่าวตามหน้าที่ทางศาสนาแล้ว มีเพียง ๖ อย่าง ที่ต้องรับผิดชอบต่อคนในสังคม ได้แก่ ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และบอกทางสวรรค์โดยสอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิต^{๑๕}

ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ เพราะการจัดกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน มุ่งเน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาความสามารถในการแสวงหาความรู้ และการนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ รวมทั้งปลูกฝังความมีคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะต่าง ๆ จากการเรียนซึ่งมีหลายวิธี เช่น การสอนแบบบรรยาย การสอนทักษะปฏิบัติ การสอนอภิปราย การสอนสัมมนา และการสอนโดยให้นักเรียนค้นคว้าด้วยตนเอง เนื่องจาก การเรียนในห้องเรียนเต็มไปด้วยความรู้ใหม่ ๆ ที่จะต้องเรียนรู้ เนื้อหาวิชาที่หลากหลาย มีปริมาณมาก ถ้าไม่สามารถฟังอย่างเข้าใจ หรืออ่านอย่างจำได้แม่นยำแล้ว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนย่อมลดน้อยถอยลง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้เทคนิคต่าง ๆ นำเข้ามาเสริม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของตน และที่สำคัญ คือ เรียนอย่างไรให้สนุก และได้ความรู้ ด้วยการสอบก็เช่นกัน ถ้ามีการเตรียมตัวให้พร้อม ก็ยิ่งเสริมความมั่นใจ และลดความผิดพลาดลงได้ เทคนิคการทำตารางเวลา เทคนิคการสรุปบทเรียน และเทคนิคการคิดเชิงบูรณาการในการแก้ปัญหา จะช่วยเสริมทักษะให้ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น^{๑๖}

ปัจจุบัน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น กล่าวคือ มีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอด้วยสื่อและกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนสามารถเข้าใจชัดจากการใช้สื่อการสอน พร้อมสามารถสร้างแนวทางให้เด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ โดยไม่เป็นการบังคับ สื่อการสอนสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพนี้มีความถูกต้องตามหลักการ คือ ท่านมีการผลิตสื่อและกิจกรรมของตนอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นรูปธรรม มีการค้นคว้า จัดหา นำสื่อมาใช้ในการเรียนการสอน มีสื่อการสอนที่เกิดจากประสบการณ์การสอนศีลธรรมในโรงเรียน และยังมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา นอกจากการเรียนการสอนปกติในชั้นเรียนด้วย^{๑๗}

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออ้อเขียว/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดสุรัชย์ สุรชโย, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอปากท่อ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี เริ่มต้นเรื่องการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย เพื่อสร้างความสนใจให้เกิดแก่ผู้เรียน สื่อการเรียนการสอนที่ดีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากประการหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอน นอกเหนือจากตัวผู้สอน ผู้เรียน และเทคนิควิธีการต่าง ๆ บทบาทของสื่อการเรียนการสอน ก็คือ เป็นตัวกลาง หรือพาหนะ หรือเครื่องมือ หรือช่องทางที่ให้นำเรื่องราว ข้อมูลความรู้หรือสิ่งบอกกล่าวจากผู้สอนไปสู่ผู้รับหรือนักเรียน เพื่อทำให้การเรียนรู้หรือการเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้เป็นอย่างดี สื่อการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ จากสื่อพื้นฐานซึ่งเป็นภาษาพูดหรือเขียน ถึงปัจจุบัน มีสื่อการเรียนการสอนที่ถือว่าทันสมัยมากในปัจจุบัน ก็คือ สื่อประเภทซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ซึ่งมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน หรือสื่อประสมที่เรียกว่า มัลติมีเดีย เป็นต้น^{๑๘}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี นำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยเสนอรูปแบบการเรียนรู้เป็นโครงสร้างที่ใช้เป็นแนวในการสร้างกระบวนการเรียนรู้การสอนและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่มีลักษณะเด่น คือ พยายามเพิ่มศักยภาพทางความคิดแก่ผู้เรียน ใช้คำถามกระตุ้นให้ใช้ความคิดระดับสูงตลอดจนการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันด้วย ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้นักเรียนได้คิดอย่างกว้างขวางและหลากหลาย ไม่เป็นเรื่องที่มีคำตอบข้อถูกเพียงคำตอบเดียว ส่งเสริมกรณีศึกษาให้สามารถค้นพบวิธีการแก้ปัญหา พบทางออกของชีวิตด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้มาก ส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ อันเป็นหนทางในการหล่อหลอมความเป็นไทยของเยาวชนของชาติได้อีกวิธีหนึ่งด้วย ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เช่น เลือกศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพระไตรปิฎก เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อช่วยสร้างนิสัยรักอิสระและเป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และจัดระยะเวลาเรียนให้พอเหมาะและมีความหลากหลายของวิธีการสร้างกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถของเด็ก คัดคะเนเวลาอย่างเหมาะสม และเข้าใจหลักการของการบูรณาการเชื่อมโยงหัวข้อความรู้ไปสู่ความคิดรวบยอดที่เป็นองค์รวม^{๑๙} นอกจากนี้ ยังได้นำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ โดยเสนอสิ่งเร้าและจูงใจให้นักเรียนเกิดความสนใจเพิ่มขึ้น เพราะโดยทั่วไปนักเรียนโดยมากมีเจตคติต่อสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาว่าเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ที่คอยควบคุมมิให้ทำสิ่งใดได้ดังใจตน ดังนั้น การที่จะสร้างศรัทธาให้นักเรียนเกิดความรู้สึกระหวั่นในความสำคัญของการนับถือศาสนา จึงต้องใช้สื่อสิ่งเร้าเชื่อมโยงให้เห็นว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของเขาและสามารถช่วยให้เขาประสบความสำเร็จในชีวิตได้อย่างแท้จริง^{๒๐}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์คุณ คุณกโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรัทธาธรรม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระสมบุรณ์ กิตติโก, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี มีพื้นฐานความรู้และทักษะแตกต่างกันออกไป เพราะแม้จะมีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมในระดับมัธยมศึกษาชั้นเอกเท่ากัน แต่มีวุฒิการศึกษาสายสามัญศึกษาตามที่คุรุสภากำหนด จึงอาจไม่ได้รับการยอมรับจากแวดวงการศึกษาเต็ม ๑๐๐% กล่าวคือ โดยแท้จริงผู้ประกอบวิชาชีพครูได้ต้องมีมาตรฐานความรู้ตามที่คุรุสภารับรอง^{๒๑}

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ถือกำเนิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และเพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข อย่างไรก็ตาม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีฐานะเป็นผู้ช่วยสอน ไม่สามารถเป็นครูในสถานศึกษาได้ เพราะเกณฑ์จากพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้กำหนดให้ผู้ประกอบอาชีพทางการศึกษาที่ทำหน้าที่สอน ต้องมีวุฒิทางการศึกษา ครุศาสตร์ตามมาตรฐานวิชาชีพครู เพื่อรองรับการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณของวิชาชีพครูขึ้นตามมาตรฐานหลักสูตรที่คุรุสภากำหนด^{๒๒}

อย่างไรก็ตาม แม้พระสงฆ์ที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะไม่ได้เป็นครูในสถานศึกษานั้น ๆ โดยตรง หากแต่มีความรู้ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอนนักเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา โดยนำหลักธรรมทางศาสนาไปจัดกิจกรรมเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับเพื่อให้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยนักเรียน นักศึกษา ที่ได้รับการอบรมจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะเกิดความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา คั่นเคยกับพระภิกษุ ซึ่งเป็นช่องทางที่จะนำไปศึกษา ค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่เป็นอนาคตของชาติให้มีคุณภาพต่อไป อนึ่ง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหมั่นเก็บเกี่ยวประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดทำสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถเลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง เพื่อต้องการช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้ดีขึ้น ต้องการช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในปริมาณมากขึ้นในเวลาที่กำหนดไว้จำนวนหนึ่ง ต้องการช่วยให้ผู้เรียนสนใจและมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการเรียนการสอน ต้องการช่วยให้ผู้เรียนจำประทับใจความรู้ที่ได้รวดเร็วและดีขึ้น ต้องการช่วยส่งเสริมการคิดและการแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนการสอน ต้องการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนได้ลำบากและประการสุดท้าย คือ ต้องการช่วยให้ผู้เรียนเรียนสำเร็จง่ายขึ้น และผ่านการวัดผลอันหมายถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียน^{๒๓}

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางจันทร์หา เรือนทองดี, ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการามวิทยา/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตูม/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวกชนิภา ผักแคเล็ก, ครูประจำการโรงเรียนวัดหุบกระเทียม/ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙.

ถ้าพิจารณาตามหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่กำหนดไว้ ก็พบว่า พระสอนศีลธรรมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษาต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง โดยหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ระบุไว้ มี ๘ ประการ ได้แก่ เป็นผู้สอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีคาบสอนอย่างน้อย ๒ คาบต่อสัปดาห์แต่ไม่เกิน ๕ คาบต่อสัปดาห์ เป็นผู้สอนหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม เป็นผู้สอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม เป็นผู้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังคุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นผู้จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และเป็นผู้นำนักเรียน ครู ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เป็นครูผู้สอนประจำโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นผู้อบรมและเป็นกรรมการคุมสอบหลักสูตรธรรมศึกษาในเรือนจำและสถานพินิจ ๆ และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่โรงเรียนและชุมชน โดยอาศัยความรู้ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และอาศัยทุนทางสังคมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ความเป็นผู้ทรงศีล^{๒๔}

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นช่องทางสำคัญที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทและมีส่วนร่วมส่งเสริมจริยธรรมแก่เยาวชนโรงเรียน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีความรู้ คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้ และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข กล่าวได้ว่า เป็นช่องทางสำคัญสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้โดยตรง และด้วยเหตุที่พระราชบัญญัติการศึกษา ฉบับปัจจุบัน กำหนดให้เยาวชนของชาติต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี ซึ่งตามระยะเวลาดังกล่าวนี้อาจครอบคลุมการจัดการศึกษาในระดับประถม ศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ดังนั้น ข้อได้เปรียบสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่เยาวชน คือ การที่มีพระสงฆ์เป็นผู้สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หรือเรียกว่าเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งโดยฐานะนี้ พระสงฆ์ที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนในระดับต่าง ๆ อย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ คาบ และไม่เกินสัปดาห์ละ ๕ คาบ ซึ่งถือว่าเป็นช่องทางให้สามารถนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไปสู่กลุ่มเยาวชนได้โดยตรงโดยอาศัยผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตัวจริง คือ พระสงฆ์ นั่นเอง^{๒๕}

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางดวงจิตา ศศิณารากุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) แสดงไว้ในตารางที่ ๓.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน	๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๕ และ ๒๔
๒	ความรู้และทักษะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา	๑, ๒, ๖ และ ๗
๓	ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ	๒, ๕ และ ๑๖
๔	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๓, ๑๓ และ ๒๕
๕	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่มิได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์	๒, ๒๑ และ ๒๒
๖	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ	๑๙, ๒๐ และ ๒๓
๗	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีภาระรับผิดชอบสูง	๕ และ ๑๔
๘	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน	๑๗ และ ๑๘

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) มี ๘ ประเด็น ดังนี้ ๑) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน ๒) ความรู้และทักษะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา ๓) ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ ๔) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๕) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่มิได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์ ๖) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ ๗) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีภาระรับผิดชอบสูง และ ๘) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน

๓.๒ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

การศึกษาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) เป็นข้อมูลเชิงลึกความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และการรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ดังนี้

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องทำงานสัมพันธ์กับบุคคลหลายประเภท ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันทางด้านขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ทักษะคติ และค่านิยม ฉะนั้น ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์จึงเป็นความสามารถที่จำเป็นหากต้องการให้งานมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุที่การปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ จึงต้องอาศัยความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ดังกล่าวนี้นี้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ล้วนเป็นผู้มีศาสตร์และศิลป์ในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้เป็นอย่างดี เพราะเหตุที่ เป็นผู้ยิ้มแย้ม แจ่มใส ตั้งใจสนทนา เจริญไพเราะ สงเคราะห์เกื้อกูล^{๒๖}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี สามารถกระทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือจากผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก มีความประมาณตน หรือศัพทในทางพระพุทธศาสนา คือ ยินดีตามมี ยินดีตามได้ และยินดีตาม^{๒๗} พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีสถานภาพเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่สูงด้วยคุณธรรม ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น ตามหลักการของมงคลที่ ๒๓ มีความถ่อมตน ในมงคล ๓๘ ประการ โดยมีคุณลักษณะต่าง ๆ คือ มีกิริยาอ่อนน้อม มีวาจาอ่อนหวาน และมีจิตใจอ่อนโยน^{๒๘}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ได้รับการอบรมให้เป็นผู้ที่มีความสุภาพอ่อนโยน และเป็นกันเองกับทุกบุคคลในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนที่เป็นศิษย์ โดยการสร้างความรู้สึกเป็นมิตร เป็นที่พึ่งพาและวางใจได้ของศิษย์แต่ละคนและทุกคน ตัวอย่างเช่น ให้ความเป็นกันเองกับศิษย์ รับฟังปัญหาของศิษย์และให้ความช่วยเหลือศิษย์ ร่วมทำกิจกรรมกับศิษย์เป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม สนทนาไต่ถามทุกข์สุขของศิษย์ อีกทั้ง ตอบสนองข้อเสนอและการกระทำของศิษย์ในทางสร้างสรรค์ตามสภาพปัญหา ความต้องการและศักยภาพของศิษย์แต่ละคนและทุกคน ตัวอย่างเช่น สนใจคำถามและคำตอบของศิษย์ทุกคน ให้โอกาสศิษย์แต่ละคนได้แสดงออกตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของศิษย์^{๒๙}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์คุณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตมาปโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ให้ความสำคัญแก่นักเรียนทุกคนโดยเสมอภาค ตามทัศนะของพระพุทธเจ้าที่เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น การคัดค้านเรื่อง วรรณะ ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งแบ่งมนุษย์ในสังคมออกเป็น ๔ ชนชั้นตามกำเนิด โดยแยกจากกันอย่างเด็ดขาด ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร แต่ละวรรณะต้องแต่งงานกันเองภายในวรรณะของตนเท่านั้น การแต่งงานข้ามวรรณะจะไม่ได้รับการยอมรับ ลูกที่ออกมาจะเป็นพวกนอกวรรณะที่เรียกว่า จันฑาล หรือ หริชน ซึ่งในสังคมของชมพูทวีปจะรังเกียจพวกจันฑาลมาก ถือว่าเป็นตัวกาลกิณี หากพวกจันฑาลเดินผ่านหน้าบ้านจะต้องนำนมโคมาล้างพื้นเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร แต่พระพุทธศาสนามีได้แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ไม่ว่าจะมาจากวรรณะใดก็สามารถปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ และสามารถบวชในพระบวรพระพุทธศาสนาได้ทั้งสิ้น ดังนั้น ไม่ว่านักเรียนจะเป็นผู้ภูมิหลังเช่นไร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็จะให้ความสำคัญแก่นักเรียนทุกคนด้วยความเสมอภาค ซึ่งเป็นการดำเนินรอยตามพระพุทธเจ้า นั่นเอง^{๓๐}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ยกย่องความรู้และความคิดริเริ่มของนักเรียนและชมเชยอย่างมีศิลป์ กล่าวคือ พยายามหาจุดชมที่เฉพาะเจาะจง และชี้ให้เห็นความตั้งใจพยายามที่เกิดขึ้นในจุดนั้น เช่น ชมว่า นักเรียนใช้ความพยายามและใช้ความคิดได้ดีกว่าที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการชมเชยเพื่อให้กำลังใจที่ดีกว่าการพูดว่า นักเรียนทำได้ดี เพราะการชมเชยแบบนี้ไม่มีความหมายอะไรเลยในแง่ของการส่งเสริมนักเรียนให้พัฒนาตนเอง ในการชมนักเรียนให้เกิดผลดีตามมาจึงมีการเพิ่มเติมคำวิจารณ์หรือข้อแนะนำเพื่อให้เด็กปรับปรุงและพัฒนาผลงานของตนเองด้วย คนส่วนใหญ่เชื่อว่า การชมเด็กบ่อย ๆ จะทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และเด็กที่มีความมั่นใจในตนเองสูงมักเป็นเด็กที่มีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียนและในชีวิต มากกว่าเด็กที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งประเด็นนี้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำได้ดีมาก^{๓๑}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นที่รักและเคารพของเด็กนักเรียน เพราะการพูดจาไพเราะ ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้ายใคร ซึ่งเป็นปกติของผู้ประพฤติดุธรรม หรือเคร่งครัดในศีล ย่อมไม่กล่าววาจาทุจริตหรือประพฤติทุจริต ล้วนแต่กล่าวคำอ่อนหวานที่เป็นสุจริตประกอบไปด้วยองค์ ๕ ประการ คือ กาเลน จะ สุภาสิตา โหติ ได้แก่ กล่าวในกาลที่สมควรจะพึงกล่าว สัจจา จะ ภาสิตา กล่าวแต่คำที่สัตย์จริงไม่กล่าวคำเท็จ สันหา สุภาสิตา กล่าวคำอ่อนหวานสุมุมละเอียดย่อมไม่หยาบคายให้เคืองหูผู้อื่น อตถะสัณฺหิตา จะ ภาสิตา กล่าวคำมีประโยชน์ในชาตินี้และชาติหน้า เมตตัง จิตเตน จะ ภาสิตา กล่าวคำประกอบไปด้วยจิตเมตตา ไม่มีความโกรธอิจฉาริษยาพยาบาท รวมเป็น ๕ ประการตามพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้า คือ วาจากกล่าวดีกล่าวชอบ ประกอบด้วยประโยชน์หาโทษมิได้ เป็นวาจานำมาซึ่งความเลื่อมใสของนักปราชญ์^{๓๒}

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวฑฺฒโก, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้ประสานงานศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสิกขกิจจารัง (สถิตย์ สถิตถิโก), เจ้าอาวาสวัดหนองตาเน็ด/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระปลัดมนัส ปญฺญาวฑฺฒโน, เจ้าอาวาสวัดหนองสินวล/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถวางตนเป็นกลาง ไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในศาสนาที่ต่างกัน ตามหลักความเป็นจริงในเชิงพุทธศาสตร์ทั่วไป คือ ความจริงในความเชื่อที่เราเชื่อกันนั้นไม่ใช่ความจริงที่แท้จริง แต่เป็นมายาที่หลอกเราว่าเป็น ความจริง ความจริงที่เป็นมายาเป็นความจริงที่เกิดจากประสาทสัมผัสตา หู ฯลฯ จึงเป็นความจริงที่ไม่แน่นอน ไม่คงที่ และมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ เพราะมันถูกจำกัดอยู่ที่เวลาสถานที่และ บุคคล เมื่อเวลาสถานที่และบุคคลเปลี่ยน ก็เป็นเหตุให้ความจริงเปลี่ยนไปด้วย และส่วนที่เป็นเชิงพุทธศาสตร์แบบปรมัตถ์ว่า ความจริงในความเชื่อ มีอยู่ได้ก็เพราะมีผู้รู้ ตามหลักของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสว่า อตตาคือตัวตนผู้ทำหน้าที่รู้ นั้น ไม่เคยมีอยู่จริง สรรพสิ่งในโลกเป็นอทิปปัจจายตา เมื่อผู้รู้ไม่มีอยู่จริงแล้ว ความจริงในความรู้จะมีได้อย่างไร นอกจากนี้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยังไม่ถกเถียงกับครูในเรื่องทัศนะทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วย เพื่อรักษาสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน^{๓๓}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรักษาความเป็นกลางทางการเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะในฐานะพระสงฆ์จึงยืนอยู่ข้างธรรมะและความถูกต้อง มิใช่การอยู่เฉย ๆ อย่างที่คนส่วนใหญ่เข้าใจ หากแต่เป็นต้นแบบของการวางตัวเป็นกลางทางการเมือง โดยการถ่ายทอดธรรมให้กับผู้มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง แม้ทัศนะของคนไทยส่วนใหญ่ที่ระบุว่า พระต้องวางตัวเป็นกลางทางการเมืองด้วยการไม่พูดถึงการเมือง ไม่เล่นการเมือง และควรจะปล่อยวางเรื่องทางโลก มุ่งดับกิเลสอย่างเดียว โดยให้เหตุผลว่า ในทางพุทธศาสนา ความเป็นกลาง ก็คือ ความเป็นธรรม ธรรมะคือความถูกต้อง ดังนั้น ภาวะที่เป็นกลาง การวางตัวเป็นกลาง ก็คือ การวางตนอยู่กับธรรมและธรรมอยู่กับใคร ก็ควรจะสังกัดอยู่ในฝ่ายนั้น การเป็นกลางจึงไม่ได้หมายถึงการไม่เลือกฝ่าย ถ้าอ้างอิงถึงสมัยพุทธกาลจะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักประชาธิปไตย นักสิทธิมนุษยชน โดยหักล้างคำสอนเรื่องพระพรหม เรื่องระบบวรรณะ นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงแสดงธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเอาไว้มากมาย ทรงห้ามทัพ ทรงเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายกับสงครามระหว่างรัฐต่าง ๆ รวมถึงเสนอระบบเศรษฐกิจแบบทางสายกลางที่เน้นการบริโภคเพื่อความอยู่รอดมากกว่าการบริโภคเพื่อความมั่งคั่งอย่างไม่รู้จบด้วย^{๓๔}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นที่รักเคารพของศิษย์ เพราะเหตุที่มีความเป็นอยู่โดยสันโดษพอเพียง ตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงให้พระภิกษุ เลี้ยงชีวิตเหมือนกับแมลงผึ้ง โดยที่ธรรมชาติของผึ้งจะเลี้ยงชีวิตด้วยการตอมน้ำหวาน อันเกิดจากดอกไม้ แล้วเก็บสะสมไว้ เพื่อเลี้ยงลูก และเก็บไว้ดื่มกินในฤดูแล้งด้วย ในขณะที่ผึ้งกำลังตอมน้ำหวาน จากดอกไม้ นั้นจะไม่ทำให้ดอกไม้ช้ำ คือ ไม่เบียดเบียนดอกไม้ แถมมันยัง ผสมพันธุ์ให้กับต้นไม้มันอาศัย ตอมน้ำหวานอีกด้วย^{๓๕}

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรศุภชัย ขนดีโก, เจ้าอาวาสวัดขาวเหนือ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระสมุห์ญาณเดช จนทโสภณ, เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระสมุห์ทวีสิน วิสุทโธ, เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องให้เกียรติ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงใจ นี่เป็นคุณสมบัติที่ดีเยี่ยม และสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างกันได้เป็นอย่างดี เพราะการให้เกียรติผู้อื่น การให้อยอมรับในความสามารถของผู้อื่น ใช้กริยาวาจาสุภาพ อ่อนน้อม ที่แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว คำนึงถึงผู้อื่น ก็จะทำให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนเองเช่นเดียวกัน การให้เกียรติผู้อื่นทั่วไปกระทำโดยพื้นฐาน ๓ อย่าง อย่างแรกคือ ให้เกียรติในด้านการใช้คำพูด มีสุภาษิตกล่าวว่า พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง จากตัวอย่างนี้ หากเลือกใช้คำพูดที่ดี หรือไม่พูดเลย ย่อมจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปด้วยดี คำพูดเปรียบเสมือนดาบสองคม เป็นทั้งคำพูดที่ให้คุณและให้โทษกับตัวเอง การให้เกียรติด้วยคำพูดนั้น ขอให้คำเลือกใช้คำพูดในทางบวกที่สร้างสรรค์ ฟังแล้วก่อให้เกิดมิตร อย่างที่สองคือ ให้เกียรติในด้านการกระทำ เป็นการแสดงออกถึงความเคารพในบทบาทและหน้าที่ในสังคมของการทำงาน ไม่สั่งงานหรือมอบหมายงานแบบข้ามหน้าข้ามตา เอาใจเขามาใส่ใจเรา รวมไปถึงการไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่สุภาพ ก้าวร้าวต่อบุคคลอื่น ๆ และอย่างที่สอง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ คือ การให้เกียรติในด้านสีหน้า สีหน้าเป็นอีกสัญญาณหนึ่งที่บอกเหตุว่า กำลังให้เกียรติอีกฝ่ายหรือไม่ว่าไม่ชอบหรือไม่พอใจใคร เช่น การทำหน้าตาบูดบึ้ง หรือทำหน้าแบบไม่รู้ไม่ชี้ หรือทำหน้าแบบไม่มีชีวิตชีวา เป็นต้น การให้เกียรติกันและกันไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม จะทำให้สังคมหรือสภาพแวดล้อมในการทำงานน่าอยู่มากขึ้น ไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งกัน^{๓๖}

คำพูดเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างหรือทำลายความสัมพันธ์ที่มีต่อคนรอบข้าง หรือที่พระเราเรียกว่า ปิยวาจา ได้แก่ คำพูดหรือวาจาที่น่ารัก น่านิยม ทุกถ้อยคำที่พูดแสดงถึงความรัก ความปรารถนาดี มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง แม้คำแนะนำตักเตือน ก็สุภาพอ่อนโยน เพราะเป็นถ้อยคำที่กล่าวด้วยจิตที่มีเมตตา ซึ่งประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ คือ เป็นคำจริง ได้แก่ เมื่อมีเหตุสำคัญที่ต้องพูด ก็กล่าวโดยไม่ปั้นแต่งเรื่องราว ไม่เสริมความ ไม่อวดความให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เป็นคำสุภาพอ่อนโยน ได้แก่ เมื่อเอื้อนเอ่ยวาจาครั้งใด ก็ต้องมีความไพเราะในถ้อยคำที่กลั่น ออกมาจากน้ำใจอันบริสุทธิ์ ไม่มีคำหยาบ คำด่า คำประชดประชัน คำเสียดสี ซึ่งฟังแล้วชวนให้ระคายหู เป็นคำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีต่อผู้พูดและผู้ฟังอย่างแท้จริง ได้แก่ แม้คำพูดนั้น จะเป็นคำจริง และกล่าวออกไปด้วยถ้อยคำสุภาพ หากไตร่ตรองแล้วว่า ถ้าพูดออกไปแล้ว ก็ไม่ก่อให้เกิด ประโยชน์ กลับจะทำให้เกิดโทษมาแทน ก็ไม่ควรพูด เป็นคำที่ออกมาจากจิตที่มีเมตตาอันเป็นจิตบริสุทธิ์ ยังประโยชน์แก่ผู้ฟัง เพื่อให้ได้รับความสุข ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถึงแม้ว่าคำพูดนั้นจะเป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดที่ดีมีประโยชน์ หากผู้พูดมีความโกรธ ความริษยา ซึ่งเป็นจิตอันไม่บริสุทธิ์ ก็ไม่ควรพูด เพราะถ้อยคำที่กล่าวออกมาจากจิตที่ขุ่นมัว อาจก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงได้ และคำที่พูดถูกกาลเทศะ เพราะแม้คำพูดนั้นจะเป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดที่ดี มีประโยชน์ และพูดด้วยจิตที่มีเมตตา แต่ถ้าพูดผิดจังหวะโอกาส พูดไม่ถูกกาลเทศะ ก็จะก่อให้เกิดความเสียหาย กลายเป็นประจานคนอื่นไปได้^{๓๗}

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาชาตรี ขาตวโร, เจ้าอาวาสวัดวิมลรศคาราม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ดิเรก สุจิตโต, รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางดำน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

คุณสมบัติที่ดีของพระสอนศีลธรรมอีกประการ คือ การเป็นกลาง ไม่อคติ แม้กระทั่งทัศนะของบุคคลอื่น ๆ ที่มีต่อพระพุทธศาสนา หรือไม่อคติต่อผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน กล่าวคือ ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนา อันที่จริงแล้วความขัดแย้งทางศาสนาเกิดมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ความเชื่อศรัทธาในคำสอนของศาสนาแตกต่างกัน ความมีทิฐิมานะ ถือตัวเองดีกว่าคนอื่น ความมีวิสัยทัศน์ที่คับแคบ ขาดการประสานงานที่ดี ขาดการควบคุมภายในอย่างมีระบบ สังคมโลกขยายตัวเร็วเกินไป และการมีค่านิยมในสิ่งต่าง ๆ ผิดแผกกัน ความคิดแตกต่างกัน ในประเทศไทยปัจจุบันยังถือเป็นปัญหาที่ซับซ้อน มีสาเหตุทั้งจากความขัดแย้งทางเชื้อชาติและศาสนา ตัวอย่างเช่น พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเดิมเคยเป็นดินแดนชาวฮินดูและชาวพุทธ และต่อมาศาสนาอิสลามเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ชาวมาเลย์มุสลิมย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้น และเปลี่ยนการปกครองดินแดนแห่งนี้ไปใช้ระบอบการปกครองแบบสุลต่านแห่งปัตตานี แต่ต่อมาสยามมีความเข้มแข็งขึ้น และได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือพื้นที่แถบนี้เป็นเวลานานกว่าเจ็ดร้อยปี ในช่วงสมัยการล่าอาณานิคมของชาวยุโรป สยามต้องเสียดินแดนบางส่วนในภาคใต้ให้กับสหราชอาณาจักร พื้นที่แห่งนี้ถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งถูกผนวกรวมเข้ากับพื้นที่ในความดูแลของสหราชอาณาจักรซึ่งต่อมากลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศมาเลเซีย อีกส่วนหนึ่งยังคงอยู่กับราชอาณาจักรสยามหรือประเทศไทย ในปัจจุบัน ปัญหาความขัดแย้งทางศาสนาจากที่กล่าวนี้ ส่งผลทำให้การเมืองตึงเครียดขึ้น เนื่องจากความขัดแย้งไม่ได้จำกัดแต่เพียงคู่กรณีพิพาทเท่านั้นแต่ยังเกี่ยวพันกับผู้เข้ามามีส่วนร่วมกับความขัดแย้งจนถึงขั้นเผชิญหน้ากัน นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการก่อการร้ายไปทั่ว ซึ่งการก่อการร้ายนี้ คือวิถีทางการต่อสู้ของผู้อ่อนแอกว่าที่มีต่อผู้เข้มแข็งที่เห็นได้ชัดเจน ดังกล่าวนี้นี้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำเป็นต้องฉลาดในการป้องกัน แก้ไข ความขัดแย้งทางศาสนา โดยอาจใช้วิธียอมตาม คือทุกคนลดทิฐิมานะ หันหน้าเข้าหากัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน วิธีผสมผสาน คือทุกฝ่ายทุกศาสนาเปิดเผยความจริง มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติ ข้อมูล วิธีหลีกเลี่ยง คือการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีขอถอนตัว ขอถอยหนี หรือวิธีการประนีประนอม คือการแก้ปัญหาโดยวิธีการที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายยอมเสียสละบางสิ่ง บางอย่างลง มีทั้งการให้และการรับ ซึ่งเป็นที่น่ายินดีที่ว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำได้ดีในการไม่อคติต่อผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน^{๓๘}

พระสอนศีลธรรมในพื้นที่ภาคกลางมีอัตราเสี่ยงน้อย กว่าพระสอนศีลธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เสี่ยงภัยต่ออันตรายไม่น้อย เพราะต้องเดินทางบนเส้นทางที่พร้อมจะถูกลวงระเบิดหรือดักยิง ได้พอ ๆ กัน คำถามคือ ทำไมคนทั่วไปรู้สึกว่าการที่พระและครูที่นับถือศาสนาพุทธถูกบงการร้ายมากกว่า หรือเสี่ยงอันตรายมากกว่า คำตอบที่ได้คือ ไม่ว่าจะพระ ครู หรือใครในพื้นที่ ต่างก็ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะเลือกได้ว่าใครจะเป็นผู้ถูกยิง คนร้ายต่างหากตัดสินใจว่าเขาจะยิงใคร นั่นหมายความว่า เขาต้องการสร้างความแตกแยก ในหมู่คนที่นับถือศาสนาต่างกัน ดังนั้น พระภิกษุทุกรูป โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องไม่สร้างความแตกแยกระหว่างหมู่คน^{๓๙}

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหานพพร นวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ่วงาม (พระอารามหลวง)/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๖ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูปลัดทวีโรจน์ วรมงคล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นพระภิกษุในบรรพชิตศาสนาที่กล่าวแต่จิปาถะ ไม่พูดเหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น จึงมีปฏิสัมพันธ์อันดีทุกคนในโรงเรียน การพูดจาดีมีความไพเราะ พูดจาสุภาพอ่อนหวาน มีหางเสียง ไม่กระโชกโฮกฮาก และไม่ขู่ตะคอก พูดความจริง สิ่งที่ดีพูดออกไปได้ตรงต่อแล้วว่าเป็นความจริงจึงพูดออกไป และแม้สิ่งที่พูดเป็นความจริง แต่หากพิจารณาว่าความจริงนั้น เมื่อพูดไปแล้วต้องมีประโยชน์ด้วย ผู้ฟังพอใจ ไม่พูดให้ใครต้องเสียหาย ควรพูดไปแล้วให้เกิดพันธมิตรไมตรีต่อกัน เหมาะสมกับกาล รู้ว่าเวลานี้ควรพูดหรือไม่ และพิจารณาถึงเหมาะสมกับบุคคล คำนี้ถึงเพศ วัย สถานะของผู้ฟัง มีศิลปะ เช่น การใช้สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียงและสายตา รวมทั้งใจจิตวิทยาในการพูด กล่าวโดยย่อ คือ เว้นวจีทุจริต ได้แก่ การประพาดชู้ด้วยวาจา ประพาดชู้ทางวาจา ๔ อย่างคือ มุสาวาท พูดเท็จ ปิสุณาวาจา พูดส่อเสียด ผรุสวาจา พูดคำหยาบ และสัมผัปปลาปะ พูดเพ้อเจ้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัมผัปปลาปะ การพูดเพ้อเจ้อ เป็นสิ่งที่พระภิกษุในฐานะที่เป็นครูผู้ประเสริฐต้องละเว้น คือ เว้นจากการกล่าวเรื่องราวต่าง ๆ อันหาสาระประโยชน์ไม่ได้ เช่น พูดจาลกคณอง เพราะผู้ฟังมิได้รับประโยชน์ให้เกิดปัญญา แก่ทุกขในชีวิตลงได้ เพียงแต่ให้จิตใจพลัดเปลี่ยนไปชั่วครั้งชั่วคราวเท่าที่ฟังอยู่เท่านั้น^{๔๐}

พระสอนศีลธรรมมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่รักของครูและนักเรียนเพราะเป็นบุคคลที่ทรงศีล ทรงความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนาที่สอนให้ปราศจากอคติ เพราะอคติเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลส อันเนื่องมาจากความรัก โลภ โกรธ หลง จะทำอะไรก็มักจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เห็นแก่ญาติพี่น้อง หรือพวกพ้องของตัวเองเสมอ ซึ่งกิเลสที่สะสมเป็นเหตุให้ความถูกใจตนอยู่เหนือความถูกต้อง ความผิดอยู่เหนือความถูก หรือเห็นผิดเป็นชอบ ดังที่ อรรถกถาจารย์ผู้ทรงภูมิ อธิบายว่า อคติ แปลตามศัพท์หมายความว่า ไม่ใช่ทางไป ไม่ใช่ทางเดิน ไม่ควรไป ไม่ควรเดิน ไม่ควรถึง หรือจะเรียกว่าไม่ควรปฏิบัติ แต่ในภาษาไทยรวมหมายความว่า ความลำเอียง ความไม่ยุติธรรม ความไม่เป็นธรรม ในทางพุทธศาสนาจัดแบ่งอคติออกเป็น ๔ ประเภท เรียกว่า อคติ ๔ อัน ได้แก่ (๑) ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรักใคร่ ด้วยการอ้างเอาความรักใคร่หรือความชอบพอกันของตนเอง ไปสร้างประโยชน์ให้ ญาติพี่น้อง พวกพ้องและคนสนิท พอมีอคติใจไม่เป็นกลางก็มีการปฏิบัติต่อทุกคนไม่เหมาะสมหรือเท่าเทียมกัน (๒) โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความโกรธ ไม่ชอบเกลียดชัง หรือแค้นด้วยความโกรธ หรือลูอาณาโทษะ ก็ทำการกลั่นแกล้ง ทำร้ายคนที่ตัวเองเกลียดชังโดยไม่แยกแยะเรื่องความถูกต้อง ระเบียบ ประเพณีที่พึงปฏิบัติ (๓) โมหาคติ ความลำเอียงเพราะความหลงผิด ความไม่รู้ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เพราะความสะเพร่า ความไม่ละเอียดถี่ถ้วน มองโลกมองคนในแง่ร้าย ก็ตัดสินใจโดยไม่พิจารณาให้ดี ปิดใจ ไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ (๔) ภยากติ ความลำเอียงเพราะความกลัว เพราะความหวาดกลัวหรือกลัวภัยอันตรายก็เลยตัดสินใจไม่กระทำหรือกระทำอย่างขาดความกล้าหาญ โดยเฉพาะความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ กล้าคิด กล้าพูดในสิ่งที่ดีงาม^{๔๑}

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออีเขียว/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความรักและเมตตาต่อนักเรียนผู้เป็นศิษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ครูพระมีพฤติกรรม มีคุณธรรมด้านความรัก เมตตา และปรารถนาดีต่อผู้เรียน แสดงออกด้วยการแสดงความเอาใจใส่ ให้ความรัก ความเป็นกันเอง ถามไถ่ดูแลทุกข์สุขด้วย คำพูด สายตา ท่าทางการปฏิบัติที่เอื้ออารีอย่างเสมอต้นเสมอปลาย หยั่งถึงโลกในใจของผู้เรียน จนผู้เรียนทุกคนเกิดความไว้วางใจ และกล้าพูดเล่าความในใจให้ครูพระฟัง ในขณะที่สอนก็ตั้งใจสอน ให้กำลังใจให้โอกาสและแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟัง แม้ความคิดหรือคำตอบจะไม่น่าพอใจก็ให้โอกาสเรียนรู้ และปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ ผู้เรียนแต่ละคนมีโอกาสมิฉะนั้นจะมีปัญหาหรือต้องการได้รับความช่วยเหลือจากครูพระในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านปัญหาครอบครัว และด้านการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูพระให้ความช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนด้วยการสังเกต คุณธรรมของครูพระด้านความรัก เมตตา และปรารถนาดีต่อผู้เรียน อยากให้ผู้เรียนมีความสุขด้วยการมีจิตใจแผ่เมตตา และคิดว่าทำประโยชน์ต่อผู้เรียนเสมอทั่วหน้ากัน^{๔๒}

การที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคุณธรรมด้านความรัก เมตตา และปรารถนาดีต่อผู้เรียนสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกับนักเรียนได้ คุณธรรมดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งเหนี่ยวนำให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถดำรงตน สามารถอดทนทำงานหนัก และเสียสละกำลัง เวลา และทุนทรัพย์ต่าง ๆ เพื่อช่วยทำประโยชน์ให้กับนักเรียนได้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความเมตตา ปรารถนาดีต่อนักเรียนก็ได้รับการยอมรับความศรัทธา และความไว้วางใจจากนักเรียน ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ นักเรียนที่ได้รับการรัก ความเมตตา และปรารถนาดีจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะมีความสุข ชอบเรียน เพราะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำให้กลายเป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียนและได้ประโยชน์จากสิ่งที่เรียนรู้อย่างเต็มที่^{๔๓}

การให้ความสำคัญแก่ทุกคนเท่าเทียมกันทำให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน และการให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนโดยเท่าเทียมกันนี้ เป็นแก่นแท้ของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ความรักและเมตตาต่อนักเรียน โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ลูกศิษย์โดยเสมอหน้ากัน อบรมสั่งสอนฝึกฝนสร้างเสริมความรู้ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ลูกศิษย์อย่างเต็มความสามารถ โดยเท่าเทียมไม่เอนเอียง ด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยดำเนินงานตั้งแต่การเลือกกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งผลต่อการพัฒนาในตัวลูกศิษย์อย่างแท้จริง การส่งเสริมให้ลูกศิษย์มีความรับผิดชอบ ตลอดจนการประเมินลูกศิษย์ในผลของการเรียนและการเพิ่มพูนการเรียนรู้ภายหลังบทเรียนต่าง ๆ ด้วยความปรารถนาที่จะให้ลูกศิษย์แต่ละคน และทุกคนพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพและตลอดไป^{๔๔}

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระปลัดสุรัชย์ สุรชโย, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอปากท่อ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์คุณ คุณกโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหารศรัทธาธรรม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพราะเป็นผู้สุภาพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้ม แจ่มใส แม้ผู้อื่นก็สามารถนำเอาแบบอย่างที่ดีเช่นนี้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติตนเพื่อให้เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบตัว หรือเรียกว่าสามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพึงบอกกล่าวหรือสอนว่า (๑) ต้องมีความรู้สึก อยากคบหาสมาคมเป็นมิตรกับคน ถ้ายังไม่ต้องสร้างสิ่งนี้ให้เกิดขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใสทักทายพูดคุยกับผู้อื่นเสียบ้าง (๒) หัดมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือคนอื่นโดยที่เขาไม่ต้องขอร้อง เช่น ช่วยถือของ รับโทรศัพท์ให้เพื่อนด้วยความเห็นใจ อย่าเป็นคนใจดำ ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ (๓) ไม่ตระหนี่ แบ่งปันของให้กับเพื่อนแม่ของเล็ก ๆ น้อย ๆ (๔) มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน หรืองานที่ทำร่วมกันกับเพื่อนให้ได้ดี (๕) เลิกเป็นคนแข่งกระด้าง เพื่อความอ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกิดความประทับใจ และชอบพอของคนทั่วไป (๖) มีความเกรงใจผู้อื่น ไม่ล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น เอาเปรียบเพื่อนเอาแต่ได้ มิได้นึกถึงผู้อื่นหยาบคาย ไร้มารยาท (๗) หัดเป็นคนให้ความร่วมมือ ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่ใช่เฉพาะประโยชน์ส่วนตัวจึงจะทำ (๘) ต้องไม่เลือกคบเลือกพูดกับคนบางคนเท่านั้น แต่ควรจะทักทายพูดคุย กับคนทั่วไป (๙) หลีกเลียงการโต้เถียงที่ไม่จำเป็น ถ้าเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นก็ควรปลีกตัวหนีไปเสียจะดีกว่า (๑๐) หัดเป็นคนคิดก่อนพูด ก่อนการกระทำเสมอ (๑๑) หัดตรงต่อเวลาในการนัดหมาย ท่านเคยผินัดกับใครบ้างหรือไม่ สายเป็นประจำจนคนอื่นรำคาญหรือเปล่า (๑๒) มีความจริงใจ มีความสัตย์จริงต่อเพื่อน และมิตรสหาย อย่าเป็นคนไม่น่าไว้วางใจหรือไว้วางใจไม่ได้ (๑๓) ไม่รับของเพื่อฝ่ายเดียว ท่านต้องให้ตอบแทนเขาบ้างเมื่อท่านมีโอกาสนะ และท่านต้องไม่เอาเปรียบเพื่อน คอยแต่กอบโกยผลประโยชน์จากเพื่อน (๑๔) ไม่พูดจาหยาบคาย กระด้าง ห่วย กระโซก แต่ต้องพูดสุภาพ หัดพูดมีหางเสียงเสียบ้าง กิริยาควรสุภาพ เรียบร้อย (๑๕) เป็นผู้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจการงานส่วนรวมของที่ทำงานอยู่เสมอ (๑๖) ไม่นินทาผู้อื่น ให้ร้ายป้ายสีผู้อื่นลับหลังแต่ต่อหน้าทำดี และ (๑๗) อย่าเป็นคนโหดร้าย ทารุน แต่ควรมีความกรุณาปรานี^{๔๕}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เข้ามาปฏิบัติงานในโรงเรียนสันติการามวิทยา เป็นผู้มื่อธยาศยดี มาก มีความสุภาพ เรียบร้อย มีความมั่นใจในตัวเองเป็นพื้นฐาน ซึ่งช่วยต่อยอดให้เด็กนักเรียนนำไปเป็นตัวอย่างเพื่อการพัฒนาตนให้เป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งในจุดนี้ครูและผู้ปกครองได้มีส่วนช่วยเป็นกองหนุนที่คอยให้กำลังใจกับกิจกรรมท่านทำ และที่สำคัญคือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนท่านเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ สามารถวางตัวและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สร้างปัญหา และไม่ไข่แค่มารยาทในการเข้าสังคมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการการนุ่งห่มจีวรเรียบร้อย ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม พอเหมาะพอดี ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป ไม่เป็นที่เดือดร้อนรำคาญของใคร นอกจากนี้นั้ยังรวมถึงการตรงต่อเวลา การใช้เวลาทำงานสร้างคุณค่าแก่งานด้วย^{๔๖}

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระสมบุญ กิตติโก, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๖}สัมภาษณ์ นางจันทรา เรือนทองดี, ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการามวิทยา/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่นักเรียนทุกคนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามแนวคิดของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered, Student-centered หรือ Child-centered) ซึ่งเป็นการปฏิรูปการศึกษาที่เปลี่ยนมายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหลักการว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ และ พัฒนาความรู้ได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพของตนเอง รวมทั้งสนับสนุนให้มีการฝึกและ ปฏิบัติในสภาพจริงของการทำงาน มีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสังคมและการประยุกต์ใช้ มีการจัด กิจกรรมและกระบวนการให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ โดยไม่ เน้นไปที่การท่องจำเพียงเนื้อหา โดยอาศัยการเรียนรู้ผ่านสื่อบุคคล คือ พระสงฆ์ผู้มีคุณลักษณะนิสัยที่ ดีงาม เช่น ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความ เสียสละ ฯลฯ และลักษณะนิสัยในการทำงานอย่างเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกับผู้อื่น การ ยอมรับผู้อื่น และการเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น^{๔๗}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความเมตตาอย่างยิ่ง มีเมตตาต่อเด็กนักเรียน ซึ่งตรงตาม จรรยาบรรณข้อที่ ๑ ของผู้เป็นครู กล่าวคือ ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า หลักการ การแสดงออกของบุคคล ในทางที่ดี เป็นผลมาจากสภาวะจิตใจที่ดีงามและความเชื่อที่ถูกต้องของบุคคล บุคคลที่มีความรัก และเมตตาย่อมแสดงออก ด้วยความปรารถนาในอันที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลอื่น มีความสุภาพ ไตร่ตรองถึงผลแล้วจึงแสดงออกอย่างจริงใจ ครูจึงต้องมีความรักและเมตตาต่อศิษย์อยู่เสมอ ซึ่งจะเป็น ผลให้พฤติกรรมของครูที่แสดงออกต่อศิษย์ เป็นไปในทางสุภาพ เอื้ออาทรส่งผลดีต่อศิษย์ในทุกๆด้าน คำอธิบาย ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษา เล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า หมายถึงการตอบสนองต่อความต้องการ ความถนัด ความสนใจของ ศิษย์อย่างจริงใจ สอดคล้องกับความเคารพ การยอมรับ การเห็นอกเห็นใจ ต่อสิทธิพื้นฐานของศิษย์จน เป็นที่ไว้วางใจเชื่อถือและชื่นชมได้ รวมทั้งเป็นผลไปสู่การพัฒนารอบด้านอย่างเท่าเทียมกัน พฤติกรรม ที่สำคัญ เพราะครูคือผู้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ต้องดูแล รับผิดชอบ ทุกการกระทำของนักเรียนภายในโรงเรียนและอาจรวมไปถึงนอกโรงเรียนด้วย อาจารย์ คือผู้ให้ความรู้ ทางวิชาการในแต่ละแขนงในแต่ละศาสตร์ที่อาจารย์นั้น ๆ ถนัด ครูกับอาจารย์ต่างกัน ที่ครูนอกจาก จะทำให้นักเรียนมีความรู้แล้วยังต้องทำให้นักเรียนเป็นคน กล่าวคือจะต้องสอนทั้งวิชาการ คุณธรรม เพื่อปรับพฤติกรรมให้นักเรียนดีขึ้น และควบคุมพฤติกรรมที่ไม่ดีไว้เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี เป็นคนเก่ง และเอาตัวรอดได้ในสังคม ส่วนอาจารย์นั้นจะสอนวิชาการเพื่อให้เด็กเก่ง ฉลาด อัจฉริยะ จากศัพท์ ที่ว่า ครู แปลว่า นำเคารพ ในฐานะให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย ดังกล่าวนี้นี้ พระ สอนศีลธรรมแม้จะไม่ได้ผ่านการสอนมาตรฐานวิชาชีพครู แต่ก็ทำหน้าที่ครูผู้รักและเมตตาศิษย์ได้เป็น อย่างดียิ่ง^{๔๘}

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตูม/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วม โครงการ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางสาวชนิภา ฝักแคล็ก, ครูประจำการโรงเรียนวัดหุบกระเทียม/ครูในสังกัดสถานศึกษาที่ เข้าร่วมโครงการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่นับถือแก่นักเรียน ครู และประชาชนทั่วไป ทุ่มเทในการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาว่าด้วยศีลธรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติตลอดถึงสนองนโยบายที่คณะรัฐบาลปัจจุบันได้มีมติให้คนไทยได้ประพฤติปฏิบัติ ในค่านิยมหลักความเป็นไทย ๑๒ ประการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้เรื่องศีลธรรมและคุณค่าของความเป็นไทย โดยการอบรมศีลธรรม จรรยา สอนธรรมศึกษาและร่วมพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธตามความประสงค์ของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนตามเวลาอันสมควร ให้นักเรียนได้รับความรู้ตาม หลักปรีชา และการศึกษาปฏิบัติ และทักษะในการดำเนินชีวิตตามแนวทางวิถีพุทธ ตามหลักปรีชา ปฏิบัติ และปฏิบัติ^{๔๙}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจต่อนักเรียน เป็นผู้ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ให้ความสำคัญกับนักเรียนทุก ๆ คน โดยเท่าเทียมกัน เพราะทุก ๆ ท่านระลึกอยู่เสมอว่านักเรียนทุกคนคือลูก จึงให้ความรักความเอาใจใส่ทุกคนเท่ากัน และจะสนิทกับเด็กนักเรียนทุกคนเหมือนกัน เป็นทุกอย่างให้แก่ นักเรียน สามารถให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนหรือนักศึกษา ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ให้นักเรียนหรือนักศึกษามีความรู้ รวมถึงการปฏิบัติ และแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีความสุข โดยวิธีในการสอนอาจจะแตกต่างกันออกไปโดยพื้นฐานความรู้ ความสามารถ และเป้าหมายของแต่ละสถานศึกษา และเป็นที่พึ่งแก่ผู้ปกครองนักเรียนในตำบลหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาอะไร ก็มักจะไปหา ไปถาม ไปขอให้ ช่วยตัดสิน ว่าอะไรผิดอะไรถูก ด้วยความยุติธรรม ปราศจากความลำเอียง ทั้งที่เป็นความลำเอียงเพราะรัก เพราะชอบเป็นพิเศษ ความลำเอียงเพราะชัง ความเกลียดชัง ความไม่ชอบ ความลำเอียงเพราะกลัวหรือเกรงใจ และความลำเอียงเพราะความเห็นผิดเป็นถูก ไม่ตรงตามครรลองคลองธรรม นั่นเอง^{๕๐}

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางดวงจิตา ศศิณารากุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) แสดงไว้ในตารางที่ ๓.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น	๑, ๔, ๒๐ และ ๒๑
๒	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่นับถือ ประมาณตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น	๒, ๓, ๑๐ และ ๒๔
๓	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย	๔, ๗, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๒ และ ๒๓
๔	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้ และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น	๖, ๑๑ และ ๑๒
๕	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในศาสนาและการเมือง	๘, ๙, ๑๓ และ ๑๔
๖	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น	๑๖ และ ๒๕

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) มี ๖ ประเด็น ดังนี้ ๑) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น ๒) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่นับถือ ประมาณตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น ๓) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย ๔) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น ๕) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในศาสนาและการเมือง และ ๖) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

๓.๓ ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies)

การศึกษาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) เป็นข้อมูลเชิงลึกความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุก ลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้องของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ดังนี้

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี มีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจ บริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่ต้องการจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ตามนโยบายคุณธรรมนำความรู้สู่สถานศึกษา เพื่อให้พระสงฆ์นำหลักธรรมทางศาสนา มาจัด กิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษาให้สามารถนำประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ให้ นักเรียนนักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในเชิงพระพุทธศาสนาไป ปฏิบัติในการชีวิตประจำวัน และเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนได้ โดยมุ่งหมายผลผลิตอันเป็นรูปธรรม คือ ให้ได้หลักสูตร และสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมายระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา ให้มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้พระสงฆ์นำหลักธรรมทางศาสนาจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาในทุกระดับ เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักตามทาง พระพุทธศาสนา ได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม แก่ นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันได้^{๕๑}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งที่สนับสนุนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเด็ก นักเรียน นักศึกษา และเยาวชนของชาติ โดยการนี้ ทุกฝ่ายตระหนักว่า การประชาสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยส่งเสริม ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาโดยรวมได้ เพราะการประชาสัมพันธ์เป็นการสื่อสารความคิดเห็น ข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ไปสู่กลุ่มประชาชน เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดี ระหว่างหน่วยงาน ประชาชนเป้าหมาย และประชาชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหวังผลในความร่วมมือ หรือ สนับสนุนจากประชาชน รวมทั้งมีส่วนช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ ที่ดีให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชน เกิดความนิยม เลื่อมใส ศรัทธาต่อ ตลอดจนค้นหาและกำจัดแหล่งเข้าใจผิด ช่วยลบล้าง ปัญหา เพื่อสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๕๒}

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอน ศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี/กรรมการศูนย์ ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสามารถในการประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี ทั้งสองฝ่ายจึงร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่เยาวชนในยุคปัจจุบัน โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้ามากล่อมเกลอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี เพราะศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย และมีหลักธรรมที่จะนำมาบรมทาเยาวชนให้เป็นคนดีในสังคมได้^{๕๓}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ได้ประสานงานในส่วนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ตนปฏิบัติงานที่ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เพื่อขอรับการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้กับนักเรียนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ และไม่เพียงแต่ทุกท่านเป็นผู้อบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้น ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย^{๕๔}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี มีความสามารถในการรับรู้และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี แม้โรงเรียนจะมีนโยบายด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งหมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม แต่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็สามารถบูรณาการกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบให้สอดคล้องกับนโยบายด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนได้ โดยอาศัยหลักการที่เป็นระบบครบวงจร แบบ PDCA คือ ร่วมกันวางแผน ปฏิบัติตามแผน ตรวจสอบ และนำไปใช้^{๕๕}

พระสอนศีลธรรมสามารถช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานในภารกิจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อันสามารถช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยทางอ้อมด้วย และเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ทางโรงเรียนต้องการในปัจจุบัน เพราะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพราะชุมชนเป็นแหล่งที่มาของปัจจัยนำเข้าและแหล่งรองรับผลผลิตของโรงเรียน ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของโรงเรียนรวมทั้งสมาชิกชุมชนมีอิทธิพลต่อการศึกษาของนักเรียนและมีประโยชน์ต่อชุมชน การทำหน้าที่ของโรงเรียนจึงต้องอาศัยความร่วมมือหลาย ๆ ด้านจากชุมชนในสังคมและบ้านเมืองที่มีความพร้อมสูง สังคมและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาการศึกษา ซึ่งในแต่ละชุมชนที่ห่างไกลยากจน และมีความจำกัดของทรัพยากร ยากที่จะพึ่งพาตนเองและเกื้อหนุนโรงเรียนได้ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพได้^{๕๖}

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติบุญโณ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวิฑฒโก, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้ประสานงานศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระครูสิกขกิจจธำรง (สฤติย์ สฤติธโก), เจ้าอาวาสวัดหนองตาเน็ด/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมมีความสามารถในการเข้าใจลักษณะเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งแม้จะมีชื่อว่าเป็น “โครงการ” ซึ่งโดยแท้จริง หมายถึง กิจกรรมหรือแผนงานที่เป็นหน่วยอิสระหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์วางแผนและนำไปปฏิบัติพร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด โดยแผนสำหรับกิจการต่าง ๆ ต้องระบุวัตถุประสงค์ตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ในความเป็นจริง “โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” เป็นภารกิจหรืองานประจำที่ไม่มีจุดสิ้นสุดเหมือนโครงการทั่วไป แต่มีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปมีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอนนักเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ให้พระสงฆ์ได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน นักศึกษาตามนโยบายคุณธรรมนำความรู้สู่สถานศึกษา ให้พระสงฆ์นำหลักธรรมทางศาสนาไปจัดกิจกรรมเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้นักเรียน นักศึกษาที่ได้รับการอบรมจากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเกิดความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา คั่นเคยกับพระภิกษุ ซึ่งเป็นช่องทางที่จะนำไปศึกษา คั่นคว่ำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาตามหลักของศาสนา และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่เป็นอนาคตของชาติให้มีคุณภาพต่อไป และได้สร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน^{๕๗}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้อย่างดีและสามารถปฏิบัติตามได้อย่างรวดเร็ว อาทิ ระเบียบการปฏิบัติตนของพระสอนศีลธรรมล่าสุด ที่ออกโดยศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แก่ พระสอนศีลธรรมที่ออกสอนในสถานศึกษาตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด พระสอนศีลธรรมต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเป็นปริณทล ทั้งในเวลาเดินทางไปสอน ในขณะสอน และในเวลาเดินทางกลับวัด พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ห้ามนำของผ้าป่า กลืน หรือบอกบุญเรียไรในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมไม่ควรไปคลุกคลีหรือสนิทสนมกับคณะผู้บริหาร ครู อาจารย์ในโรงเรียนนั้น ๆ มากเกินไป จนทำให้ทุกฝ่ายสูญเสียความเป็นกลาง พระสอนศีลธรรมต้องไม่ก้าวล่วงงานของคณะครู อาจารย์ หรือผู้บริหารของโรงเรียนนั้น ๆ พระสอนศีลธรรม ต้องไม่นำวิชาโหราศาสตร์ หรือไสยศาสตร์ไปชี้แนะ หรือขยายผลอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการมอมเมาเยาวชน พระสอนศีลธรรมต้องไม่ชี้แนะให้นักเรียนไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยียนที่วัดตามลำพังหรือเป็นการเฉพาะยกเว้นแต่เป็นกลุ่ม เป็นคณะ หรือไปทั้งห้องเรียน และในการเข้าห้องเรียนให้หัวหน้าบอกทำความเคารพ โดยถ้าอยู่ในห้องเรียนให้หัวหน้าบอกทำความเคารพตามดูความเหมาะสมและระเบียบที่โรงเรียนนั้น ๆ ปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว หรือถ้าอยู่ในห้องจริยะ ให้นักเรียนกราบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง ทั้งเช้าและเลิกเรียน^{๕๘}

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระปลัดมนัส ปัญญาทตฺตโน, เจ้าอาวาสวัดหนองสีนวล/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรศุภชัย ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดขาวเหนือ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมมีความสามารถในการประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น การขอรับงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมบรรพชาสามเณรและบวชศีลจารีณในช่วงปิดภาคเรียนที่สนับสนุนโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด กิจกรรมการแห่เทียนเข้าพรรษาที่สนับสนุนโดยเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยกิจกรรมที่ของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ จะต้องมีการยื่นเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติงบประมาณ ซึ่งจะได้รับการพิจารณาอนุมัติก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นตรงกับพันธกิจของหน่วยงานนั้น ๆ อาทิ พันธกิจในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและการส่งเสริมศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นฝ่ายสนับสนุนที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่รับผลจากการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ ยังมีความสามารถในการประสานงานขอรับการสนับสนุนจากภาคเอกชนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีของมูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้มีการส่งเสริมด้านการศึกษาและช่วยเหลือกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา แก่นักเรียนที่ยากจนและนักเรียนที่ด้อยโอกาส โดยมูลนิธิหนังสือพิมพ์ต้องการที่จะเห็นเยาวชนของชาติมีพัฒนาการหลาย ๆ ด้านในทิศทางที่ดีขึ้น จึงได้ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระบางส่วนให้กับโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ สังกัดของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตามเจตนารมณ์ของผู้ก่อตั้งมูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปัจจุบัน มูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีโรงเรียนที่อยู่ในความอุปถัมภ์จำนวน ๑๐๑ โรงเรียน พร้อมทั้งได้พัฒนาโรงเรียนเหล่านี้ให้ก้าวไปสู่มาตรฐานที่ดี เป็นโรงเรียนแม่แบบ ด้วยการจัดทำโครงการต่าง ๆ เช่น อาหารกลางวัน การเกษตรในโรงเรียน ส่งเสริมจริยธรรม ทนส่งเสริมเด็กด้อยโอกาส ส่งเสริมดนตรีและศิลปะพื้นเมือง ส่งเสริมภาษาไทยและนิสัยรักการอ่าน สนับสนุนอุปกรณ์กีฬา ปรับปรุงน้ำสะอาด เครื่องแบบนักเรียน จักรยานยืมเรียน ส่งเสริมพัฒนาห้องสมุด พัฒนาห้องพยาบาล แจกสมุดเรียน สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และอุปกรณ์การเรียนระดับก่อนวัยเรียนและระดับประถมศึกษาด้วย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้มีหน่วยงานเอกชนหลากหลายหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาแก่นักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในแหล่งทุรกันดาร ซึ่งถือเป็นโอกาสสำหรับพระสอนศีลธรรมที่จะใช้ในการขอรับบริจาควัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา แต่ควรเป็นการขอให้แก่นักเรียน ไม่ควรเป็นการขอเพื่อใช้ส่วนตน เพราะอาจไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป หน่วยงานเอกชนหลายหน่วยงานก็เต็มใจให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา บางหน่วยงานอาจสนับสนุนในลักษณะของเงินทุนหรือเงินสนับสนุน แต่ส่วนใหญ่มักให้การสนับสนุนในลักษณะการให้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ดังกล่าวนี้นี้ รวมถึงเงินสนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มาจากกำลังศรัทธา มิได้มาจากการบอกบุญหรือเรียไธของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยผู้บริจาคมุ่งหมายให้นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศีลธรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน^{๕๙}

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภณ, เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี โดยสามารถร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมแก่นักเรียน เช่น โครงการมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา ที่เปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรม นักเรียน และสถานศึกษา ได้มีโอกาสนำเสนอผลงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมและร่วมจัดกิจกรรมวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา โดยผลผลิตจากการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนานี้ จักส่งเสริมนักเรียนผู้ทำกิจกรรมให้มีความเป็นผู้นำ กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ รู้จักแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา มีความช่วยเหลือแบ่งปัน เอื้ออาทรสมานฉันท์ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปด้วยหลักสราณียธรรม ธรรมะที่ทำให้ระลึกรู้ถึงกัน สร้างความเป็นที่รัก แสดงความเคารพนับถือ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี เพื่อเป็นเอกภาพ เป็นกิจกรรมที่สร้างความเป็นยุวพุทธศาสนิกชนรุ่นใหม่ที่ให้กับท้องถิ่น และเป็นกิจกรรมสอดคล้องกับมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเป็นสำคัญด้วย^{๖๐}

พระสอนศีลธรรมเข้าใจสถานภาพความเป็นผู้ช่วยสอนจึงสามารถประสานกับครู อาจารย์ ในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี แม้ฐานะผู้ช่วยสอนแต่ก็ทำงานหลากหลายหน้าที่ ทั้งเป็นผู้จัดการ เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยากร เป็นผู้สนับสนุน เป็นผู้เสริมแรง รวมถึงเป็นผู้คอยติดตามตรวจสอบด้วย ขออธิบายโดยสังเขป คือ ในฐานะเป็นผู้จัดการ ได้แก่ เป็นผู้กำหนดบทบาทให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมทำกิจกรรม แบ่งกลุ่ม หรือจับคู่ เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบแก่นักเรียนทุกคน จัดการให้ ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตน ในฐานะเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม ได้แก่ เป็นผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริง ๆ พร้อมทั้งให้ ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของนักเรียนขณะทำกิจกรรม ในฐานะที่เป็นผู้ช่วยเหลือ ได้แก่ เป็นผู้คอยให้คำตอบเมื่อนักเรียน ต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตัวอย่าง เช่น คำศัพท์เฉพาะทางพระพุทธศาสนา การให้ข้อมูลหรือความรู้ ในขณะที่นักเรียนต้องการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ในฐานะเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง ได้แก่ เป็นผู้ช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์ หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และในฐานะเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ ได้แก่ การเป็นผู้ที่ใส่ใจคอยตรวจสอบงานที่นักเรียนทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความถูกต้อง ของคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวนี้นี้ ครูอาจารย์ในสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติงานอยู่ จึงสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เพราะต่างก็เป็นครูอาชีพ คือ เป็นครูด้วยใจรัก มีความพร้อมในทุก ๆ ด้านที่จะเป็นครู ประพฤติตัวดี วางตัวดี เอาใจใส่และดูแลศิษย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครู ซึ่งต่างกับอาชีพครู ที่เป็นเพียงที่ใช้วิชาความรู้ที่ร่ำเรียนมา เป็นเครื่องมือในการหาเลี้ยงชีพ ไม่ได้เป็นครูด้วยใจรัก หรือสมัคใจ แค่อสอนจบไปวัน ๆ หนึ่งก็พอแล้ว โดยไม่สนใจว่าศิษย์จะเข้าใจ หรือไม่เข้าใจก็ตามที่^{๖๑}

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ, เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาชาตรี ขาตวโร, เจ้าอาวาสวัดวิมลรศาราม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรีสามารถประสานงานร่วมกันศูนย์อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรีในการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ได้โดยไม่มีปัญหา หรือข้อขัดแย้งใด ๆ เกิดขึ้น แม้ว่าศูนย์อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี จะมีภาระรับผิดชอบมากมาย ได้แก่ การเป็นตัวแทนของมหาวิทยาลัยในการประสานงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัด ส่วนที่รับผิดชอบของตน การเสนอมหาวิทยาลัยแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดอำนวยการความสะดวก สนับสนุน แก้ปัญหา ประเมินผลโครงการเพื่อให้พระปฏิบัติหน้าที่การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนภาคคณะสงฆ์ การสำรวจข้อมูลพระสอนศีลธรรม คัดเลือกและแต่งตั้งตามจำนวนที่กำหนดในแต่ละจังหวัด การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดทำทะเบียนประวัติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดทำบัตรประจำตัวพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดทำเกียรติบัตรการผ่านการอบรมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดทำประกาศผลการคัดเลือก การจัดทำคำสั่งแต่งตั้งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดประชุมเตรียมความพร้อมของพระสอนศีลธรรมเพื่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพของพระสอนศีลธรรม การดำเนินการเบิกจ่ายเงินอุดหนุนเป็นค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในแต่ละเดือน การของบประมาณอุดหนุนพระสอนศีลธรรม วางแผนและจัดสรรงบประมาณตามโครงการพระสอนศีลธรรม การประสานงานและสนับสนุนทุกส่วนราชการในระดับท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกแก่พระสอนศีลธรรมในการปฏิบัติหน้าที่การสอนในโรงเรียนตามความเหมาะสม การประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมทั้งก่อน ระหว่าง และสิ้นสุดโครงการ และรายงานผลการประเมินโครงการ การจัดทำรายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในภาพรวม ทั้งก่อนดำเนินโครงการ ระหว่างดำเนินโครงการ และหลังสิ้นสุดโครงการ การดำเนินการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัย ดังกล่าวมาทั้งหมด แต่ก็สามารถประสานการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี และมีสถานศึกษาแจ้งความจำนงค์ของอัตรากำลังพระสอนศีลธรรมเพิ่มเติมจำนวนมาก^{๖๒}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้ร่วมกับศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด ตามสาระการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาว่าด้วยศีลธรรม เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อเนื่องจากสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาทำให้เกิดผู้เรียนมีความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติตลอดถึงสนองนโยบายที่คณะรัฐบาลปัจจุบันได้มีมติให้คนไทยได้ประพฤติปฏิบัติในค่านิยมหลักความเป็นไทย ๑๒ ประการ ได้เป็นอย่างดี^{๖๓}

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ดิเรก สุจิตโต, รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางด่าน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระมหานพพร นวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ่วงม (พระอารามหลวง)/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๖ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ วันที่มีเหตุการณ์สำคัญบางอย่างเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าซึ่งจะกำหนดเอาวันที่มีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้นในชีวิตของพระองค์เป็นหลัก การศึกษาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนอกจากจะส่งเสริมให้นักเรียนได้ความรู้ ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องแล้วยังช่วยให้เกิดความซาบซึ้ง และเกิดแนวความคิดในการปฏิบัติ และการเข้าร่วมกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ผ่านการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นร่วมกับโรงเรียน ได้แก่ การทำบุญตักบาตรที่บ้านหรือที่วัดในตอนเช้า หรือการไปนมัสการ ไหว้พระ สวดมนต์ และทำบุญตามวัดต่าง ๆ การฟังพระธรรมเทศนา และปฏิบัติสมาธิภาวนา การสนทนารธรรมกับพระภิกษุหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา การรักษาศีล ๕ และการไปเวียนเทียนที่วัด เป็นต้น^{๖๔}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล ฯลฯ เพื่อจัดกิจกรรมวันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา อัฐมีบูชา ฯลฯ รวมถึงกิจกรรมที่อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ตัวอย่างเช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ โดยอาจถือปฏิบัติดังนี้คือ ปกติวันสงกรานต์จะมี ๓ วัน คือ เริ่มวันที่ ๑๓ เมษายน ถึงวันที่ ๑๕ เมษายน วันแรกคือวันที่ ๑๓ เป็นวันมหาสงกรานต์ วันที่พระอาทิตย์ต้องขึ้นสู่ราศีเมษ วันที่ ๑๔ เป็นวันเนา วันที่ ๑๕ เป็นวันเถลิงศกใหม่ และเริ่มจุลศักราชในวันนี้ เมื่อก่อนจริง ๆ มีถึง ๔ วัน คือวันที่ ๑๓-๑๖ เป็นวันเนาเสีย ๒ วัน เป็นวันว่าง พักการงานนอกบ้านชั่วคราว โดยการนี้ พระสอนศีลธรรมอาจส่งเสริมให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน เตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล และต้อนรับชีวิตใหม่ที่จะเริ่มต้นในวันปีใหม่ที่กำลังจะมาถึง ซึ่งกิจกรรมที่ทำ ได้แก่ การทำความสะอาดบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ข้าวของต่าง ๆ รวมทั้งสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น วัด ศาลา บริเวณชุมชน ฯลฯ การเตรียมเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ไปทำบุญ รวมทั้งเครื่องประดับตกแต่งต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีผ้าสำหรับไปไหว้ผู้ใหญ่เพื่อรดน้ำขอพรด้วย การเตรียมอาหารในการไปทำบุญ ทั้งของคาวของหวาน ที่พิเศษ ได้แก่ การเตรียมขนมที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของวันตรุษและวันสงกรานต์ นั่นคือ ข้าวเหนียวแดงสำหรับวันตรุษ และขนมกวนหรือกอละแม และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การส่งเสริมให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนร่วมกันทำบุญสร้างกุศลในวันสงกรานต์ โดยทำบุญ ตักบาตร ก่อเจดีย์ทราย รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งดังกล่าวนี้อาจก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่นักเรียนและครอบครัว กล่าวคือ เป็นการแสดงความเคารพบูชาต่อสิ่งที่ตนเคารพ ต่อบิดามารดาและผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เป็นการชำระจิตใจและร่างกายให้สะอาด เป็นการรักษาประเพณีมาแต่เดิม เป็นการสนุกสนานรื่นเริงในรอบปี และพักจากงานประจำชั่วคราว เพื่อจะไปพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการเตือนสติว่ามนุษย์นั้นผ่านไป ๑ ปีแล้วและในรอบปีที่ผ่านมา เราได้ทำอะไรบ้างและควรจะทำอะไรต่อไปในปีที่กำลังจะมาถึง^{๖๕}

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูปลัดตรีโรจน์ วรมงคล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออี่เขียว/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แก่ผู้เรียน ช่วยเผยแพร่ข่าวสารให้ครูและนักเรียนได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อ พระสงฆ์ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุทางกาย คือ การแสดงความ เคารพต่อพระภิกษุซึ่งแสดงถึงความเคารพอ่อนน้อม แสดงถึงมารยาทที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระเบียบ ประเพณี การปฏิบัติตนที่เหมาะสมทางกาย เช่น การลุกขึ้นต้องรับ และยกมือไหว้ เมื่อพระภิกษุมาถึง ยังบริเวณพิธีนั้น ๆ การประนมมือฟังพระธรรมเทศนา การเจริญพระพุทธมนต์ การฟังสวดอิทธิกรรม หรือขณะที่พูดกับพระภิกษุ เป็นต้น การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ การถวายสิ่งของให้พระสงฆ์ด้วยการ ประเคน การเดินผ่านพระสงฆ์ การยืนต้อนรับพระสงฆ์ การนั่งในที่ที่เหมาะสม ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้ ถูกต้องตามแบบแผน เป็นต้น นอกจากนั้นจะต้องไม่แสดงกิริยาที่ไม่สุภาพอันเป็นการไม่เคารพต่อ พระภิกษุ ไม่แสดงกิริยาดูหมิ่นเหยียดหยามต่อพระภิกษุ ไม่แสดงกิริยาเป็นกันเองสนิทสนมกับ พระภิกษุเกินควรแม้จะเคยสนิทสนมกันมาก่อนก็ตาม ประการที่สอง การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อ พระภิกษุทางวาจา คือ การแสดงความเคารพต่อพระภิกษุด้วยวาจาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เช่น การ พูดจากับพระภิกษุด้วยคำสุภาพนุ่มนวล ใช้คำศัพท์เฉพาะที่พูดกับพระภิกษุให้ถูกต้อง นั่นคือใช้ สรรพนามแทนตนเองและแทนพระสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ไม่พูดล้อเล่น ไม่พูดคำหยาบ หรือพูดดูหมิ่นพระภิกษุ และควรเป็นเรื่องที่สมควรหรือเหมาะสมที่จะพูดกับพระสงฆ์ เป็นต้น และ ประการสุดท้าย การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุทางใจ คือ การแสดงความเคารพต่อพระภิกษุ ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ด้วยความเคารพอย่างแท้จริง ไม่ได้เกิดจากการเสแสร้งแกล้งทำ ซึ่งพระพุทธศาสนา ถือว่า การคิดคำนึงด้วยใจเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะถ้าความคิดมีพลังมากก็จะเป็นแรงผลักดันให้เกิด พฤติกรรมทางกายและวาจาได้ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงมุ่งสอนให้คิดคำนึงในเรื่องที่ดีงาม ที่เป็น กุศล ไม่คิดในแง่ร้ายต่อใคร ดังนั้นเมื่อเราทราบว่าพระภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติถูกต้อง สมควรที่จะ ให้ความเคารพสักการะ เป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อพระพุทธศาสนาและศาสนิกชนอย่างมาก เป็นผู้สืบทอดและ อารังพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ยาวนานสืบไป เราจึงควรแสดงความเคารพท่านทางใจทางที่ดีที่สุดก็ คือ การเคารพพระภิกษุด้วยใจที่บริสุทธิ์ ได้แก่ การระลึกถึงพระคุณของพระภิกษุแต่ในส่วนที่ดี ตั้งใจที่ จะนำคำสอนของท่านไปปฏิบัติ รองลงมาได้แก่ การไม่คิดที่จะทำให้ท่านยุ่งยากเดือดร้อน คิดหาโอกาส ที่จะสนับสนุนบำรุงท่านด้วยปัจจัยสี่ หรือคิดที่จะสร้างสรรค์แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งจะให้ความ ช่วยเหลือท่านเท่าที่โอกาสจะอำนวย เป็นต้น^{๖๖}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถบูรณาการกิจกรรมสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้ โดยอาจจัดทำกิจกรรมร่วมกับทางโรงเรียน เช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ อาจให้ปรับปรุงจากการ ชักชวนให้มาทำบุญที่วัด เปลี่ยนเป็นให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน ใช้ โรงเรียนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมบำเพ็ญบุญต่าง ๆ ในตอนเช้า ก่อนที่จะให้ต่างแยกย้ายไปทำ กิจกรรมที่วัดที่มีอิทธิของบรรพบุรุษบรรพคุณอยู่^{๖๗}

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกริ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระปลัดสุรัชย์ สุรชโย, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอปากท่อ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นอย่างดี จึงปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทั้ง ๘ ประการ ได้อย่างสมบูรณ์ โดยหน้าที่ทั้ง ๘ ประการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ได้ถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานเดียวกัน คือ เป็นผู้สอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน เป็นผู้สอนหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม เป็นผู้สอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม เป็นผู้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังคุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นผู้จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและเป็นผู้นำนักเรียน ครู ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เป็นครูผู้สอนประจำโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (๗) เป็นผู้อบรมและเป็นผู้ประกอบการคุมสอบหลักสูตรธรรมศึกษาในเรือนจำและสถานพินิจฯ และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่โรงเรียนและชุมชน^{๖๘}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่โดยความร่วมมือของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้ง ๕ หน่วยงาน ดังนี้ ๑) คณะสงฆ์จังหวัดโดยเจ้าคณะจังหวัด เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดฝ่ายสงฆ์ มีหน้าที่ให้คำปรึกษา ให้ความอุปถัมภ์กิจกรรมต่าง ๆ ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และติดตามการปฏิบัติหน้าที่การสอนพระสอนศีลธรรม ๒) จังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดฝ่ายฆราวาส มีหน้าที่ให้คำปรึกษา ส่งเสริมสนับสนุน และรับรายงานผลดำเนินงานพร้อมให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ๓) สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด/วัฒนธรรมจังหวัด จังหวัดต่าง ๆ มีหน้าที่ให้คำปรึกษา ส่งเสริมสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๔) เขตพื้นที่การศึกษาโดยผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา มีหน้าที่อำนวยความสะดวกและประสานกับสถานศึกษา และครูพี่เลี้ยง รวมถึงมอบหมายภารกิจให้ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษาร่วมกับผู้รับผิดชอบในสังกัด สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดต่าง ๆ นิเทศการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม ๕) ศึกษา-นิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา มีหน้าที่วางแผนการนิเทศการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาร่วมกับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ภาคเรียนละ ๒ ครั้ง และร่วมรายงานผลการนิเทศให้คณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนวิทยาเขต/วิทยาลัยสงฆ์/หน่วยวิทยบริการ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเรียนละ ๑ ครั้ง โดยในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ได้แก่ หน่วยวิทยบริการ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม^{๖๙}

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์คุณ คุณกโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหาร/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความเข้าใจถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันเป็นอย่างดี จึงเข้าร่วมเป็นบุคลากรในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อมุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก ดังที่ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ทัศนะไว้ว่า การเผยแผ่พุทธศาสนาในระยะหลัง ๆ มักจะเป็นการเผยแผ่โดยอาศัยโอกาสคือวันสำคัญทางพุทธศาสนา และประเพณีประจำปีของวัดเท่านั้น ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้ถูกมองว่าเป็นพุทธศาสนาเชิงรับมากกว่าพุทธศาสนาเชิงรุก การเผยแผ่มักจะถูกตีความอยู่ในวงแคบ ๆ ไม่กว้างไกลอย่างที่เคยเป็นมา คือนิยามเพียงแค่การแสดงธรรมเทศนาในโอกาสสำคัญ ๆ เท่านั้น ซึ่งโดยมากมักจะถูกร้องขอให้ทำการเผยแผ่ การกระทำดังกล่าวไม่สอดคล้องกับยุคสมัย สังคมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เต็มไปด้วยข่าวสารทางสื่อต่าง ๆ มากมาย ทำให้พุทธศาสนาถูกเบียดตกจากช่องทางแห่งการใช้สื่อในการเผยแผ่อย่างน่าเสียดาย จนก่อให้เกิดการสื่อสารกันไม่รู้เรื่องระหว่างพระกับประชาชน โดยพูดกันคนละภาษา ดังนั้นวิธีการการเผยแผ่เดิม ๆ ที่พระสงฆ์ทำกันมานั้นไม่ได้ผลเท่าที่ควร จนนักเผยแผ่ทางพุทธศาสนาที่รู้เท่าทันหลายกลุ่มลุกขึ้นมาปลุกกระแสพุทธศาสนาเชิงรุก โดยออกมาช่วยกันชี้นำสังคมในระดับต่าง ๆ กัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกไม่สัมฤทธิ์ผล หากมุ่งแต่นำบุคคลเข้าหาธรรม มากกว่าจะนำตัวธรรมเข้าหาคน^{๗๐}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถทำงานประสานกับบุคลากรของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ซึ่งอาจเป็นผลมาจาก ก่อนที่ครูพระจะออกไปทำงาน ทางหน่วยงานต้นสังกัดได้ฝึกพระให้เป็นครูสอนศีลธรรมที่มีคุณภาพ โรงเรียนจึงให้การต้อนรับและสนับสนุนเป็นอย่างดี เพราะมองเห็นว่าโครงการนี้เป็นความหวังในการพัฒนาศีลธรรมในโรงเรียนภายในแนวคิดที่ว่า เนะให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้ลูกหลานได้สัมผัส แม้โรงเรียนกลับมองเป็นปัญหาและความยุ่งยาก ต้องเสียเวลาต้อนรับดูแลเรื่องภัตตาหาร เตรียมห้องพิเศษต้อนรับ แต่ก็มีเป็นส่วนน้อย^{๗๑}

ทุกโรงเรียนยินดีที่มีพระสอนศีลธรรมเข้ามาช่วยปรับพฤติกรรมนักเรียนให้เป็นคนดีขึ้น และทุกโรงเรียนพร้อมที่จะให้การสนับสนุน ร่วมทำงาน ประสานงานร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมเครือข่ายการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนาในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง จะได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันพัฒนาการสอนศีลธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น มีสามัคคีธรรมร่วมกันประกาศพุทธธรรมผ่านกิจกรรมทางวิชาการ ศาสนพิธี และวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน จนทำให้เด็กและเยาวชนศรัทธาในการทำดี กล้าแสดงออก เป็นผู้นำกิจกรรม และสามารถนำหลักธรรมที่ศึกษาค้นคว้ามาดีแล้วมาใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๗๒}

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระสมบุรณ์ กิตติโก, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๗๑} สัมภาษณ์ นางจันทร์หา เรือนทองดี, ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการามวิทยา/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตูม/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีคุณภาพ ตามหลักสูตรของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แม้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีฐานะเป็นผู้ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา แต่ก็สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งประกาศใช้ครบทุกชั้นเรียนของสถานศึกษาทุกประเภท ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๕ เป็นไปตามแผนปฏิบัติงานในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา และเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ชุมชน และสังคม ตามที่ระบุไว้ ๒ มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธ- ศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และ มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ^{๗๓}

สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดได้ประสานงาน ร่วมมือกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่นักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมคุณธรรมที่ผู้คนเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลายเป็นสังคมเศรษฐกิจ ที่คนส่วนมากให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าจิตใจ กลายเป็นวิถีประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม แข่งขันแย่งชิงเพื่อเป็นผู้ได้เปรียบ ขาดความเอื้ออาทรต่อกัน ขาดคุณธรรมจริยธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นปัญหาสังคมที่ตามมา โดยเฉพาะปัญหาของเด็กและเยาวชน^{๗๔}

สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทุกจังหวัดมีหน้าที่โดยตรงในการสนองงานคณะสงฆ์และทำนุบำรุง ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครอง ส่งเสริม และพัฒนางานพระพุทธศาสนา จัดการศาสนสมบัติ รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนาในระดับจังหวัด โดยมุ่งเน้นการทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม ดังนั้น การปฏิบัติงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงประสานกันดีเป็นอย่างดี เพราะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน^{๗๕}

^{๗๓} สัมภาษณ์ นางสาวชนิภา ฝักแคเล็ก, ครูประจำการโรงเรียนวัดหุบกระเทียม/ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นางดวงจิตา ศศิณารากุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) แสดงไว้ในตารางที่ ๓.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies)

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๑, ๗, ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๘ และ ๒๓
๒	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๒, ๖, ๑๔ และ ๑๖
๓	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน	๓, ๑๐, ๑๑, ๒๑ และ ๒๒
๔	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	๔, ๙, ๑๕, ๑๙, ๒๔ และ ๒๕
๕	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน	๕, ๑๗ และ ๒๐

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) มี ๕ ประเด็น ดังนี้ ๑) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๒) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๓) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน ๔) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และ ๕) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน

๓.๔ สรุปและวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหาร/ครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยพิจารณาจากศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามรายด้านของการวิจัย ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) และด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) ปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ ๓.๔ สรุปวิเคราะห์ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี

ด้าน	ประเด็น
เทคนิควิธี	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน
	ความรู้และทักษะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา
	ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีการะับผิดชอบสูง
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน

ตารางที่ ๓.๔ (ต่อ)

ด้าน	ประเด็น
มนุษยสัมพันธ์	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่นับถือ ประมาณตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในเรื่องศาสนาและการเมือง
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น
ความคิดรวบยอด	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน

จากตารางที่ ๓.๔ แสดงให้เห็นว่า ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) มี ๘ ประเด็น คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน ความรู้และทักษะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีภาระรับผิดชอบสูง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) มี ๖ ประเด็น คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ประมาณตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในเรื่องศาสนาและการเมือง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) มี ๕ ประเด็น คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน

บทที่ ๔

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหาร/ครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ จำนวน ๒๕ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหาร/ครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ จำนวน ๘ รูป/คน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

- ๔.๑ ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี
- ๔.๒ หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๔.๓ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี
- ๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

การศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เป็นข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ผลส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี มีรายละเอียด ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ เจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับให้การสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นอย่างดี ด้วยเห็นว่า โดยสภาพของพระสงฆ์ย่อมเป็นผู้มีหน้าที่ในการให้ความรู้ทางความประพฤติดี ปฏิบัติชอบแก่นักเรียน เพื่อให้สามารถเติบโตขึ้นเป็นคนดีมีคุณภาพแก่สังคมและประเทศชาติต่อไป และในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ได้ระบุให้ พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง มีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยดี กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ทุกระดับให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีศีลธรรมนำพาชีวิต ให้มีความรู้และเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนาและเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี^๑

^๑สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ ภาคคณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ส่วนกลาง ได้แบ่งส่วนการดูแลรับผิดชอบภารกิจในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมงบประมาณมายังหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี การนี้ ได้ให้เจ้าคณะภาคและเจ้าคณะจังหวัดเป็นกรรมการศูนย์อำนวยการ โดยตำแหน่ง และยังเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการระดับรองเจ้าคณะจังหวัด เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด เข้าเป็นกรรมการศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพิ่มเติมด้วย^๒

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกรูปได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้เป็นผู้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปสู่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาด้วย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับความเชื่อถือจากพุทธศาสนิกชน ได้รับความศรัทธาเชื่อมั่นจากครู และผู้ปกครองนักเรียน ที่ผ่านมา พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถปลูกฝังค่านิยมที่ดี ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนได้ดียิ่งกว่าครูประจำการที่เป็นครูที่สลับ เพราะการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ไม่ใช่เพียงบรรจุเนื้อหาวิชาไว้ในหลักสูตรเท่านั้น ต้องคำนึงถึงวิธีจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และต้องได้ครูที่เป็นผู้ชำนาญการด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนถือเป็นเรื่องที่ทำหายความสามารถอย่างมาก และพระสอนศีลธรรมก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่าทำได้ดี ความศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สัมฤทธิ์ผล^๓

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ เจ้าคณะปกครองระดับสูงเป็นผู้บริหารโครงการ โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ (๑) รับนโยบายแผนดำเนินการจากคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจากส่วนกลางมาปฏิบัติ (๒) อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่ที่รับผิดชอบประจำหน่วยงานของตนเอง เพื่อควบคุมดูแล ส่งเสริมภารกิจของโครงการ ฯ ให้มีประสิทธิภาพ (๓) อุปถัมภ์ สรรหา แต่งตั้งพระสอนศีลธรรม และร่วมประเมินคุณภาพพระสอนศีลธรรมในพื้นที่ที่รับผิดชอบ (๔) ศึกษาความพึงพอใจของชุมชนอันเนื่องมาจากโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และ (๕) แต่งตั้งคณะทำงานอื่น ๆ ได้ตามความเห็นชอบของคณะกรรมการ^๔

^๒ สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์ (ดาวเรือง อาจารคุโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^๓ สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโป), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) เพื่อให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มีคุณวุฒิทางการศึกษาที่สามารถทำการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนได้ โดยภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) แล้ว ในปีการศึกษา ๒๕๕๗ และผู้สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรนี้ สามารถศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้อีกด้วย^๕

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับความศรัทธาจากครูและนักเรียนรวมถึงผู้ปกครองด้วย ความศรัทธานี้เป็นคุณสมบัติที่ดีเบื้องต้นของบุคคลผู้ต้องการรับฟังหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ดังในพระไตรปิฎกระบุเกี่ยวกับ เหตุอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ๔ ประการ ได้แก่ รูปูปปมาณิกา เลื่อมใสศรัทธาเพราะเห็นรูปสมบัติสวยงาม ลูขูปปมาณิกา เลื่อมใสศรัทธาเพราะเห็นความประพฤติเรียบร้อยเคร่งในธรรมวินัย โขสูปปมาณิกา เลื่อมใสศรัทธาเพราะได้ฟังเสียงอันไพเราะ และธัมมูปปมาณิกา เลื่อมใสศรัทธาเพราะได้สดับฟังธรรมของผู้ที่ฉลาดในการแสดง ประการสำคัญ คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกรูปต้องช่วยกันรักษาความเชื่อถือศรัทธาที่ได้รับให้คงอยู่ถาวร และขอให้ตระหนักว่า การได้มาซึ่งความศรัทธานั้นแม้จะเป็นเรื่องยาก หากแต่การรักษาศรัทธานั้นให้คงอยู่เป็นเรื่องยากยิ่งกว่า^๖

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ มีพุทธศาสนิกชนในหีบประมาณสนับสนุนตามกำลัง ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยงบประมาณส่วนหนึ่งมาจากศรัทธาของประชาชน มอบให้เป็นการเฉพาะกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำชุมชนของตน เป็นเงินสนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มาจากกำลังศรัทธา มิได้มาจากการบอกบุญหรือเรียไธของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยผู้บริจาคมุ่งหมายให้นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศีลธรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และในส่วนของกิจกรรมนอกห้องเรียนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดขึ้นโดยใช้สถานที่ของวัด ก็จะได้รับ การสนับสนุนเงินทุนหรือเงินงบประมาณจากผู้ปกครองซึ่งเป็นประชาชนในชุมชนละแวกวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม อาทิ กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เงินประเภทที่ได้บริจาคตามกำลังศรัทธาเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ย่อมเกิดจากความศรัทธาในพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงอาจมีลักษณะเป็นการเฉพาะบุคคล^๗

^๕สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐิวิฑฒโก, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้ประสานงานศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^๖สัมภาษณ์ พระครูสิกขกิจจารัง (สถิตย สถิตติโก), เจ้าอาวาสวัดหนองตาเน็ด/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^๗สัมภาษณ์ พระปลัดมนัส ปญญาทพโน, เจ้าอาวาสวัดหนองสินวล/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ หน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างดี ตัวอย่างเช่น การขอรับงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมบรรพชาสามเณรและบวชศีลจารีณในช่วงปิดภาคเรียนที่สนับสนุนโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด กิจกรรมการแห่เทียนเข้าพรรษาที่สนับสนุนโดยเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยกิจกรรมที่ของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ จะต้องมีการยื่นเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติงบประมาณ ซึ่งจะได้รับการพิจารณาอนุมัติก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นตรงกับพันธกิจของหน่วยงานนั้น ๆ อาทิ พันธกิจในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและการส่งเสริมศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นฝ่ายสนับสนุนที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่รับผลจากการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ ยังมีความสามารถในการประสานงานขอรับการสนับสนุนจากภาคเอกชนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีของมูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้มีการส่งเสริมด้านการศึกษาและช่วยเหลือกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา แก่นักเรียนที่ยากจนและนักเรียนที่ด้อยโอกาส โดย มูลนิธิหนังสือพิมพ์ต้องการที่จะเห็นเยาวชนของชาติมีพัฒนาการหลาย ๆ ด้านในทิศทางที่ดีขึ้น จึงได้ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระบางส่วนให้กับโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ สังกัดของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตามเจตนารมณ์ของผู้ก่อตั้งมูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปัจจุบัน มูลนิธิหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีโรงเรียนที่อยู่ในความอุปถัมภ์จำนวน ๑๐๑ โรงเรียน พร้อมกับได้พัฒนาโรงเรียนเหล่านี้ให้ก้าวไปสู่มาตรฐานที่ดี เป็นโรงเรียนแม่แบบ ด้วยการจัดทำโครงการต่าง ๆ เช่น อาหารกลางวัน การเกษตรในโรงเรียน ส่งเสริมจริยธรรม ทุนส่งเสริมเด็กด้อยโอกาส ส่งเสริมดนตรีและศิลปะพื้นเมือง ส่งเสริมภาษาไทยและนิสัยรักการอ่าน สนับสนุนอุปกรณ์กีฬา ปรับปรุงน้ำสะอาด เครื่องแบบนักเรียน จักรยานยืมเรียน ส่งเสริมพัฒนาห้องสมุด พัฒนาห้องพยาบาล แจกสมุดเรียน สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และอุปกรณ์การเรียนระดับก่อนวัยเรียนและระดับประถมศึกษาด้วย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้มีหน่วยงานเอกชนหลากหลายหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาแก่นักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในแหล่งทุรกันดาร ซึ่งถือเป็นโอกาสสำหรับพระสอนศีลธรรมที่จะใช้ในการขอรับบริจาควัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา แต่ควรเป็นการขอให้กับนักเรียน ไม่ควรเป็นการขอเพื่อใช้ส่วนตน เพราะอาจไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป หน่วยงานเอกชนหลายหน่วยงานก็เต็มใจให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา บางหน่วยงานอาจสนับสนุนในลักษณะของเงินทุนหรือเงินสนับสนุน แต่ส่วนใหญ่มักให้การสนับสนุนในลักษณะการให้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นดังกล่าวนี้ รวมถึงเงินสนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มาจากกำลังศรัทธา มิได้มาจากการบอกบุญหรือเรียไของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยผู้บริจาคมุ่งหมายให้นำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศีลธรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน^๔

^๔สัมภาษณ์ พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภณ, เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นนิตยภัตค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั้ง โดย โครงการพระสอนศีลธรรมนี้รัฐบาลให้งบประมาณแผ่นดินสนับสนุนการดำเนินงานมาตั้งแต่เริ่มต้น กระทั่งปัจจุบัน โดยเป็นงบค่าตอบแทนถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน/รูป/เดือน จำนวน ๒,๐๐๐ บาท ในระยะเริ่มแรก และปรับเป็น ๒,๕๐๐ บาท ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๓^๙

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ จึงเปิดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหาร โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานนั้น มีสถานภาพเป็นผู้สนับสนุน โครงการฯ ประกอบด้วย จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดต่าง ๆ มีบทบาท ในการเป็นที่ปรึกษาแก่พระสอนศีลธรรมในดำเนินการจัดการเรียนการสอนการนำหลักธรรมสาระการ เรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตของนักเรียน และส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวกแก่พระสอน ศีลธรรมในการปฏิบัติหน้าที่การสอนในโรงเรียนตามความเหมาะสม และการส่งเสริมกระบวนการมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนจะเป็นข้อได้เปรียบ ของการดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน^{๑๐}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ พระ สอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับค่าตอบแทนการปฏิบัติหน้าที่จากภาครัฐ ที่ผ่านมารัฐบาลได้จัดสรร งบประมาณ เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค กระทั่งในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมา ตั้งแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่น ๆ โดยได้โอนภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) รับดำเนินการ โดยกระทรวงศึกษาธิการ(ศธ.) จะเป็นหน่วยงานที่ควบคุมงบประมาณ ฯ ของ โครงการนี้ทั้งหมด แล้วโอนต่อให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) ตามอัตราส่วนรับผิดชอบ ปัจจุบัน ในส่วนของพระสอนศีลธรรมในพื้นที่ จังหวัดราชบุรี จะได้รับการโอนเงินนิตยภัตค่าตอบแทนจากศูนย์อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน ส่วนหน่วยวิทยบริการ มจร ราชบุรี ซึ่งก็ได้รับโอนมาจากสำนักงานพระสอนศีลธรรม ส่วนกลาง (มจร) อีกทอดหนึ่งเช่นกัน^{๑๑}

^๙ สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรศุภชัย ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดขาวเหนือ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ จังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระสมุห์ทวีสิน วิสุทโธ, เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด ราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาชาตรี ขาตวโร, เจ้าอาวาสวัดวิมลรศาราม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ ผู้บริหารหน่วยงานราชการในพื้นที่ทั้งหมด ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ศึกษาธิการเขตพื้นที่การศึกษา และวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่เขต จังหวัดราชบุรี มีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัด ราชบุรี ซึ่งฝ่ายสนับสนุนทุกหน่วยได้ร่วมกันบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนดำเนินไปด้วย ความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายของภาครัฐ^{๑๒}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ สถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพิ่ม เพราะในปัจจุบัน พระภิกษุที่ทำหน้าที่ สอนศีลธรรมในโรงเรียนหลายแห่ง มีเพียง ๑ รูป ต่อ ๑ โรงเรียน ในโรงเรียนขนาดเล็กอาจไม่พบปัญหา แต่สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ย่อมมีความต้องการพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนของตนเพิ่มขึ้น ปัญหานี้ทางโรงเรียนเคยแก้ไขโดยใช้วิธีการให้นักเรียนทุกระดับชั้นมาเรียนรวมกัน แต่ก็ไม่ได้ผลเป็นที่ พอใจ เนื่องจาก มีความยากลำบากในการควบคุมห้องเรียนที่มีขนาดใหญ่ ความยากลำบากในการจัด สารการเรียนรู้ ฯลฯ แนวทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุดที่นำมาใช้ในปัจจุบัน คือ การเพิ่มอัตราจำนวนพระ สอนศีลธรรม นั้นเอง^{๑๓}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ สถาน- ศึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นอย่างดี เพราะ สถานศึกษาที่รับพระสอนศีลธรรมเข้าปฏิบัติงาน มีหน้าที่โดยตรงในการ (๑) อำนวยความสะดวก แก่พระสอนศีลธรรมตามความเหมาะสม (๒) จัดคาบการสอนให้พระสอนศีลธรรมตามความเหมาะสม (๓) ปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในเรื่องคาบการสอน การปฏิบัติการสอน ธุรการการสอน ตลอดจน บทบาทพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา (๔) จัดครูพี่เลี้ยงเพื่อให้คำแนะนำพระสอนศีลธรรม ทั้งใน ด้านธุรการการสอน การปกครองชั้นเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินผลการ เรียนรู้ตามสภาพจริง (๕) หากมีความเป็นไปได้ให้จัดห้องจริยธรรมให้พระสอนศีลธรรมได้จัดกิจกรรม การเรียนรู้ (๖) อำนวยความสะดวกแก่ศึกษานิเทศก์เขตการศึกษาในการนิเทศพระในสถานศึกษา (๗) ร่วมกับศึกษานิเทศก์ ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม และเสนอแนะ การดำเนินงานตามโครงการ และ (๘) เมื่อพบปัญหาให้ดำเนินการแก้ไขปัญหา และหรือรายงานให้เขต พื้นที่การศึกษาทราบเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา^{๑๔}

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ดิเรก สุจิตโต, รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางดำน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระมหานพพร นวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ่วงาม (พระอารามหลวง)/พระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๖ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูปลัดทวีโรจน์ วรมงคล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์/พระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐจะให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับกิจกรรมบางประเภทเท่านั้น เช่น กิจกรรมบรรพชาสามเณรและบวชศีลจาริณีในช่วงปิดภาคเรียนที่สนับสนุนโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด กิจกรรมการแห่เทียนเข้าพรรษาที่สนับสนุนโดยเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่กิจกรรมที่จะของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ จะต้องมีการยื่นเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติงบประมาณ ซึ่งจะได้รับการพิจารณาอนุมัติก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นตรงกับพันธกิจของหน่วยงานนั้น ๆ อาทิ พันธกิจในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและการส่งเสริมศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นฝ่ายสนับสนุนที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่รับผลจากการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของชุมชนโดยตรง^{๑๕}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ มีหน่วยงานเอกชนหลากหลายหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาแก่นักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในแหล่งทุรกันดาร ซึ่งถือเป็นโอกาสสำหรับพระสอนศีลธรรมที่จะใช้ในการขอรับบริจาควัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา แต่ควรเป็นการขอให้แก่นักเรียน ไม่ควรเป็นการขอเพื่อใช้ส่วนตน เพราะอาจไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป หน่วยงานเอกชนหลายหน่วยงานก็เต็มใจให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา บางหน่วยงานอาจสนับสนุนในลักษณะของเงินทุนหรือเงินสนับสนุน แต่ส่วนใหญ่มักให้การสนับสนุนในลักษณะการให้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น กรณียของมูลนิธินั่งสมาธิพิมพ์ไทยรัฐ ได้มีการส่งเสริมด้านการศึกษาและช่วยเหลือกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา แก่นักเรียนที่ยากจนและนักเรียนที่ด้อยโอกาส^{๑๖}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ ผู้บริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้การสนับสนุนพระสอนศีลธรรมตามความเหมาะสม ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดคาบการสอน การจัดห้องจริยธรรม และการจัดครูพี่เลี้ยงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พระสอนศีลธรรมเป็นที่ปรึกษาและช่วยเหลือครูพระในด้านธุรการการสอน การปกครองชั้นเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงการประเมินผลการเรียนตามสภาพตามสภาพจริงของการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การนำหลักธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาสู่วิถีชีวิตของนักเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามนโยบายของภาครัฐ ทั้งนี้ ยังรวมถึงภารกิจในด้านการนิเทศการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายด้วย^{๑๗}

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออ้อเขียว/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระปลัดสุรชัย สุรชัย, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอปากท่อ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ วัดให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การศึกษาและสถานที่ เพราะเหตุที่ ครูพระเป็นพระสงฆ์ในพื้นที่ตำบลที่ตั้งของสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติหน้าที่ จึงได้รับการอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์เพื่อการจัดการศึกษา ซึ่งบางกรณีเป็นการให้ยืมใช้ชั่วคราว และหลายกรณีเป็นการให้เปล่า ด้วยเหตุที่ ผู้เรียนหรือนักเรียนเป็นลูกหลานของคนในชุมชนนั้น พระสงฆ์และวัดจึงให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา ซึ่งมีทั้งในส่วนที่ให้เป็นสมบัติของโรงเรียน เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ และในส่วนที่ให้เป็นสมบัติส่วนตัวของนักเรียน เช่น หนังสือ เอกสารการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ฯลฯ^{๑๘}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ ต้องการสนองงานคณะสงฆ์โดย การพัฒนาคุณลักษณะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่พึงประสงค์คือ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม อีกทั้ง เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในการที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๙}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ พระสังฆาธิการให้ความสงเคราะห์ในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่สถาบันการศึกษา หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน ซึ่งศัพท์ทางการคณะสงฆ์ใช้คำว่า “การศึกษาสงเคราะห์” และประกอบกับการที่เจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดมีฐานะเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดฝ่ายสงฆ์ จึงมีนโยบายให้ทุกวัดสนับสนุนหรือให้การอุปถัมภ์การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน นอกจากจะให้การอุปถัมภ์เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาแล้ว วัดยังอนุเคราะห์ด้านสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน อาทิ กิจกรรมในวันมาฆบูชา กิจกรรมในวันวิสาขบูชา กิจกรรมในวันอาสาฬหบูชา กิจกรรมในวันเข้าพรรษา กิจกรรมในวันออกพรรษา และกิจกรรมอื่น ๆ ตามที่โรงเรียนร้องขอด้วยดีเสมอมา และแม้ว่าไม่ใช่โอกาสวันสำคัญทางศาสนา แต่ครูพระก็สามารถนำนักเรียนมาใช้พื้นที่ของวัดในการจัดการเรียนการสอนนอกห้องเรียนเพื่อผ่อนคลายอิริยาบถและเปลี่ยนบรรยากาศการสอนให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น เพราะสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน แต่ต้องไม่เป็นการช้มนำให้นักเรียนไปเที่ยวหรือเฝ้าเฝ้าเฝ้าตามลำพังหรือเป็นการเฉพาะ เว้นแต่เป็นการทำกิจกรรมกลุ่มเป็นคณะหรือไปทั้งห้องเรียน เท่านั้น^{๒๐}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์คุณ คุณกโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหาร/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระสมบุรณ์ กิตติโก, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ สถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาจากจำนวน การกำหนดสัดส่วนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่มีนักเรียนไม่เกิน ๑๒๐ คน ให้มี พระสอนศีลธรรม ๑ รูป โรงเรียนที่มีนักเรียน ๑๒๑-๔๔๙ ให้มีพระสอนศีลธรรม ๒ รูป และโรงเรียนที่ มีนักเรียน ๕๐๐-๒,๕๐๐ คน ให้มีพระสอนศีลธรรม ๓ รูป ในขณะที่กำหนดไว้ว่า ให้พระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนมีคาบสอนอย่างน้อย ๒ คาบต่อสัปดาห์ แต่ไม่ให้เกิน ๕ คาบต่อสัปดาห์ ทั้งสองข้อกำหนดนี้ ค่อนข้างขัดแย้งกันในทางปฏิบัติ และแม้ไม่ได้สำรวจความต้องการพระสอนศีลธรรมก็สามารถทราบได้ ว่าสถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมเพิ่มขึ้นอย่างแน่นอน สถานศึกษาในจังหวัดราชบุรีที่ สัมผัสเข้าร่วมโครงการ มีจำนวน ๓๗๗ สถานศึกษา ในขณะที่อัตราพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี จำกัดไว้ที่จำนวน ๒๕๑ รูป เพราะฉะนั้น สถานศึกษา ๑ แห่ง จึงมีพระสอนศีลธรรม เฉลี่ย ๐.๖๖ รูป แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมบางรูปปฏิบัติหน้าที่สอนมากกว่า ๑ สถานศึกษา^{๒๑}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ การ ให้ความสนับสนุนจากสถานศึกษาอย่างเต็มกำลัง ถึงแม้ไม่มีกำหนดเป็นตัวบ่งชี้ด้วยหน้าที่ของฝ่าย สนับสนุน แต่ทุกฝ่ายก็เต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกและพระสอนศีลธรรม เพราะทางโรงเรียนตระหนักดีว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกรูปที่เข้ามาช่วยสอนสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกับโรงเรียนในการสร้างภูมิคุ้มกันหรือ ภูมิต้านทานความเลวร้ายให้แก่นักเรียน ชัดเจนให้นักเรียนเติบโตเป็นคนดีมีคุณธรรมและสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข ตามจุดมุ่งหมายของสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และมีใช้ ลำพังสถานศึกษาที่พระเข้าไปสอนเท่านั้นที่จะคอยให้การสนับสนุน แต่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก็เต็มใจให้ การสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมอย่างเต็มกำลังสามารถ^{๒๒}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ ชาว พุทธในการอุปถัมภ์การดำเนินงานด้านศาสนาเป็นอย่างดี ประชาชนชาวไทยมากกว่าร้อยละ ๙๐ นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ย่อมไม่ปล่อยปละละเลยการส่งเสริม การศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา เพราะต้องการให้เด็กและเยาวชนไทยมีศีลธรรม มี คุณธรรม และจริยธรรม ต้องการให้อาชญากรรมมีสถิติลดลง ถึงรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดไม่ได้ ระบุ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติอย่างเป็นทางการก็ตาม แต่พุทธศาสนิกชนก็ไม่ยอมให้ การศึกษาทางพุทธศาสนาลุกล่มไปแน่นอน^{๒๓}

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางจันทร์หา เรือนทองดี, ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการามวิทยา/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้า ร่วมโครงการ, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตูม/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วม โครงการ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวชนิภา ฝักแคเล็ก, ครูประจำการโรงเรียนวัดหุบกระเทียม/ครูในสังกัดสถานศึกษาที่ เข้าร่วมโครงการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙.

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน ได้แก่ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่เป็นนโยบายสำคัญของเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่ดำริให้กับ คณะสงฆ์ทุกจังหวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมในการนำหลักของศีล ๕ ให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยให้จัดทำในรูปของโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อสร้างความสามัคคีปรองดองและประโยชน์สุขของประชาชน และเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยยึดมั่นตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา อันจะส่งผลให้ประเทศชาติ มีความสงบร่มเย็น ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ร่วมกับจังหวัดต่าง ๆ เปิดโครงการนำร่อง และขับเคลื่อนการดำเนินงานในหลายพื้นที่ โดยมีเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมขับเคลื่อนโครงการ^{๒๔}

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี คือ มีหน่วยงานเอกชนให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา เพราะในปัจจุบันบริษัทธุรกิจใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ จะแสดงความรับผิดชอบต่อ โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจริยธรรม ตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี และให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินโครงการเพื่อสังคม และส่งเสริมให้ผู้บริหารและพนักงานทุกคนในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีและรู้จักเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง โดยมีนโยบายในการดำเนินงานเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ และกิจกรรมประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความชมเชยจากสังคม คือ กิจกรรมส่งเสริมการศึกษา ด้วยเหตุที่ทุกฝ่ายตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาของชาติ จึงให้การสนับสนุนด้านการศึกษาแก่สถาบันและโรงเรียนที่ขาดแคลน ทั้งในรูปแบบของทุนการศึกษา และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียน โดยเฉพาะอุปกรณ์ที่ช่วยในเรื่องการศึกษาทางไกล เพื่อช่วยให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลได้มีโอกาสและเข้าถึงการศึกษาได้สะดวกรวดเร็วขึ้นและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงประชาชนง่ายมากขึ้น^{๒๕}

^{๒๔}สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๕}สัมภาษณ์ นางดวงจิตา ศศิณารากุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี แสดงไว้ในตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนอย่างเต็มที่	๑, ๒, ๔, ๑๘ และ ๒๐
๒	ผลปฏิบัติงานที่ผ่านมาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับความเชื่อถือจากทุกฝ่าย	๓ และ ๖
๓	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๕ และ ๑๙
๔	พุทธศาสนิกชนในห้วงประมาณสำหรับการจัดกิจกรรมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๗ และ ๔
๕	รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นค่า ตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๕ และ ๑๑
๖	หน่วยงานราชการให้ความสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๙, ๑๐ และ ๑๒
๗	สถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพิ่ม	๑๓ และ ๒๑
๘	สถานศึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานเป็นอย่างดี	๑๔, ๑๗ และ ๒๒
๙	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรม	๑๕ และ ๒๔
๑๐	หน่วยงานเอกชนหลายแห่งให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา	๑๖ และ ๒๕

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี มี ๑๐ ประเด็น ดังนี้ คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนอย่างเต็มที่ ผลปฏิบัติงานที่ผ่านมาได้รับความเชื่อถือจากทุกฝ่าย มีการเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนงบประมาณ รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หน่วยงานราชการให้ความสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพิ่ม สถานศึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานเป็นอย่างดี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรม และหน่วยงานเอกชนหลายแห่งสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา

๔.๒ หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพบุคคลเป็นข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ประการสำคัญ คือ การเจริญไตรสิกขานี้ทรงหมายเอา ศีล สมาธิ และวิปัสสนาปัญญา ที่กำลังเกิดพร้อมในอารมณ์อันเดียวกันเท่านั้น มิใช่เจริญไปคนละขณะ ส่วนหลักธรรมอื่น ที่ควรมีเพิ่มเติม คือ ภาวนา ที่แปลว่า การเจริญ การทำให้เกิดให้มีขึ้น การฝึกอบรมจิตใจ โดยในที่นี้ คือ ภาวนา ๒ ได้แก่ การฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนา มี ๒ อย่าง คือ (๑) สมถ ภาวนา ฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ และ (๒) วิปัสสนาภาวนา ฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เข้าใจ ตามเป็นจริง^{๒๖}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ พรหมวิหารธรรม หรือพรหมวิหาร ๔ ซึ่งหมายถึง หลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่าง ประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า (๒) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ (๓) มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตพองใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป และ (๔) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับ ความรับผิดชอบของตน นอกจากนี้ ยังควรมีหลักธรรมอื่น ยิ่งขึ้นไปอีก อาทิ สติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐานมี ๔ ระดับ คือ กาย เวทนา จิต และ ธรรม ได้แก่ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนา นั้นเอง^{๒๗}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตฺต, รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระราชวัลลภอาจารย์ (ดาวเรือง อาจรรณฺโณ), เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ เมตตา หมายถึง ให้เมตตาต่อเด็กนักเรียนผู้เป็นลูกศิษย์ทุก ๆ คน และความเมตตานี้ย่อมส่งผลเป็น อานิสงส์แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยตรงด้วย กล่าวคือ ย่อมหลับเป็นสุข ย่อมตื่นเป็นสุข ย่อมไม่ฝันลามก (คืออกุศลทั้งหลาย) ย่อมเป็นที่รักแห่งมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเป็นที่รักแห่งอมมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาย่อมรักษา ไฟ ยาพิษ หรือศาสตรา ย่อมไม่กล้ากราย จิตย่อมตั้งมั่นโดยเร็ว สีหน้าย่อมผ่องใส เป็นผู้ไม่หลงใหลทำกาละ เมื่อไม่หลงใหลดลอคคุณที่ยิ่งยอด (เป็นพระอรหันต์) ย่อมเข้าถึงพรหมโลก^{๒๘}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งรวมลงในมรรค ๘ ได้แก่ แนวทางดำเนินอันประเสริฐ ของชีวิต หรือ กาย วาจา ใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ เรียกว่า อริยมรรค แปลว่าทางอันประเสริฐ เป็นข้อปฏิบัติที่มีหลักไม่อ่อนแอจนถึงกับตกอยู่ใต้อำนาจความอยากแห่งใจ แต่ก็ไม่แข็งตึงจนถึงกับ เป็นการทรมานกายให้เหือดแห้งจากความสุขทางกาย เพราะฉะนั้นจึงได้เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางดำเนินสายกลาง ไม่หย่อนไม่ตึง แต่พอเหมาะเช่นสายดนตรีที่เทียบเสียงได้ที่แล้ว คำว่า มรรค แปลว่า ทาง ในที่นี้หมายถึงทางเดินของใจ เป็นการเดินจากความทุกข์ไปสู่ความเป็นอิสระ หลุดพ้น จากทุกข์ซึ่งมนุษย์หลงยึดถือและประกอบขึ้นในตนด้วยอำนาจของอวิชชา มรรคมืองค์แปด คือต้อง พร้อมเป็นอันเดียวกันทั้งแปดอย่างดุจเชือกพันแปดเกลียว มรรคมืองค์แปด คือ (๑) สัมมาทิฐิ คือ ความเข้าใจถูกต้อง (๒) สัมมาสังกัปปะ คือ ความใส่ใจถูกต้อง (๓) สัมมาวาจา คือ การพูดจาถูกต้อง (๔) สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำถูกต้อง (๕) สัมมาอาชีวะ คือ การดำรงชีพถูกต้อง (๖) สัมมาวายามะ คือ ความพากเพียรถูกต้อง (๗) สัมมาสติ คือ การระลึกประจักษ์ใจถูกต้อง และ (๘) สัมมาสมาธิ คือ การ ตั้งใจมั่นถูกต้อง^{๒๙}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา ๓ หมายถึงข้อสำหรับศึกษา การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงศึกษา การฝึกฝน อบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา ๓ อย่าง คือ (๑) อธิสัสสิกขา คือศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดี งาม ให้ถูกต้องตามหลักจลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลัก มัชฌิมศีล และมหา ศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ และสันโดษ (๒) อธิจิตตสิกขา คือศึกษา เรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ ได้แก่การบำเพ็ญสมณกรรมฐานของผู้สมบุรณ์ด้วยอริยศีล ๕ ขั้นจนได้บรรลุมาน ๔ และ (๓) อธิปัญญาสิกขา คือศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของผู้ได้ฌานแล้วจนได้บรรลุวิชชา ๘ คือเป็นพระอรหันต์^{๓๐}

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอคำเนินสะดวก/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระ สอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตบโก), รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง/กรรมการศูนย์ ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวิฑฒโก, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้ประสานงานศูนย์ ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ สิกขา ๓ ได้แก่ (๑) ศีล หรือขบวนการระเบียบปฏิบัติ(วินัย)เพื่อให้เกิดวาจาชอบ การกระทำชอบ และการประกอบอาชีพชอบ เป็นแนวทางและกรอบที่กำกับการกระทำหรือการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเอง (๒) สมาธิ หรือขบวนการฝึกอบรมจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความเพียรชอบ การระลึกรู้ชอบและมีจิตสำนึกที่ชอบ เป็นขบวนการเพื่อให้จิตมีการพัฒนาความสำนึกเพื่อความสุขทั้งจิตและกาย เป็นขบวนการเกื้อหนุนให้สิ่งที่รับเข้ามาในชีวิตดำเนินไปด้วยประสิทธิภาพสูงสุด และ (๓) ปัญญา หรือขบวนการทางความรู้ เป็นวิธีการอบรมศึกษาเพื่อให้เกิดวิชาความรู้และปัญญา ซึ่งจะยังผลให้เกิดมีทักษะ ความเชื่อ ค่านิยมที่ถูกต้อง มีความดำรงชีวิตที่ชอบ ปัญญาเป็นตัวควบคุมกำหนดการรับชนิดต่าง ๆ เข้าสู่ชีวิต^{๓๑}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ อุเบกขาในพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ ความวางเฉยเป็นกลางโดยธรรม หรือเป็นกลางด้วยการไม่ถือความไม่ลำเอียง หรืออคติ ๔ ประการ ได้แก่ ความลำเอียงเพราะรัก เพราะชอบเป็นพิเศษ ความลำเอียงเพราะชัง เพราะความเกลียดชัง ความไม่ชอบ ความลำเอียงเพราะกลัวหรือเกรงใจ และความลำเอียงเพราะไม่รู้ ความลำเอียงทั้ง ๔ ประการนี้ นับได้ว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับทุกคน โดยเฉพาะคนที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่น คนที่เป็นหัวหน้าไม่ควรมัวอคติทั้ง ๔ ประการนี้อยู่ในจิตใจ มิฉะนั้นผู้ใต้ปกครองจะขาดความเชื่อมั่น ไม่มีความสุข ไม่มีความรู้สึกมั่นคงและอบอุ่น รู้สึกว่าไม่ได้รับความยุติธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความแตกแยก^{๓๒}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ สังคหัตถุธรรม มี ๔ ประการ ได้แก่ ทาน คือการให้สิ่งที่ควรให้ ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะนาฟังพูดในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ อตถจริยา ประพฤติประโยชน์แก่ผู้อื่น และแก่ตนเอง และสมานัตตตา ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว^{๓๓}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ อริยมรรค ได้แก่ (๑) สัมมาทิฐิ คือ ความเข้าใจถูกต้อง (๒) สัมมาสังกัปปะ คือ ความไม่เผลอถูกต้อง (๓) สัมมาวาจา คือ การพูดจาถูกต้อง (๔) สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำถูกต้อง (๕) สัมมาอาชีวะ คือ การดำรงชีพถูกต้อง (๖) สัมมาวายามะ คือ ความพากเพียรถูกต้อง (๗) สัมมาสติ คือ การระลึกประจำใจถูกต้อง และ (๘) สัมมาสมาธิ คือ การตั้งใจมั่นถูกต้อง โดยมีรรค ๘ ประการนี้ อาย่ย่อลงในสิกขา ๓ หรือไตรสิกขาได้ด้วยเช่นกัน^{๓๔}

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูสิกขกิจจธำรง (สถิตย์ สถิตถิโก), เจ้าอาวาสวัดหนองตาดานี/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระปลัดมนัส ปญญาทตฺตโน, เจ้าอาวาสวัดหนองสีนวล/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูวินัยธรศุภชัย ขนติโก, เจ้าอาวาสวัดขาวเหนือ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภณ, เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ พรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จึงจะตรงกับคำว่า เมตตาในที่นี้ ถ้าหวังผลตอบแทนจะเป็นเมตตาที่เจือด้วยกิเลส ไม่ตรงต่อเมตตาในพรหมวิหารนี้ กรุณา หมายถึง ความปรานี ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความสงสารปรานีนี้ก็ไม่หวังผลตอบแทน เช่นเดียวกัน สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์ มุทิตา หมายถึง จิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลา คิดอยู่เสมอว่า ถ้าคนทั้งโลกมีความสุข คิดดีด้วยทรัพย์ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเหมือนกันทุกคนแล้ว โลกนี้จะเต็มไปด้วยความสุข สงบ ปราศจากอันตรายทั้งปวง คิดยินดี โดยอารมณ์พลอยยินดีนี้ไม่เนื่องเพื่อผลตอบแทน การแสดงออกถึงความยินดีในพรหมวิหาร คือไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น และอุเบกขา คือ มีการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบความวางเฉยในพรหมวิหารนี้ หมายถึง เฉยโดยธรรม คือทรงความยุติธรรมไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่ง^{๓๕}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ความเมตตาต่อศิษย์ ซึ่งลักษณะของเมตตานี้ ควรสร้างความรู้สึกร่วมอารมณ์ไว้ตลอดวันว่าเราจะเมตตาสงเคราะห์ศิษย์ในฐานะเวไนยสัตว์ จะไม่สร้างความลำบากให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ความทุกข์ที่มี เราก็มีเสมอเขา ความสุขที่มี เราก็สบายใจไปกับเขา กล่าวคือ ให้รักผู้อื่นเสมอด้วยรักตนเอง^{๓๖}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ไตรสิกขา แต่ขอเน้นที่ตัวปัญญา ซึ่งปัญญาในที่นี้ ได้แก่ (๑) สุตมยปัญญา คือปัญญาที่สำเร็จโดยการฟัง หมายถึงเอาปัญญาความรู้ความเข้าใจ จากการอ่านและการฟังทบทวนศึกษาซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนกระทั่งมีพื้นฐานความรู้ ที่ถูกต้องและแม่นยำ ในอรรถและพยัญชนะ (๒) จินตามยปัญญา คือปัญญาที่สำเร็จโดยการคิดพิจารณา หมายถึงปัญญาที่ได้จากการคิดใคร่ครวญ พินิจพิจารณาให้เกิดความเข้าใจ อย่างตกลึกตามขั้นตอนของเหตุผล และความสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยมีใช้การจดจำเฉย ๆ แต่สามารถมองสภาพปรมัตถ์ธรรมออกด้วยจินตนาการ เข้าใจถึงเป้าหมายและรายละเอียดธรรมะได้ตรงทาง ไม่ว่าจะเป็นนัยตรงหรือเชิงประยุกต์ เพียงแต่มีได้อยู่ในฐานะเป็น"ผู้เห็นด้วยตนเองก็เท่านั้น และ (๓) ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาที่สำเร็จโดยการภาวนา หมายถึง ปัญญาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวทางของมหาสติปัฏฐาน ๔ แล้วประจักษ์แจ้งในความมีใช่ ตัวตน สัตว์ บุคคล ของขั้น ๕ เพราะประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรมเท่านั้น แม้ใจหรือวิญญาณก็ไม่ใช่ตัวตน เมื่อเห็นแล้ว ก็จะไม่เหลือคุณค่าสาระใด ๆ ที่จะต้องยึดถือให้เกิดความทุกข์ทรมาน ปิ๊งจิดใจอีกต่อไป^{๓๗}

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ, เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาชาตรี ขาตวโร, เจ้าอาวาสวัดวิมลรศาราม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์ดิเรก สุจิตโต, รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางดำน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ การให้ หรือทาน ได้แก่ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ การให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลส เช่น การบริจาคทานเพื่อขจัดความโลภหรือความตระหนี่ เป็นการชำระจิตใจให้สะอาด ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และการให้เพื่อสงเคราะห์หรือเพื่อยืดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น การทำทานโดยให้สังคหวัตถุนี้ ในแง่ปฏิบัติ หมายถึง การเฉลี่ยหรือแบ่งให้จากส่วนที่คนมีอยู่ มิใช่ให้มากมายจนไม่เหลือ หรือให้จนผู้รับร่ำรวย จุดประสงค์เน้นที่การแสดงอัธยาศัยไมตรีมากกว่าความมากหรือน้อยของวัตถุที่ให้ เพราะฉะนั้น คนยากจนหรือคนที่มีวัตถุสิ่งของเล็กน้อยก็สามารถแบ่งปันให้ทานผู้อื่นได้ตามอัตภาพของตน เช่น การแบ่งปันอาหารให้เพื่อน แบ่งปันเครื่องเขียนให้เพื่อน เป็นต้น คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินของที่เราหามาได้ มิใช่สิ่งจิ้งจอกยังยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้^{๓๘}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ สังคหวัตถุธรรม โดยที่คำว่า สังคหวัตถุ แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลัทธิสัทธัตถุที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ สังคหวัตถุธรรมมีสี่ประการ คือ ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปัน เพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน อตถจริยา คือ ช่วยเหลือกัน และสมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน (นิสัยเป็นกันเอง)^{๓๙}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ การเจริญพรหมวิหาร ๔ อันได้แก่ เมตตาพรหมวิหาร คือ การคิดให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วกันหมด กรุณาพรหมวิหาร คือปรารถนาให้สัตว์ทั้งปวงที่เป็นทุกข์อยู่ ให้พ้นจากทุกข์ทั้งสิ้น มุติตาพรหมวิหาร คือปรารถนาให้สัตว์ทั้งปวงที่ได้สุขสมบัติหรือคุณสมบัติแล้ว จงดำรงอยู่ในสุขสมบัติหรือคุณสมบัติของตน อย่าได้พลัดพรากจากสุขสมบัติหรือคุณสมบัติที่ตนได้แล้ว และ อุเบกขาพรหมวิหาร มีความเพิกเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ในสัตว์ทั้งหลายที่ได้สุขหรือได้ทุกข์ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หากบุคคลใดมีพรหมวิหารธรรมเป็นคุณธรรมประจำตนแล้ว ก็นับว่าผู้นั้นมีคุณธรรมของผู้ใหญ่ออย่างสมบูรณ์ จะเป็นผู้นำชุมชนได้ หากเป็นครูอาจารย์ ก็จะเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรหรือเป็นที่พึ่งที่อาศัยของลูกศิษย์ลูกหาได้เป็นอย่างดี^{๔๐}

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระมหานพพร นวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบ่วงาม (พระอารามหลวง)/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๖ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูปลัดวีโรจน์ วรมงคล, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๘ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาสมพงษ์ आयुโท, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออี่เขียว/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ พรหมวิหาร ๔ หรือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือ ผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ คือ คุณธรรมที่ควรใช้ปกครองลูกศิษย์ มี ๔ ประการ ได้แก่ (๑) เมตตา คือ มีความรัก ความปรารถนาดี มีไมตรีและต้องการช่วยให้ ทุกคนได้ประโยชน์และมีความสุข (๒) กรุณา คือ ความสงสารอยากช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งหลาย (๓) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีจิตใจผ่องใส แซ่มนชื่นเบิกบาน อยู่เสมอ และยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีและเจริญก้าวหน้า และ (๔) อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง มีจิตเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความ รักความชัง ปฏิบัติตนตามหลักการและเหตุผล^{๔๑}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ พรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ กรุณา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ คือ ทุกข์ประจำหรือทุกข์โดยสภาวะ เป็นสิ่งที่มิชีวิตจะต้องประสบ อันเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ และทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์ ต่อมาคือ มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่าดี ในที่นี้ หมายถึง การมีความสุขหรือมีความสุขเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยา และอุเบกขา หมายถึง การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดีย่อมได้ดี ตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม^{๔๒}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ สังคหัตถ์ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรม ๔ ประการที่ใช้ในการผูกมิตร ประกอบด้วย ทาน หมายถึง การให้ ปิยะวาจา หมายถึง การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน อตถจริยา หมายถึง การกระทำตนให้เป็นประโยชน์ และสมานัตตตา หมายถึง การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย นอกจากนี้ พระสอนศีลธรรมควรมีความอดทน ถือปฏิบัติหน้าที่ด้วยขันติ ได้แก่ การอดทนต่อความลำบากตรากตรำ มีผลดีทำให้การงานลุล่วงไปได้^{๔๓}

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกริ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระปลัดสุรัชย์ สุรชโย, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอปากท่อ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูสมุห์คุณ คุณกร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหาร/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ปิยวาจา หรือเจรจาไพเราะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย ใช้เพียงคำพูดที่กลั่นกรองมาจากใจ ใครรู้จักปรับให้ได้ พูดให้ตรงใจผู้รับ โดยแท้จริงแล้ว คำพูดมี ๒ แบบ ได้แก่ คำหยาบ คือ คำพูดที่กดใจของผู้ฟังต่ำลง และอีกแบบหนึ่ง คือ คำพูดที่ช่วยยกใจ ผู้ฟังให้สูงขึ้น ใครที่สามารถพูด และยกใจ ผู้ฟังให้สูงขึ้นได้ก็จะเป็นที่รักของทุกคน^{๔๔}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ความเมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข ความรักใคร่มี ๒ ประเภท รักอย่างมีกิเลส ด้วยอำนาจกามตัณหาไม่ใช่เมตตาในที่นี้ รักชนิดปรารถนาดี เช่น บิดามารดารักบุตรธิดา ครูบาอาจารย์ปรารถนาดีต่อศิษย์ เป็นต้น เรียกว่า เมตตาในที่นี้ เมตตาได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย มีการช่วยทำงานน้อยใหญ่ของเขาให้แล้วเสร็จหรือเท่าที่จะช่วยได้ เป็นต้น ทางวาจา ช่วยแนะนำให้ทำทางถูก หรือสั่งผู้อื่นให้ช่วยทำกิจการของเขาให้สำเร็จเพียงเท่าที่จะทำได้ เป็นต้น และทางใจ ช่วยอะไรทางกาย ทางวาจาไม่ได้ ก็เพียงแต่นึกปรารถนาดีทางใจให้เขามีความสุขความเจริญเท่านั้นก็ได้^{๔๕}

หลักปฏิบัติที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ความเมตตาต่อศิษย์ ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า การแสดงออกในทางที่ดี เป็นผลมาจากสภาวะจิตใจที่ดีงาม และความเชื่อถือที่ถูกต้องของบุคคล บุคคลที่มีความรักและเมตตาย่อมแสดงออก ด้วยความปรารถนา ในอันที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลอื่น มีความสุภาพ ไตร่ตรองถึงผลแล้วจึงแสดงออกอย่างจริงใจ ครูจึงต้องมีความรักและเมตตาต่อศิษย์อยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นผลให้พฤติกรรมของครูที่แสดงออกต่อศิษย์ เป็นไปในทางสุภาพ เอื้ออาทรส่งผลดีต่อศิษย์ในทุก ๆ ด้าน^{๔๖}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ การให้ ในที่นี้ คือ ให้ธรรมะเป็นทานแก่นักเรียน ให้วิชาความรู้ ให้คำแนะนำสั่งสอนในทางที่ดี ให้คำตักเตือนเมื่อหลงทางผิด^{๔๗}

หลักปฏิบัติที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นธรรมประจำใจสำคัญในการบริหารชีวิตที่ต้องดีงาม เพื่อให้ชีวิตที่เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด เจ็บ ตาย ทั้งหลายอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขในสังคมมนุษย์^{๔๘}

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระสมบุรณ์ กิตติโก, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นางจันทรา เรือนทองดี, ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการามวิทยา/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายนิวัตร วงศ์วิสัย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตูม/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางสาวชนิภา ฝักแคเล็ก, ครูประจำการโรงเรียนวัดหุบกระเทียม/ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙.

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ไตรสิกขา แปลได้ว่า ข้อปฏิบัติ ๓ ชั้น ของการศึกษาปฏิบัติอบรม กาย วาจา และ ใจ โดยศีล เป็นพื้นฐานของการรักษา กาย และ วาจา ให้ปรกติ สมาธิ เป็นพื้นฐานของการรักษา ใจ ให้ปรกติ และ ปัญญา เป็นพื้นฐานของการรักษา กาย วาจา และ ใจ ให้ปรกติ ซึ่งเป็นเรื่องที่พระสงฆ์ถือปฏิบัติเป็นปรกติอยู่แล้ว จึงต้องการให้เผยแพร่สู่นักเรียนด้วย^{๔๙}

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ ธรรมทาน หรือการให้ทานที่ทำให้ง่ายที่สุด ได้แก่ การให้หนังสือธรรมะเป็นทาน ในบรรดาการให้ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นข้าวน้ำ วัตถุสิ่งของ ฯลฯ ยังดีน้อยกว่าการให้ธรรมะเป็นทาน อันเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด และเป็นสุดยอดแห่งการให้ทานทั้งปวง^{๕๐}

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แสดงไว้ในตารางที่ ๔.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

ที่	ประเด็น	ผู้ให้ข้อมูล (ลำดับที่)
๑	พุทธธรรมสำหรับพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธี ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา	๑, ๓, ๔, ๕, ๖, ๙, ๑๒, ๒๐ และ ๒๔
๒	พุทธธรรมสำหรับพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ พรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา	๒, ๗, ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๒๑ และ ๒๓
๓	พุทธธรรมสำหรับพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอด ได้แก่ สังคหัตถุธรรม คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา	๘, ๑๓, ๑๔, ๑๘, ๑๙, ๒๒ และ ๒๕

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี พบว่า พุทธธรรมสำหรับพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธี ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา พุทธธรรมสำหรับพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ พรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา และพุทธธรรมสำหรับพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอด ได้แก่ สังคหัตถุธรรม คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นางดวงจิตา ศศิณรางกุล, นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ, ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

๔.๓ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรีเกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Studies) ในทัศนะแบบองค์รวม (Holistic)^{๕๑} ผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ รูป/คน มีรายละเอียด ดังนี้

๑) การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

การพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนี้ เบื้องต้นต้องพัฒนาความสามารถทางความรู้ ได้แก่ การพัฒนาด้วยการศึกษา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยแนวคิดนี้ มุ่งหมายกระบวนการในการพัฒนาและส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีทัศนคติและพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ ความสำคัญของการศึกษา คือ ทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้และเป็นผู้ที่รับการฝึกอบรมให้พัฒนาขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง มนุษย์สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อมีชีวิตรอดส่วนหนึ่ง และเรียนรู้ได้โดยกระบวนการทางการศึกษาอีกส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แม้กระบวนการศึกษาอบรมเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการสั่งสอนฝึกฝนอบรมบ่มนิสัยด้วยวิธีการอย่างหลากหลาย ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต แต่มนุษย์ก็จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อหาวิธี เรียน ค้นหา สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองอีกด้วย^{๕๒}

หากต้องการพัฒนาเทคนิควิธีการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยเฉพาะ จำเป็นต้องสำรวจสภาพและความพร้อมของสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมเข้าปฏิบัติงานด้วย เนื่องจาก สิ่งที่เป็นตัวกลางที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เรียกว่า สื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่ ที่สามารถช่วยสร้างสีสันดึงดูดใจ เปิดโลกการเรียนรู้กว้างไกลต่อผู้เรียนนั้น จำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์ต่าง ๆ มาประกอบเพื่อให้สามารถใช้งานได้ ตัวอย่างเช่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจัดทำสื่อการสอนประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์จากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และเมื่อใช้งานจริงจึงต้องมีจอและเครื่องโปรเจคเตอร์สำหรับฉาย แต่หากทางโรงเรียนไม่มีอุปกรณ์ดังกล่าว การพัฒนาเทคนิคของพระสอนศีลธรรมในการจัดทำสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ย่อมไม่สามารถนำไปสู่การใช้งานในสถานที่จริงได้นั่นเอง^{๕๓}

^{๕๑}องค์รวม (Holistic) หมายถึง ความเป็นจริงทั้งหมดของสิ่งใด ๆ ที่มีคุณสมบัติสำคัญเฉพาะตน ไม่สามารถเข้าใจได้โดยการแยกสิ่งนั้นออกเป็นส่วน ๆ ดูรายละเอียดใน ญัฐพงษ์ เจริญทิพย์, **ความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ : ทัศนะแบบองค์รวม**, (กรุงเทพมหานคร : สยามโอเวอร์ซีส์ปับ, ๒๕๔๑), หน้า ๒-๓.

^{๕๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ, พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ, ดร., เจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๕๓}พระครูคุณสารานุกุล, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

ปัจจุบัน ศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ได้ส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้เข้าศึกษาต่อ เบื้องต้นในระดับประกาศนียบัตร ซึ่งมีชื่อเรียกทางการว่า หลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.) โดยมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คือ เพื่อให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้มีคุณสมบัติทางการศึกษาที่สามารถทำการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนได้ เพื่อผลิตพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในระดับประกาศนียบัตรและครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้สามารถนำความรู้ด้านการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการสอนพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม และเพื่อให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มีคุณสมบัติทางการศึกษาที่สามารถศึกษาต่อในระดับ ชั้นปริญญาตรีได้ โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาไว้ดังนี้ ๑) เป็นพระสงฆ์ที่สอบได้นักธรรมชั้นเอก หรือ ๒) เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมที่ได้รับแต่งตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปีและเป็นผู้ที่สอบได้นักธรรมชั้นเอก หรือ ๓) เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า ๒ ปี และ เป็นผู้ที่สอบได้นักธรรมชั้นเอก หรือ ๔) เป็นครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยได้รับอนุมัติจากต้นสังกัด หรือ ๕) เป็นผู้ที่มีมหาวิทยาลัยอนุมัติให้เข้าศึกษาเป็นกรณีพิเศษเพื่อขอรับประกาศนียบัตรตามที่สภาวิชาการ เห็นชอบ^{๕๔}

แม้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบางรูปอาจไม่สะดวกในการเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษา แต่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกรูปจำเป็นต้องได้รับการอบรมและพัฒนาเกี่ยวกับจิตวิทยาการสอนหรือจิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษามีประโยชน์สำหรับบุคคลทุกวัยไม่เฉพาะครูผู้สอน เช่นผู้บริหารการศึกษา นักแนะแนว ศึกษานิเทศก์ หัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านต่าง ๆ คือ (๑) ช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติ ความเจริญเติบโตของเด็กและสามารถนำความรู้ที่ได้มาจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจของเด็กแต่ละวัย (๒) ช่วยให้ครูสอนสามารถเตรียมบทเรียน วิธีสอน จัดกิจกรรม ตลอดจนใช้วิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาได้สอดคล้องกับวัย ซึ่งเป็นการช่วยให้จัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (๓) ช่วยให้ครูสอนสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างสนุกสนานด้วยบรรยากาศของความเข้าใจ การให้ความร่วมมือ และให้การยอมรับซึ่งกันและกัน (๔) ช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้สอน ผู้ปกครองและเด็ก ทำให้ปกครองเด็กง่ายขึ้น และสามารถทำงานกับเด็กได้อย่างราบรื่น (๕) ช่วยให้ครูป้องกันและหาทางแก้ไข ตลอดจนพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กได้อย่างเหมาะสม (๖) ช่วยให้ครูสอนวางแผนทางการศึกษา การสอน ได้เหมาะสม และ (๗) ช่วยให้ครูเรียนเข้ากับสังคมได้ดี ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี^{๕๕}

^{๕๔} พระมหาชินวิชญ์ จารุธมโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๕๕} นายสุริยา ทับน้อย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสัมมาราม ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

สำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ หรือตามอัธยาศัย ยังจำเป็นต้องมีครูอยู่เพราะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ.การศึกษา ดังนั้น จึงต้องมีการอบรมครูผู้สอนอย่างต่อเนื่องเพราะศาสตร์แห่งการสอนได้พัฒนาขึ้นอย่างมากมาย เกิดความรู้ใหม่ทางการสอนหลายรูปแบบ แนวทฤษฎีที่มุ่งพัฒนามนุษย์ ปลุกเร้าความคิดของมนุษย์สร้างสรรค์ความเก่ง ความดี ความงาม ให้แก่มนุษย์ มีวิธีแก้ไขพฤติกรรมที่ก้าวร้าว เบี่ยงเบน มีวิธีเสริมศักยภาพของคนให้คิดเร็ว คิดถูก ทำเร็ว ทำถูก จนบัดนี้เราต้องเรียนวิธีการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ประการสำคัญคือ คุณสมบัติของคนมีการศึกษาในยุคนี้ได้เปลี่ยนไปแล้ว เพียงแค่สมรรถภาพพื้นฐาน ที่จะทำให้มีชีวิตอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันก็มีอยู่มาก และล้วนมีความจำเป็นเพื่อจะได้ ก้าวมัน ท้นโลก^{๕๖}

สิ่งที่เราจะพัฒนาการศึกษาได้เราต้องพัฒนาที่กลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษา ก็คือพัฒนาที่ครูผู้สอนให้ดีกว่าแล้วผลจึงจะเกิดขึ้นกับเด็กซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทยที่ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้น เราต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาครูให้ก้าวเข้าสู่วิชาชีพขั้นสูงเพื่อเป้าหมายทางการศึกษาสำคัญที่ผลนั้นเองด้วยเหตุนี้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงอยู่เฉยไม่ได้แล้ว^{๕๗}

มีคำกล่าวไว้ว่า “จะปลูกพืชต้องเตรียมดิน จะกินต้องเตรียมอาหารจะพัฒนางานต้องพัฒนาคน จะพัฒนาคนให้พัฒนาที่จิตใจ จะพัฒนาอะไรให้พัฒนาที่ตนเองก่อน” ดังนั้น หากจะพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านเทคนิควิธีนี้ พระสอนศีลธรรมต้องเริ่มจากตนเองก่อน และต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากสถานศึกษา และท้ายที่สุดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสูงสุด คือหน่วยงานกลาง ซึ่งได้แก่ สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ต้องช่วยกันกระตุ้นให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาตนเองก่อน แล้วจึงพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติต่อไป อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาทุกมิติ ควรใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ซึ่งในด้านเทคนิควิธี ซึ่งสรุปตรงกันว่าควรพัฒนาทางการศึกษาแก่ผู้สอนเป็นอันดับแรก ก็ต้องนำหลักธรรมที่เรียกว่า “หลักไตรสิกขา” คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นฐานในการพัฒนา เพราะผู้ที่ได้รับการพัฒนาในที่นี้มีสถานภาพเป็นพระสงฆ์ จึงควรใช้หลักธรรมที่เป็นหัวใจทางการศึกษาในทัศนะพระพุทธศาสนาดังกล่าว นั่นเอง^{๕๘}

^{๕๖}นางนพพร กำแพงทอง, ครูประจำการโรงเรียนวัดบ้านฆ้อง ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๕๗}ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๕๘}พ.ต.ท.ณรงค์ธรรม บัวทอง, อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๒) การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

การพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาเทคนิคในการสร้างความสัมพันธ์ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อบุคคลรอบตัว ด้วยการมีเมตริจิตที่ดี มีเมตตาต่อกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งความยอมรับนับถือ ความไว้วางใจ สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้ที่จะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีนั้นย่อมไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น และนำไปใช้ให้เหมาะสมและถูกกาลเทศะกับสภาพแวดล้อมในสังคมด้วย การนี้ อาจประยุกต์ใช้หลัก ๕ ย. คือ ยิ้มให้กับคนอื่น ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น หยิบยื่นให้ผู้อื่น เยือกเย็นสุขุม และยึดหยุ่นตามสถานการณ์ และหลักที่เป็นข้อ ๑ คือ ยิ้มให้กับคนอื่น ถือเป็นการเปิดประตูสู่มิตรภาพที่ดีต่อกัน เมื่อมีข้อที่ ๑ แล้วจึงพัฒนาตามลำดับกระทั่งถึงข้อสุดท้าย อย่างไรก็ตาม เมื่อประยุกต์ใช้หลักการดังกล่าวนี้ พระสอนศีลธรรมต้องเริ่มต้นที่ครู และนักเรียน เพราะเป็นบุคคลใกล้ชิดที่ตนต้องทำงานหรือปฏิบัติหน้าที่ตามฐานะของผู้สอนศีลธรรมในสถานศึกษา^{๕๙}

หลักการทางพระพุทธศาสนา ระบุว่า พรหมวิหารธรรม เป็นธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติได้เป็นที่รักของผู้อื่น ดังนั้น พรหมวิหารธรรมจึงควรเป็นธรรมะพื้นฐานที่เป็นหลักของการพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พรหมวิหารธรรมนี้ต้องถือปฏิบัติทุกข้อจึงจะครบองค์ประกอบและสามารถให้ผลสัมฤทธิ์แก่ผู้ปฏิบัติได้^{๖๐}

หากใช้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นฐาน ข้อธรรมที่ต้องให้ความสำคัญในฐานะเป็นครูบาอาจารย์ คือ อุเบกขา ความวางใจเฉยอยู่ ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งว่า การวางตัวเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ไม่ถึงความลำเอียงด้วยอคติทั้ง ๔ ประการ คือ การลำเอียงเพราะรัก โลภ โกรธ หลง กล่าวคือ เป็นการวางเฉยที่ทรงความยุติธรรมไว้ ไม่ยินดียินร้าย จึงไม่หวั่นไหวด้วยความยินดีหรือความยินร้าย หวั่นไหวเพราะความยินดีแม้มากย่อมเป็นเหตุให้พุ้ง หวั่นไหวเพราะความยินร้ายแม้มากย่อมเป็นเหตุให้เครียด อุเบกขา จึงเป็นธรรมโอสธเครื่องรักษาโรคทางจิตทั้งสอง คือทั้งโรคพุ้งและโรคเครียด เมื่อศึกษาเข้าใจ พรหมวิหารธรรมถูกต้องพอสมควรแล้ว ให้ปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในตนให้ถูกต้อง และจะไม่ต้องใช้เวลานานเลย สำหรับการปฏิบัติอบรมธรรมหมวดนี้หรือหมวดใดก็ตาม แม้เชื่อว่าพระพุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติพุงใจให้ตรงดังลงไปเมตตา ในกรุณา ในมุทิตา ทุกเวลาทุกโอกาสที่มีมา ไม่มีข้อแม้ข้อแย้งยกขึ้นเพื่อให้ใจคัดค้าน ไม่ยอมมีเมตตา ไม่ยอมมีกรุณา ไม่ยอมมีมุทิตา ไม่ว่าต่อผู้ใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็นมิตรหรือเป็นศัตรู เพราะพระพุทธองค์ไม่ได้ทรงสอนให้เลือกมิตรเลือกศัตรู หรือเลือกคนดีคนชั่ว ทรงสอนให้มีพรหมวิหารเป็นที่อยู่ของใจตลอดเวลา นั่นก็คือ ไม่ว่าจะพบคนดีหรือคนชั่ว พบมิตรหรือพบศัตรู พบที่ไหน เวลาใด ใจต้องอยู่ในพรหมวิหารธรรมตลอดเวลาสม่ำเสมอ^{๖๑}

^{๕๙} สอนทนากลุ่มเฉพาะ, พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ, ดร., เจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๖๐} พระครูคุณสารานุกุล, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๖๑} พระมหาชินวิชญ์ จารุณโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

หลักการมีมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ สุภาพอ่อนโยน มีกิริยาที่สุภาพ พุดจาไพเราะ ไม่โอ้อวด มีน้ำใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ยิ้มแย้มแจ่มใส รับผิดชอบ ร่วมมือ รู้จักทำงานเป็นทีม ไม่ทำตัวมีปัญหา คิดก่อนพูด ตรงต่อเวลา ไม่นินทา อย่าโอ้อวด จริงใจ รู้จักอาวุโส ไม่อิจฉา มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่โกรธง่าย อดทน ควบคุมอารมณ์ได้ สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ ต้องเริ่มที่การปรับปรุงตัวเพื่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์ด้วยการทักทายปราศรัยผู้อื่นก่อน ไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ ไม่ถือชั้นวรรณะ ฐานะ ไม่ดูถูกผู้อื่นที่ด้อยกว่า ด้านร่างกาย ควรปรับปรุงในเรื่องของการแต่งกาย ความสะอาดของร่างกาย การพุดจาและน้ำเสียงแจ่มใส ด้านสติปัญญา เชวชาญปัญญา หมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ในทุก ๆ เรื่อง^{๖๒}

ประเทศไทยได้บทบาทภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่อง การเสริมสร้างความร่วมมืออยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นการประเพณีใด ๆ และโดยหน่วยงานใดต่างก็ล้วนมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือคลี่คลายและแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ความจำเป็นที่จะต้องระดมสรรพกำลังจากหลาย ๆ ฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อช่วยให้การพัฒนาประเทศบรรลุผลสำเร็จที่ดีขึ้น เพราะฉะนั้น กลไกหลักที่ใช้เสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจกันก็คือมนุษยสัมพันธ์นั่นเอง ดังกล่าวนี้ หากได้พระสอนศีลธรรมเป็นต้นแบบแก่นักเรียน ซึ่งเป็นเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของชาติต่อไปในภายภาคหน้า อย่างไรก็ตาม ในบริบทของการปฏิบัติหน้าที่เป็นครูในสถานศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม จึงต้องมีแนวทางที่มีสาระสำคัญของการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่หน่วยงานด้วย ได้แก่ (๑) ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ทำงานด้วยกันหรือระหว่างเพื่อนมนุษย์ (๒) รู้จักปรับตัวเองให้ประสานสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ที่เกี่ยวข้อง (๓) มีความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลในการทำงานร่วมกัน (๔) ก่อให้เกิดความเจริญ ก่อตนเองและความสำเร็จก้าวหน้าแก่หน่วยงาน และ (๕) ก่อให้สังคมหรือหน่วยงานนั้นทำงานได้อย่างมีความสุข^{๖๓}

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีศักยภาพในการสอนธรรมะเป็นทุนเดิม พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนชาวบ้านมาตั้งแต่อดีต ทั้งการเทศน์หรือการบรรยายธรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันธรรมสวนะ (วันพระ) งานศพ หรือตามที่ได้รับนิมนต์ไปในสถานที่ต่าง ๆ เนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์จึงควรเป็นการพัฒนาศักยภาพในการทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทุกคนจะได้ช่วยกันทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ ทำให้บรรยากาศของการทำงานเป็นไปด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่นทุ่มเท และเสียสละเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงสุด ทำให้ผลงานที่ได้รับเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของทุกคนที่ต้องการเห็นเด็กและเยาวชนของชาติพัฒนาในไปทางที่พึงประสงค์^{๖๔}

^{๖๒} พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, ดร., เจ้าอาวาสวัดหนองประพูน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๖๓} นายสุริยา ทับน้อย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสัมมาราม ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๖๔} นางนพพร กำแพงทอง, ครูประจำการโรงเรียนวัดบ้านฆ้อง ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

หลักการ ๕ ย. คือ ยิ้มให้กับคนอื่น ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น หยิบยื่นให้ผู้อื่น เยือกเย็น สุขุม และยึดหยุ่นตามสถานการณ์ อาจปรับเปลี่ยนเป็น ๔ ประเด็น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของ พรหมวิหารธรรม ได้แก่ ยิ้มแย้ม หยิบยื่น ยินดี ยุติธรรม โดยที่ “ยิ้มแย้ม” คือ การแสดงไมตรีจิตแก่ผู้อื่น ไม่โกรธ ไม่เกลียด มีความรักให้ ยิ้มให้เขาเพื่อต้องการให้เขามีความสุข ซึ่งก็สอดคล้องกับหลัก เมตตา ส่วน “หยิบยื่น” คือ การให้ความช่วยเหลือตามสมควร เมื่อเขามีทุกข์ ไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ตามกำลังที่ช่วยได้ ส่วน “ยินดี” คือ การแสดงความชื่นชมยินดี เมื่อเขาได้ได้ หรือมีชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการแสดงความยินดีด้วยใจจริง ปราศจากความอิจฉา หรือไม่เป็นการสร้างทำ นั่นเอง และสุดท้าย ได้แก่ “ยุติธรรม” คือ การดำรงคงมั่น ตั้งมั่นในความถูกต้อง เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย วางใจเป็นกลาง ปราศจากความอคติลำเอียงด้วยเหตุทั้งปวง^{๖๕}

อย่างไรก็ตาม เบื้องต้นพระสอนศีลธรรมต้องตระหนักในความสำคัญ แล้วจึงพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานก่อนเป็นอันดับแรก โดยการทำ สถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่อยู่ ต้องสร้างพื้นที่และอำนวยโอกาสให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานั้น มีโอกาสได้พบปะ แลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกัน เพื่อจำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน และประการสุดท้าย คือ หน่วยงานกลาง ซึ่งได้แก่ ศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ต้องจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ทั้งหมดได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะเป็นผลดีระยะยาวทั้งต่อการสร้างสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือขยายเป็นการสร้างเครือข่ายของการทำงานร่วมกันได้ต่อไปในอนาคตด้วย ซึ่งดังกล่าวนี้นี้ ต้องทำเป็นประจำสม่ำเสมอ ดังคำพูดของนักปราชญ์ว่า กำแพงเมืองจีน ไม่ได้สร้างเสร็จภายในวันเดียว ฉะนั้น การสร้างมนุษยสัมพันธ์ก็ย่อมไม่สำเร็จได้ในวันเดียวเช่นกัน^{๖๖}

^{๖๕} ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๖๖} พ.ต.ท.ณรงค์ธรรม บัวทอง, อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๓) การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies)

ความคิดรวบยอดในที่นี้ คือ ความสามารถในการเข้าใจบริบทของหน่วยงานหรือองค์กรของตนเอง ดังนั้น ย่อมหมายถึงศักยภาพที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ โครงสร้างและระบบงานของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในทุกลักษณะและในทุกส่วนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ซึ่งรวมถึงระบบการติดต่อสื่อสาร และอำนาจบังคับบัญชาที่เชื่อมต่อกัน และกลุ่มเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมาย อาจประกอบไปด้วย ความเข้าใจในภาระหน้าที่ ความเข้าใจในการแบ่งงานกันทำ ความเข้าใจในสายบังคับบัญชา ความเข้าใจในช่วงของการควบคุม และความเข้าใจในเอกภาพการบังคับบัญชา ซึ่งมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ และรูปแบบที่ไม่ได้เป็นทางการ กล่าวคือ รูปแบบที่เป็นทางการ ได้แก่ รูปแบบที่มีระบบ แบบแผนชัดเจน ครอบคลุมทุกส่วนของการปฏิบัติงาน ส่วนรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ คือ การรวมตัวกันของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานอย่างไม่มีการบริหารจัดการ ไม่กฎเกณฑ์ ไม่ระเบียบข้อบังคับว่าต้องทำหรือทำไม่ได้ ดังกล่าวนี้นี้ ควรพัฒนาศักยภาพในส่วนของรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยการสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน คือ การสร้างเครือข่ายระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้วยกัน ให้เป็นเครือข่ายในการปฏิบัติการณ์ร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี^{๖๗}

เครือข่าย หรือในภาษาอังกฤษว่า Network เป็นการเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน หากแต่สิ่งสำคัญที่ต้องตระหนัก คือ การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย ไม่ได้หมายถึงการจัดการให้คนมานั่งรวมกัน เพื่อพูดคุยสนทนากันเฉย ๆ โดยไม่ได้ร่วมกันลงมือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างมีจุดหมาย เปรียบเหมือนการเอาก้อนอิฐมากองรวมกันย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด การเชื่อมโยงเข้าหากันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเอาอิฐแต่ละก้อนมาต่อกันเป็นกำแพงโดยการประสานอิฐแต่ละก้อนเข้ากันอย่างเป็นระบบ และก็ไม่ใช่เป็นแค่การรวมกลุ่มของผู้ที่มีความสนใจร่วมกันหรือผู้มีลักษณะงานเดียวกันเพียงเพื่อพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย และไม่ใช่การรวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกันไว้ในมือเพื่อสะดวกแก่การติดต่อ เท่านั้น เพราะถ้าเป็นลักษณะการมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนหาสมาชิกเพิ่มขึ้น ยิ่งได้รายชื่อมากก็ยิ่งทำให้เครือข่ายใหญ่ขึ้น การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนการขยายวงใส่อิฐให้โตขึ้นเพื่อจะได้บรรจุอิฐได้มากขึ้น แต่กองอิฐในฤกษ์ก็ยิ่งวางระเกะระกะขาดการเชื่อมโยงประสานกันอย่างเป็นระบบ เช่นนี้ ไม่เรียกว่าเครือข่าย^{๖๘}

^{๖๗} สทนากลุ่มเฉพาะ, พระครูวิสุทธาณันทคุณ, ดร., เจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๖๘} พระครูคุณสารานุกุล, รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

ปัจจุบัน การทำงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภายในและภายนอกประเทศก็มี การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน เช่น ในสหรัฐอเมริกาการสร้างเครือข่ายสมาคมสงฆ์ไทย โดยมีการประชุมร่วมกันและปฏิบัติการร่วมกันเป็นเบื้องต้น แม้โครงการพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนจะเป็นการจัดส่งพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยสอนใน สถานศึกษา หรือเป็นครู แต่โดยแท้จริงแล้ว เป็นไปเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น หรือกล่าวให้ ชัดเจน คือ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เน้นเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเป็นเป้าหมายหลัก นั้นเอง ดังนั้น การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนย่อมกระทำ ได้อย่างแน่นอน เสมือนสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏเป็นตัวอย่างแล้วทั้งภายใน และภายนอกประเทศ^{๖๙}

การสร้างเครือข่ายในการทำงานที่สัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติต้องเป็นการรวมตัวกันทำงานของ กลุ่มบุคคลที่มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน สำหรับการรับรู้มุมมองที่ เหมือนกัน คือ สมาชิกในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้า มาร่วมกันเป็นเครือข่าย อาทิเช่น มีความเข้าใจในปัญหาการของการสอนศีลธรรมในสถานศึกษา และ มีจิตสำนึกที่ต้องการจะการแก้ไขปัญหา โดยได้มีการประสบกับปัญหาอย่างเดียวกันหรือมีต้องการ ความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่นนี้ จึงจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันใน การดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ประการสำคัญ คือ การรับรู้ร่วมกันนี้ ถือเป็นหัวใจ ของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกัน มีมุมมอง หรือแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว การจะประสานงานและขอความร่วมมือกันก็คงยาก เพราะแต่ละท่าน จะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง แต่ทั้งนี้มิได้ หมายความว่าสมาชิกเครือข่ายจะมีความเห็นที่ต่างกันไม่ได้ เพราะมุมมองที่แตกต่างจะช่วยให้เกิดการ สร้างสรรค์ในการทำงาน แต่ความแตกต่างนั้นต้องอยู่ในส่วนของกระบวนการภายใต้การรับรู้ถึงปัญหา ที่ทุกคนยอมรับแล้ว มิฉะนั้นความเห็นที่ต่างกันจะนำไปสู่ความแตกแยก และทำให้เครือข่ายล่ม อีก ประการหนึ่ง คือ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ซึ่งหมายถึงการที่สมาชิกเครือข่ายมองเห็นจุดมุ่งหมายใน อนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไป ด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันนี้จะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง มีความเป็นเอกภาพ และช่วย ผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์ หรือเป้าหมายของสมาชิกในเครือข่ายนี้ขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย ก็จะทำให้เกิด พฤติกรรมแตกแยกกัน ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้วก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแนบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ ควรสอดรับไปในทิศทางเดียวกัน^{๗๐}

^{๖๙} พระมหาชินวิชญ์ จารุธมโม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม พระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน จังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๗๐} พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, ดร., เจ้าอาวาสวัดหนองปรือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัด ราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

การทำงานเป็นเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนี้ ในทางรูปธรรมต้องมีแผนปฏิบัติการไว้อย่างชัดเจน เหมือนดังที่ ทุก ๆ โรงเรียนมีแผนปฏิบัติการประจำปี เหมือนแผนที่เดินทาง นำทางสมาชิกของกลุ่มให้ไปสู่จุดหมายเดียวกันได้อย่างแท้จริง ทางราชการเรียกว่าแผนปฏิบัติราชการประจำปี ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติราชการประจำปีของส่วนราชการที่แสดงให้เห็นถึงภารกิจที่จะดำเนินการในปีใดปีหนึ่งที่กำหนดไว้ในปีงบประมาณนั้น หรือเรียกกันว่า แผนกลยุทธ์ เพราะมีการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ทั้งที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนและส่วนที่เป็นภัยคุกคาม โดยในการจัดทำแผน ต้องตอบคำถามที่สำคัญ ๔ คำถาม ได้แก่ ปัจจุบันเราอยู่ ณ จุดไหน ในอนาคตเราต้องการไปสู่จุดไหน เราจะไปสู่จุดนั้นได้อย่างไร เราจะต้องทำหรือปรับเปลี่ยนอะไรบ้างเพื่อไปถึงจุดนั้น^{๗๑}

หากกลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ในอนาคตควรพัฒนาเป็นเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา ซึ่งแม้ปัจจุบันกลุ่มสถานศึกษาจะมีเครือข่ายแล้วตามพื้นที่เขตการศึกษา หรือตามประเภทของศึกษา แต่ยังไม่มีการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษาที่มีเป้าหมายเชิงคุณธรรมแก่นักเรียนโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมเป็นสื่อกลาง และหากมีการนำไปสู่การปฏิบัติจริง เชื่อว่าจะได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษา รวมถึงหน่วยงานกลางในพื้นที่ คือ ศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัดด้วย^{๗๒}

ประการสำคัญ คือ ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย ที่เกิดจากการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งประการแรก ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่านั้น เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง สมาชิกในเครือข่ายอยู่ในฐานะหุ้นส่วน เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ คือ ความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง ในลักษณะเจ้านายกับลูกน้อง ซึ่งแม้จะกระทำได้อย่างยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่น ๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายเป็นอย่างมาก อีกประการหนึ่ง คือ การเกื้อหนุนพึ่งพากัน เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน เพราะการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งต้องตกอยู่ในสถานะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ย่อมไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น ภายในเครือข่ายจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกรู้ว่าหากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกื้อหนุนพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ นั่นเอง^{๗๓}

^{๗๑} นายสุริยา ทับน้อย, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสัมมาราม ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๗๒} นางนพพร กำแพงทอง, ครูประจำการโรงเรียนวัดบ้านฆ้อง ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

^{๗๓} ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น, หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

เมื่อพิจารณาในบริบทด้านการพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอดแก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งพุ่งเป้าไปที่การทำงานร่วมกันเป็นทีมโดยการสร้างเครือข่ายที่เกิดจากความสมัครใจนี้ จำเป็นต้องมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวสัมพันธ์หรือยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกเครือข่ายไว้ด้วยกัน ซึ่งหากมองในทัศนะของพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้เพื่อการทำงานร่วมกันเป็นทีม ได้แก่ สังคหวัตถุธรรม ประกอบด้วย (๑) ทาน : การเกื้อกูลกันด้วยการให้ หมายถึง การให้ การเสียสละ หรือ การเอื้อเพื่อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว ดังนั้น การทำงานจะต้องช่วยเหลือกันแบ่งปัน ไม่เห็นแก่ตัว รวมถึง การมีน้ำใจที่ดีต่อกัน (๒) ปิยวาจา : ใช้วาจาประสานไมตรี หมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ จะต้องพูดหรือเจรจากันด้วยไมตรีและความปรารถนาดีต่อกัน (๓) อตถจริยา : ร่วมสร้างสรรค์อุดมการณ์ หมายถึง การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือ การปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ดังนั้น การทำงานร่วมกันจะต้องช่วยเหลือกันด้วยกำลังกาย กำลังความคิด และกำลังทรัพย์ และ (๔) สมานัตตา : ร่วมทุกข์ร่วมสุขในทุกคราว หมายถึง การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย ดังนั้น การทำงานร่วมกันจะต้องถึงคิดว่า มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข และผู้ร่วมกันทุกคนจะต้องไม่ถือตัว มีความเสมอภาค วางตนเสมอดันเสมอปลาย ทำตนให้เป็นที่น่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความร่วมมือช่วยเหลือ นั่นเอง^{๗๔}

^{๗๔} พ.ต.ท.ณรงค์ธรรม บัวทอง, อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

สรุปผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี สรุปผลได้ดังนี้

๑. ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

การพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เบื้องต้นต้องพัฒนาความสามารถทางความรู้ ได้แก่ การพัฒนาด้วยการศึกษา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มุ่งหมายกระบวนการในการพัฒนาและส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีทัศนคติและพฤติกรรมที่ดี เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น อีกทั้ง มีความจำเป็นต้องสำรวจสภาพและความพร้อมของสถานศึกษาด้วย เพราะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์ต่าง ๆ ของโรงเรียนมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน นั่นเอง และเป็นโอกาสที่ดี เนื่องจาก ปัจจุบัน ศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ได้ส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ใช้เวลาเรียนเพียง ๑ ปี และผู้จบการศึกษาในหลักสูตรนี้สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสาขาวิชาที่มหาวิทยาลัยกำหนดได้

อย่างไรก็ตาม แม้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบางรูปอาจไม่สะดวกในการเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษา แต่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกรูปจำเป็นต้องได้รับการอบรมและพัฒนาเกี่ยวกับจิตวิทยาการสอนหรือจิตวิทยาการศึกษาด้วย และต้องมีการอบรมความรู้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างต่อเนื่องเพราะศาสตร์แห่งการสอนได้พัฒนาขึ้นอย่างมากมาย เกิดความรู้ใหม่ทางการสอนหลายรูปแบบ ซึ่งดังกล่าวนี้อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาการจัดการศึกษาที่จำเป็นต้องพัฒนากลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษา ซึ่งได้แก่ ครูผู้สอนให้มีศักยภาพสูงก่อน แล้วผลจึงจะเกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนหรือผู้เรียน ดังคำกล่าวว่า จะปลูกพืชต้องเตรียมดิน จะกินต้องเตรียมอาหารจะพัฒนางานต้องพัฒนาคน จะพัฒนาคนให้พัฒนาที่จิตใจ จะพัฒนาอะไรให้พัฒนาที่ตนเองก่อน ดังนั้น หากจะพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านเทคนิควิธีนี้ พระสอนศีลธรรมต้องเริ่มจากตนเองก่อน และต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากสถานศึกษา และท้ายที่สุดผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสูงสุด คือ หน่วยงานกลาง ซึ่งได้แก่ สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ต้องช่วยกันกระตุ้นให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาตนเองก่อน แล้วจึงพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติต่อไป อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาทุกมิติ ควรใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ซึ่งในด้านเทคนิควิธี ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะในด้านเทคนิควิธีนี้ ต้องนำหลักหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นฐานในการพัฒนา เพราะผู้ที่ได้รับการพัฒนาในที่นี้มีสถานภาพเป็นพระสงฆ์ จึงควรใช้หลักธรรมที่เป็นหัวใจทางการศึกษาในทัศนะพระพุทธศาสนา

๒. ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

การพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาเทคนิคในการสร้างความสัมพันธ์ของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีต่อบุคคลรอบตัว ด้วยการมีเมตตาริจิตที่ดี มีเมตตาต่อกัน เพื่อให้ได้มา ซึ่งความยอมรับนับถือ ความไว้วางใจ สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้ที่จะมี มนุษยสัมพันธ์ที่ดีนั้นย่อมไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น และนำไปใช้ให้เหมาะสมและถูกกาลเทศะกับ สภาพแวดล้อมในสังคมด้วย โดยประยุกต์ใช้หลักการ ๔ ย. ได้แก่ ยิ้มแย้ม หยิบยื่น ยินดี ยุติธรรม โดย ที่ ย. ที่ ๑ ยิ้มแย้ม คือ การแสดงเมตตาริจิตแก่ผู้อื่น ไม่โกรธ ไม่เกลียด มีความรักให้ ยิ้มให้เขาเพื่อ ต้องการให้เขามีความสุข ส่วน ย. ที่ ๒ หยิบยื่น คือ การให้ความช่วยเหลือตามสมควร เมื่อเขามีทุกข์ ไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ตามกำลังที่ช่วยได้ สำหรับ ย. ที่ ๓ ยินดี คือ การแสดงความชื่นชมยินดี เมื่อเขาได้ได้ หรือมีชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการแสดงความยินดีด้วยใจจริง ปราศจากความอิจฉา หรือไม่เป็นการสร้างทำ นั่นเอง และ ย. ที่ ๔ ยุติธรรม คือ การดำรงคงมั่น ตั้งมั่นในความถูกต้อง เป็นธรรมแก่ทุก ฝ่าย วางใจเป็นกลาง ปราศจากความอคติลำเอียงด้วยเหตุทั้งปวง ดังกล่าวนี้นี้ หลักการ ๔ ย. สอดคล้อง กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหารธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติได้เป็นที่รัก ของผู้อื่น ดังนั้น พรหมวิหารธรรมจึงควรเป็นธรรมะพื้นฐานที่เป็นหลักของการพัฒนาศักยภาพด้าน มนุษยสัมพันธ์ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประการสำคัญ คือ การใช้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นฐาน ข้อธรรมที่ต้องให้ความสำคัญในฐานะเป็นครูบาอาจารย์ คือ อุเบกขา ความวางใจเฉยอยู่ ซึ่งมีความหมาย ลึกซึ้งว่า การวางตัวเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ไม่ถึงความลำเอียงด้วยอคติทั้ง ๔ ประการ คือ การ ลำเอียงเพราะรัก โลภ โกรธ เหลา กล่าวคือ เป็นการวางเฉยที่ทรงความยุติธรรมไว้

สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ ต้องเริ่มที่ การปรับปรุงตัวเพื่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์ด้วยการทักทายปราศรัยผู้อื่นก่อน ไม่เห็นแก่ตัว ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ เพื่อการสร้าง ความเข้าใจระหว่างผู้ทำงานร่วมกันซึ่งจะ ส่งผลให้เกิดบรรยากาศของการทำงานอย่างมีความสุข ซึ่งถือเป็นการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน ร่วมกับสถานศึกษา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทุกคนจะได้ช่วยกันทำงานอย่าง เต็มกำลังความสามารถ ทำให้บรรยากาศของการทำงานเป็นไปด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่นทุ่มเท และ เสียสละเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงสุด ทำให้ผลงานที่ได้รับเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วม ใจของทุกคนที่ต้องการเห็นเด็กและเยาวชนของชาติพัฒนาในไปทางที่พึงประสงค์

อย่างไรก็ตาม เบื้องต้นพระสอนศีลธรรมต้องตระหนักในความสำคัญ แล้วจึงพัฒนาตนเองให้ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานก่อนเป็นอันดับแรก โดยการทำ สถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมใน วิทยาลัยปฏิบัติหน้าที่อยู่ ต้องสร้างพื้นที่และอำนวยความสะดวกให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและ บุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานั้น มีโอกาสได้พบปะ แลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกัน เพื่อ นำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน และประการสุดท้าย คือ หน่วยงานกลาง ซึ่งได้แก่ ศูนย์ อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ต้องจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่าง พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ทั้งหมดได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะเป็นผลดีระยะยาวทั้งต่อการสร้างสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือขยายเป็นการสร้างเครือข่ายของการ ทำงานร่วมกันได้ต่อไปในอนาคตด้วย

๓. ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies)

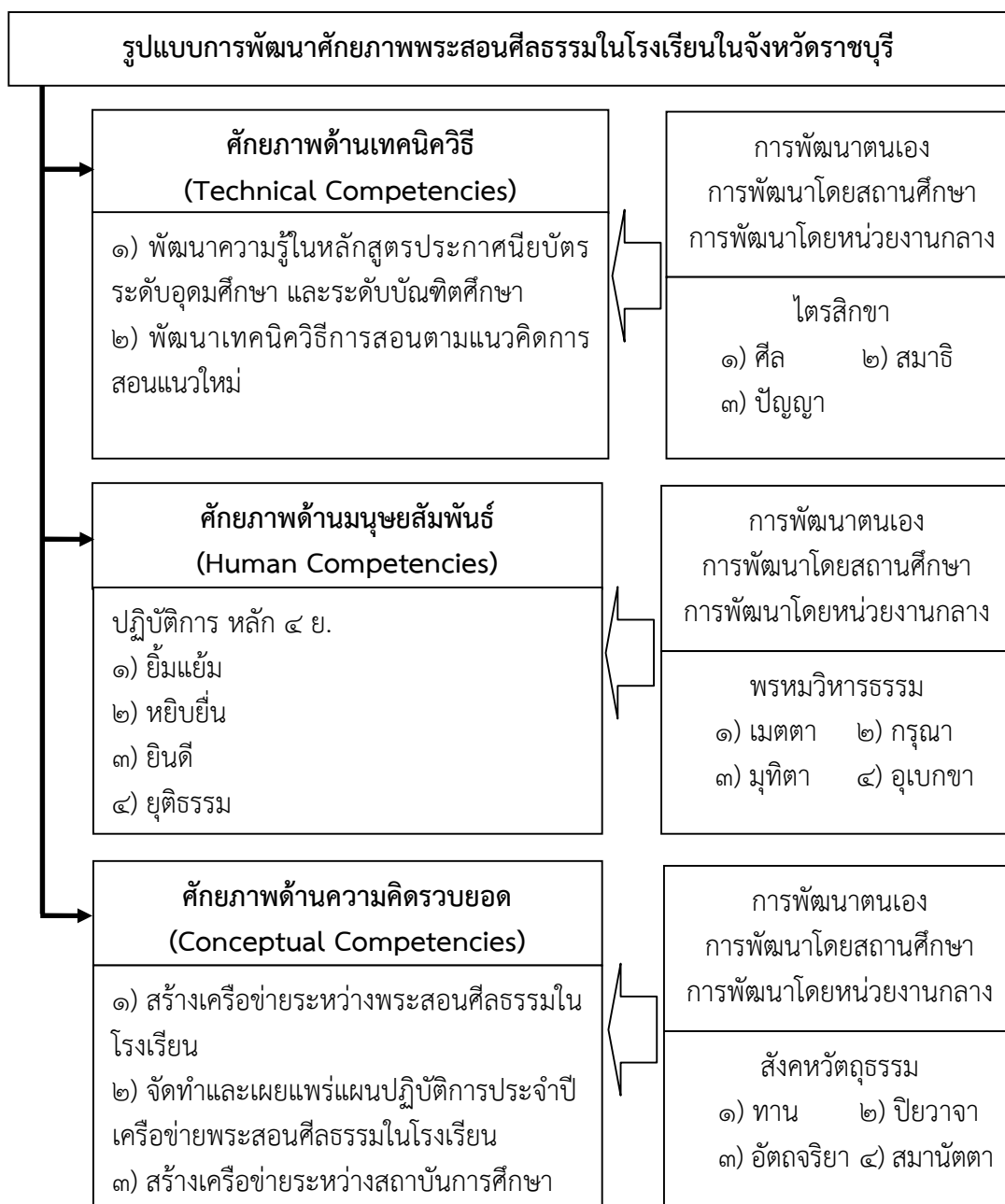
การพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอด เป็นการความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ โครงสร้างและระบบงานของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในทุกลักษณะและในทุกส่วนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ และรูปแบบที่ไม่ได้เป็นทางการ ซึ่งควรเริ่มต้นที่การพัฒนาศักยภาพในส่วนของรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยการสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน คือ การสร้างเครือข่ายระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้วยกัน ให้เป็นเครือข่ายในการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี โดยการทำงานเป็นเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนี้ ในทางรูปธรรมต้องมีแผนปฏิบัติการไว้อย่างชัดเจน เหมือนดังที่ ทุก ๆ โรงเรียนมีแผนปฏิบัติการประจำปี เสมือนแผนที่เดินทาง นำทางสมาชิกของกลุ่มให้ไปสู่จุดหมายเดียวกันได้อย่างแท้จริง ทางราชการเรียกว่าแผนปฏิบัติราชการประจำปี ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติราชการประจำปีของส่วนราชการที่แสดงให้เห็นถึงภารกิจที่จะดำเนินการในปีใดปีหนึ่งที่กำหนดไว้ในปีงบประมาณนั้น หรือเรียกกันว่าแผนกลยุทธ์ เพราะมีการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ทั้งที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนและส่วนที่เป็นภัยคุกคาม

เมื่อสามารถสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรีแล้ว ลำดับต่อไปควรพัฒนาเป็นเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา ซึ่งแม้ปัจจุบันกลุ่มสถานศึกษาจะมีเครือข่ายแล้วตามพื้นที่เขตการศึกษา หรือตามประเภทของศึกษา แต่ยังไม่มีการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษาที่มีเป้าหมายเชิงคุณธรรมแก่นักเรียนโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมเป็นสื่อกลาง และหากมีการนำไปสู่การปฏิบัติจริงก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากสถานศึกษา รวมถึงหน่วยงานกลางในพื้นที่ คือ ศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมประจำจังหวัดด้วย ประการสำคัญ คือ ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย

การทำงานร่วมกันเป็นทีมโดยการสร้างเครือข่าย จำเป็นต้องมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวสัมพันธ์หรือยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกเครือข่ายไว้ด้วยกัน โดยในทัศนะของพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้เพื่อการทำงานร่วมกันเป็นทีม ได้แก่ สังคหวัตถุธรรม ประกอบด้วย ทาน คือ การเกื้อกูลกันด้วยการให้ ปิยวาจา คือ ใ้วาจาประสานไมตรี อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และสมานัตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากรการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเป็นรูปแบบ (Model) การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๔.๑



แผนภูมิที่ ๔.๑ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี^{๗๕}

^{๗๕} จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

รูปแบบการพัฒนาศัทยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรีนี้ เกิดจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยโดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศัทยภาพมนุษย์ จำนวน ๒๕ รูป/คน แล้วจึงสังเคราะห์เป็นตัวแบบร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๘ รูป/คน โดยใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็นและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาศัทยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรีนี้ ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาศัทยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย การพัฒนาศัทยภาพพระสอนศีลธรรมใน ๓ มิติ คือ

(๑) ด้านศัทยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

การพัฒนาศัทยภาพด้านเทคนิควิธี คือ การพัฒนาศัทยภาพทางความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาศัทยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี มีรูปแบบในการพัฒนา ดังนี้

๑) พัฒนาความรู้

ระยะสั้น เป็นการพัฒนาคณวุฒิทางการศึกษาในระดับหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.)

ระยะกลาง เป็นการพัฒนาคณวุฒิทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือในระดับปริญญาตรี

ระยะยาว เป็นการพัฒนาคณวุฒิทางการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา หรือในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก

๒) พัฒนาเทคนิควิธีการสอนตามแนวคิดการสอนแนวใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เข้าใจในสิ่งที่ต้องการให้รู้ได้อย่างถูกต้อง

โดยการนี้ เป็นการพัฒนาตนเองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมโดยสถานศึกษา และอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานกลางที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาศัทยภาพตามหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

(๒) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

การพัฒนาศัทยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ คือ ความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาศัทยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ศัทยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ มีรูปแบบในการพัฒนา ดังนี้

ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ มีรูปแบบในการพัฒนาโดยพึงปฏิบัติตามหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ หรือ ปฏิบัติการ ๔ ย.

- ๑) ยิ้มแย้ม ให้ยิ้มกับคนอื่น
- ๒) หยิบยื่น ให้หยิบยื่นแต่สิ่งที่ดีให้ผู้อื่น
- ๓) ยินดี ให้ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น
- ๔) ยุติธรรม ให้ความเป็นธรรมกับทุกคน

โดยการนี้ เป็นการพัฒนาตนเองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมโดยสถานศึกษา และอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานกลางที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระพุทธศาสนา คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

(๓) ศักยภาพศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies)

การพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอด คือ ความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ศักยภาพด้านความคิดรวบยอด มีรูปแบบในการพัฒนา ดังนี้

- ๑) การสร้างเครือข่ายระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นเครือข่ายการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี
- ๒) การจัดทำและเผยแพร่แผนปฏิบัติการประจำปีการปฏิบัติการของเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี
- ๓) การสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษา เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษาโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นสื่อกลาง

โดยการนี้ เป็นการพัฒนาตนเองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมโดยสถานศึกษา และอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานกลางที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักสังคหวัตถุธรรมของพระพุทธศาสนา คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๒) ศึกษาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี และ (๓) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการและผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ โดยการสุ่มแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๕ รูป/คน ได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๘ รูป/คน ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) ดังนี้

๕.๑ สรุป

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๑ สรุป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นบริบทของการศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างสมดุลระหว่างขีดจำกัดของตัวบุคคล สังคม และสภาพแวดล้อม จำแนกได้ ๓ หลักการ ได้แก่

(๑) การพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) คือ การพัฒนาความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน

(๒) การศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) คือ การพัฒนาความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

(๓) การพัฒนาศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) คือ การพัฒนาความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง

๕.๑.๒ วิเคราะห์ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

จากการวิเคราะห์ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี พบว่า

(๑) ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) มี ๘ ประการ คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน ความรู้และทักษะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีภาระรับผิดชอบสูง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน

(๒) ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) มี ๖ ประการ คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสุข อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่นับถือ ประมาณตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในเรื่องศาสนาและการเมือง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

(๓) ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) มี ๕ ประการ คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน

๕.๑.๓ การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เป็นผลจากการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แล้วจึงสังเคราะห์เป็นรูปแบบการพัฒนา ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

(๑) ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี มี ๑๐ ประเด็น ดังนี้ คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนอย่างเต็มที่ ผลปฏิบัติงานที่ผ่านมาได้รับความเชื่อถือจากทุกฝ่าย มีการเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนงบประมาณ รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หน่วยงานราชการให้ความสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพิ่ม สถานศึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานเป็นอย่างดีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรม และหน่วยงานเอกชนหลายแห่งให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา

(๒) พุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี มี ๓ หลักธรรมใหญ่ ๆ คือ

ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

พรหมวิหารธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

สังคหัตถุธรรม ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

(๓) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมใน ๓ มิติ คือ

การพัฒนาศักยภาพด้านเทคนิควิธี คือ การพัฒนาศักยภาพทางความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี มีรูปแบบในการพัฒนา ดังนี้

๑) พัฒนาความรู้

ระยะสั้น เป็นการพัฒนาคณวุฒิทางการศึกษาในระดับหลักสูตรประกาศนียบัตรการ สอนศีลธรรมในโรงเรียน (ป.สศ.)

ระยะกลาง เป็นการพัฒนาคณวุฒิทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือในระดับปริญญาตรี

ระยะยาว เป็นการพัฒนาคณวุฒิทางการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา หรือในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก

๒) พัฒนาเทคนิควิธีการสอนตามแนวคิดการสอนแนวใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เข้าใจในสิ่งที่ต้องการให้รู้ได้อย่างถูกต้อง

โดยการนี้ เป็นการพัฒนาตนเองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมโดยสถานศึกษา และอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานกลางที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา

การพัฒนาศักยภาพศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ คือ ความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน โดยการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ มีรูปแบบในการพัฒนาโดยพึงปฏิบัติตามหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ หรือ ปฏิบัติการ ๔ ย. ดังนี้

- ๑) ยิ้มแย้ม ให้ยิ้มกับคนอื่น
- ๒) หยิบยื่น ให้หยิบยื่นแต่สิ่งที่ดีให้ผู้อื่น
- ๓) ยินดี ให้ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น
- ๔) ยุติธรรม ให้ความเป็นธรรมกับทุกบุคคล

โดยการนี้ เป็นการพัฒนาตนเองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมโดยสถานศึกษา และอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานกลางที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระพุทธศาสนา

การพัฒนาศักยภาพศักยภาพด้านความคิดรวบยอด คือ ความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ศักยภาพด้านความคิดรวบยอด มีรูปแบบในการพัฒนา ดังนี้

๑) การสร้างเครือข่ายระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นเครือข่ายการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

๒) การจัดทำและเผยแพร่แผนปฏิบัติการประจำปีการปฏิบัติการของเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

๓) การสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษา เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษาโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นสื่อกลาง

โดยการนี้ เป็นการพัฒนาตนเองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมโดยสถานศึกษา และอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานกลางที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักสังคหวัตถุธรรมของพระพุทธศาสนา

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผล โดยจำแนกตามรายด้านของการวิจัย ดังต่อไปนี้

(๑) ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies)

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี มีแนวทางในการพัฒนา คือ การพัฒนาความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์ และพัฒนาเทคนิควิธีการสอนตามแนวคิดการสอนแนวใหม่แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี เป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นจากภายใน หรือตัวบุคคลเป็นอันดับแรก เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาแล้วก็จะมีความรู้ความสามารถไปพัฒนาการปฏิบัติงานได้ต่อไป ซึ่งตรงกับแนวคิดของการพัฒนาในทัศนะของพระพุทธศาสนาที่ต้องเริ่มที่ตัวบุคคลก่อนเป็นอันดับแรก และให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลมากกว่าการพัฒนาทางวัตถุหรือสภาพแวดล้อม ในขณะที่แนวคิดนี้ก็ตรงกับทัศนะของศาสตร์ตะวันตกที่เห็นว่าควรพัฒนาที่ตนเองเป็นอันดับแรก โดยนิยามว่า การพัฒนาตนเอง (Self Development) เป็นการเสริมสร้างตนเองให้บรรลุจุดหมายของชีวิต โดยไม่เบียดเบียนสิทธิของผู้อื่น ด้วยการเสริมสร้างและพัฒนาชีวิตและการงานของตนให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี ดังกล่าวนี้นี้ แม้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบางรูปยังไม่พร้อมสำหรับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ก็สามารถพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ เทคนิคการสอนสมัยใหม่ จิตวิทยาการสอนหรือจิตวิทยาการศึกษา และการแนะแนว เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ **พรณี ผุดเกิด และคณะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดสงขลา” จากผลการวิจัยพบว่า จุดมุ่งหมายของรูปแบบ คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้มีความสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาจากสมรรถนะหลัก ๒ ด้าน คือ ด้านความรู้ในวิชาชีพครูตามประเด็นการพัฒนาของรูปแบบและด้านทักษะปฏิบัติ^๑ และสอดคล้องกับที่ **พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙” จากผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรม ประการหนึ่ง คือ ปัจจัยด้านลักษณะการสอนของพระสอนศีลธรรม^๒ และสอดคล้องกับที่ **ณาน ธรรมวิจารณ์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ” พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธมี ๓ องค์ประกอบการพัฒนา คือ การพัฒนาระดับบุคคล การพัฒนาระดับกลุ่ม และการพัฒนาในระดับองค์กร^๓

^๑พรณี ผุดเกิด และคณะ, “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดสงขลา”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๔).

^๒พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ, ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙, **รายงานการวิจัย**, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๒).

^๓ณาน ธรรมวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

(๒) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ มีแนวทางในการพัฒนา คือ พึงพัฒนาให้เกิดการปฏิบัติตามหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ หรือ ปฏิบัติการ ๔ ย. ได้แก่ ๑) ยิ้มแย้ม ให้ยิ้มกับคนอื่น ๒) หยิบยื่น ให้หยิบยื่นแต่สิ่งที่ดีให้ผู้อื่น ๓) ยินดี ให้ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และ ๔) ยุติธรรม ให้ความเป็นธรรมกับทุกบุคคล โดยการนี้ เป็นการพัฒนาดตนเองของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการส่งเสริมโดยสถานศึกษา และอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานกลางที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระพุทธศาสนาด้วย แสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนามนุษยสัมพันธ์ที่ดีควรเป็นแนวทางตามทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยมุ่งพัฒนาดตนเองในการสื่อสารด้วยความเป็นมิตรกับผู้อื่น โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และหากพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติตามได้ดังกล่าวนี้นี้ ก็จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ซึ่งเขาจะเปิดใจรับธรรมะ และใช้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบสำหรับการประพฤติปฏิบัติของตนต่อไป สอดคล้องกับที่ **เปรมชญา ชนะวงศ์, กำไร ประกอบชาติ และกนกวรรณ แก้วเกาะสะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพชุมชนชนบทเพื่อการพึ่งตนเองบนฐานทุนทางสังคม” จากผลการพบว่า ความมีจิตใจดี โอ้อ้อมอารี สติปัญญาเฉลียวฉลาด เกิดจากการมีทุนวัฒนธรรมมีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนาที่เป็นบ่อเกิดของความเชื่อและประเพณีเฉพาะถิ่นที่สร้างอัตลักษณ์ของตนที่เติมเต็มทุนชีวิตให้สมบูรณ์^๕ และสอดคล้องกับที่ **บุญหนา จิมาหนิง และคณะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙” จากผลการวิจัยพบว่า พระสอนศีลธรรมมีประสิทธิภาพการสอน ได้แก่ มีความเมตตากรุณา ความยุติธรรม ปราศจากอคติต่อผู้เรียน มีความประพฤติและปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับนับถือของผู้เรียนทั้งในเวลาและนอกเวลา^๖ และสอดคล้องกับที่ **พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” จากผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่าครูพระมีผลให้ผู้บริหารและครู/อาจารย์ในโรงเรียนสํารวมมากขึ้น ตระหนักถึงหน้าที่ชาวพุทธ ทำบุญ ทำทาน และนําดตนเอง ครอบครัวย และนักเรียนเข้าวัดมากขึ้น ได้มีการทำโครงการใหม่ ๆ ขึ้น ผู้ปกครองที่เคยห่างไกลวัดและหมกมุ่นอบายมุข ได้รับการชักจูงจากบุตรหลานให้ไปวัด ฟังเทศน์ ฟังธรรม และลดเลิกอบายมุข โดยเยาวชนชักชวนบนฐานของความกตัญญูตามคำสอนของครูพระ การสอนของครูพระจึงมีผลกระทบในทางการพัฒนาสังคมโดยรวม และส่งผลต่อนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ^๗

^๕เปรมชญา ชนะวงศ์, กำไร ประกอบชาติ และกนกวรรณ แก้วเกาะสะ, “การพัฒนาศักยภาพชุมชนชนบทเพื่อการพึ่งตนเองบนฐานทุนทางสังคม”, **รายงานการวิจัย**, (คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๓).

^๖บุญหนา จิมาหนิง และคณะ, “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”, **รายงานการวิจัย**, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑).

^๗พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ, **การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๑-๗๕.

(๓) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies)

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในจังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด มีแนวทางในการพัฒนา คือ การสร้างเครือข่ายระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้เป็นเครือข่ายการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี การจัดทำและเผยแพร่แผนปฏิบัติการประจำปีการปฏิบัติการของเครือข่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี และการสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษาโดยเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษาโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นสื่อกลาง แสดงให้เห็นว่า การสร้างเครือข่ายในการทำงานที่สัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติต้องเป็นการรวมตัวกันทำงานของกลุ่มบุคคลที่มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และต้องร่วมกันตั้งแต่ การวิเคราะห์บริบท กำหนดเป้าหมาย และนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติการและพัฒนาาร่วมกัน สอดคล้องกับที่ **พิสิฐ เทพไกรวัล** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก” จากผลการวิจัยพบว่า ในทางปฏิบัติต้องดำเนินการตามกระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบทเพื่อทราบจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านบริหารทั่วไป แล้วสรุปรวมจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนาของการดำเนินงานแต่ละด้าน เพื่อกำหนดเป้าหมายในการทำงาน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และจัดทำแผนพัฒนาร่วมกัน^๗ และสอดคล้องกับที่ **ปรีชา กันธิยะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม” จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ประกอบด้วย ปรัชญา และวิสัยทัศน์ ดังนี้ ปรัชญา คือ คุณธรรมนำความรู้ สร้างทักษะอาชีพ พัฒนาสังคม วิสัยทัศน์ คือ เสริมสร้างคุณธรรม ความรู้ พัฒนามาตรฐานอาชีพ อนุรักษ์สืบทอดศาสนา พิธี พัฒนาคนดีมีคุณธรรมและความสมานฉันท์ให้สังคมเป็นสุข ตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^๘ และสอดคล้องกับที่ **ฉาน ตรรกวิจารณ์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ” พบว่า เพื่อให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทจึงทำให้องค์กรที่เป็นระบบใหญ่ต้องมีเป้าหมายขององค์กรที่เศรษฐกิจแบบพอเพียง มีพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางของระบบเศรษฐกิจ มีกระบวนการทัศน์การพัฒนาเพื่อการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาโลกียธรรมและกระบวนการพัฒนาระดับโลกุตระธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับบุคคล และระดับองค์กรจะมีตัวแบบในการพัฒนาซึ่งสามารถใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธได้ด้วย^๙

^๗พิสิฐ เทพไกรวัล, “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔).

^๘ปรีชา กันธิยะ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒).

^๙ฉาน ตรรกวิจารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรร่วมกันจัดทำหลักสูตรระยะสั้นเพื่อพัฒนาคุณภาพด้านจิตวิทยาการสอน ฯลฯ โดยเป็นหลักสูตรอบรม ๓-๕ วัน

๒) ส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดอบรมเทคนิคการสร้างมนุษยสัมพันธ์แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี โดยบรรจุไว้เป็นแผนปฏิบัติการประจำปีของศูนย์อำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

๓) ส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษาเพื่อให้เป็นเครือข่ายระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษาโดยใช้โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นสื่อกลาง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หรือเข้ารับการศึกษในหลักสูตรระยะสั้นที่เพิ่มคุณภาพการสอนในด้านวิชาชีพครูหรือหลักสูตรประกาศนียบัตรพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น

๒) ควรส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนปฏิบัติการ ๔ ย. คือ ยิ้มแย้ม หยิบยื่น ยินดี และยุติธรรม

๓) การสร้างเครือข่ายระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยเป็นเครือข่ายการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและผสมผสานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติจากวิธีการวิจัยเชิงปริมาณมาเป็นเครื่องยืนยันผลการวิจัยในเชิงคุณภาพ

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับการเทคนิคการสร้างเครือข่ายเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการพัฒนาเครือข่ายที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการจัดค่ายคุณธรรมเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

_____. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

_____. แผนปฏิบัติการ/โครงการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ประชาชน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๐.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. การปฏิรูปการเรียนรู้การศึกษานอกระบบ. กรุงเทพมหานคร : กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน, ๒๕๔๓.

_____. แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

กัญชพร วงศ์หอม. การวิจัยสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันดำรงราชานุภาพ, ๒๕๕๓.

กุลธน ธนาพงศธร. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔.

เกรียงไกร เข้มบุญศรี และจักร อินทจักร. คู่มือการบริหารทรัพยากรบุคคล. กรุงเทพมหานคร : บุ๊คแบงก์, ๒๕๔๔.

เกิด ธนชาติ. คู่มือคลังปรีดีธรรม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. รายงานการสัมมนาพระสอนศีลธรรม พระนักเทศน์ และพระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วประเทศ ประจำปี ๒๕๕๒” กรุงเทพมหานคร : หจก. สามลดา, ๒๕๕๓”

โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

เฉลิมพงศ์ มีสมนัย” วิธีการและเทคนิคการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ. **ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา**. เพชรบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓.
- ชัยเสกสรรค์ พรหมศรี. **คู่มือองค์การแห่งความเป็นเลิศ**. กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๑.
- ชูชีพ พุทธประเสริฐ. **การพัฒนาร่องการเทคนิคการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- เชาว์ โรจนแสง. **แนวคิด การวางแผน และระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : วิภาษา, ๒๕๔๕.
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. **มารู้จัก COMPETENCY กันเถอะ**. กรุงเทพมหานคร : เอชอาร์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๗.
- ณัฐพันธ์ เชนนันท์. **การจัดการทรัพยากรบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.
- ตุลา มหาสุหัชชา. **หลักการจัดการ หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : อินโนกราฟฟิกส์, ๒๕๔๕.
- เต็มศักดิ์ ทองอินทร์. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. พระนครศรีอยุธยา : ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ. **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดี. เค. ปรีนติ้งเวิลด์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- ธีรยุทธ์ หล่อเลิศรัตน์. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กุญแจสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปราชการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๔๓.
- บุญมี แผ่นแก้ว. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรีมณี. **หลักการจัดการองค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๔๑.
- พระครูวินัยธรวัลลภ โกวิโล และคณะ. **รายงานผลการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**. นนทบุรี : หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๕.
- พระคันธสาราภิวังศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร). **อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี (แปล)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า. **พระคัมภีร์อภิธานปิปปิก**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ ป.ธ. ๙). **คำถาม-คำตอบ เรื่องวิปัสสนากรรมฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- _____. **หลักปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙.
- _____. ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมบุนโน). อภิธัมมัตถวิภาวินีแปล. กาญจนบุรี : ม.ป.ท, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____. พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี : โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนอักษรการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน. แปลโดย พระคันธสาราภังค์ (สมลักษณ์ คนธสาโร). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระอุทิศสเถระ รจนา. คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แปลจากฉบับภาษาอังกฤษของพระเอฮารา พระโสมเถระ และพระเขมินทเถระ. วิมุตติมรรค. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พิภพ วังเงิน. พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๗.
- พิมพ์มล พลเวียง. ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙.
- พุทธทาสภิกขุ. ธรรมโฆษณอรรถาธิบาย เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : หจก. ภาพพิมพ์ จำกัด, ๒๕๓๓.
- _____. สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏ. อภิธัมมัตถสังคหบาลีและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๓๙.
- _____. มลทินปัญหา ฉบับแปลในมหาวิทยาลัยราชภัฏ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๔๓.
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. แผนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๕. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **ประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **องค์การและการจัดการ**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วิเชียร วิทยาอุดม. **ทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนัช การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๔.
- วิวัฒน์ บุญยภักดี. **สรุปปัญหาและการป้องกันแก้ไขผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : จุลสารการท่องเที่ยว, ๒๕๔๒.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **พฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพมหานคร : อีระฟิล์มและไซเท็กซ์, ๒๕๔๑.
- _____. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๕.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สมคิด บางโม. **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- สมาน รังสิโยภักษ์ และสุธี สุทธิสมบูรณ์. **หลักการบริหารเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., ๒๕๔๔.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๑.
- สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร. **การพัฒนาองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.
- สาโรช บัวศรี. **จริยธรรมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๙.
- สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **คู่มือการปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี : หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๗.
- สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖**. กรุงเทพมหานคร : หจก.เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๖.
- สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **สรุปงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา**. นนทบุรี : หจก. เซนปรีนติ้ง, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **คู่มือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (ฉบับปรับปรุง) ปีงบประมาณ ๒๕๔๙**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๙.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, **วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน**. ปทุมธานี : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗.
- สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency Based Learning. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๘.
- สุจิตรา จันทนา. **การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙.
- สุจิตรา ธนนันท์. **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สุนันทา เลานันท์. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ ภาควิชาบริหารธุรกิจและสหกรณ์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๕๔๒.
- สุรพล สุษะพรหม และคณะ. **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- เสนาะ ดิยาว. **การบริหารงานบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- อังฉรา โพธิยานนท์. **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : เทคนิคปรีนติ้ง, ๒๕๓๙.
- อาภรณ์ ภูวิทยาพันธ์. **Career Development in Practice**. กรุงเทพมหานคร : เอชอาร์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๗.
- อุทัย เลาหิเชียร. **รัฐประศาสนศาสตร์ : ลักษณะวิชาและมิติต่างๆ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมอธรรม, ๒๕๔๒.

(๒) บทความ :

- บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก. “การศึกษา-การศาสนา-วัฒนธรรม”. **คม ชัด ลึก**. (๒๐ มกราคม ๒๕๔๙) : ๒๘.
- สมบูรณ์ ชาวชายโงะ และวัชชัย กุณวงศ์. “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”. ใน **วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

- จันทิมา แสงเลิศอุทัย. “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณภูมิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.
- ณาน ตรกรกิจารณ. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- ธานี สุขเกษม และวุฒิพงศ์ บัวชัย. “การพัฒนาศักยภาพองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำในเขตลุ่มน้ำป่าสักตอนบน. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๓.
- บุญหนา จิมาณัง และคณะ. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑.
- ประจักษ์ ผลเรือง. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรคุณภูมิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕.
- ปรีชา กันธิยะ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒.
- เปรมชญา ชนวงษ์, กำไร ประกอบชาติ และกนกวรรณ แก้วเกาะสะ. “การพัฒนาศักยภาพชุมชนบนเพื่อการพึ่งตนเองบนฐานทุนทางสังคม”. **รายงานการวิจัย**. คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๓.
- พรรณี ผุดเกตุ และคณะ. “รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดสงขลา”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๕๔.
- พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต และคณะ. “ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้โดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิชาการ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๒.
- พระราชรัตนมงคล (มนตรี อภิมนติโก). “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณภูมิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.
- พิสิฐ เทพไกรวัล. “การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. “ศักยภาพการผลิตและการตลาดปาล์มน้ำมัน”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อุดมลักษณ์ บำรุงญาติ. “การพัฒนาศักยภาพการวิจัยของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น”. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.

(๔) เว็บไซต์ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สารจากอธิการบดี : ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th>. [๒๑ มกราคม ๒๕๕๘].

วิกิพีเดีย. “จังหวัดราชบุรี”. < <http://th.wikipedia.org/wiki/> > (12 April 2015).

สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ. “Competency : เครื่องมือการบริหารที่ปฏิเสธไม่ได้”. Productivity. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๕๓ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๔๘.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

ศูนย์อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดราชบุรี. รายงานสรุปโครงการพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปี ๒๕๕๗. ราชบุรี : ศูนย์อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน ส่วนหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดราชบุรี, ๒๕๕๗. (เอกสารอัดสำเนา).

(๖) สัมภาษณ์ :

นางจันทรา เรือนทองดี. ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการามวิทยา/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วม โครงการ. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

นางดวงจิตา ศศิณรังกุล. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาศักยภาพ. ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

นางสาวกชนิภา ผักแคเล็ก. ครูประจำการโรงเรียนวัดหุบกระเทียม/ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วม โครงการ. ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙.

นายนิวัตร วงศ์วิลัย. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอนตูม/ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี/ผู้ทรงคุณวุฒิ-ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาศักยภาพ. ๗ มกราคม ๒๕๕๙.

พระครูใบฎีกาชาตรี ขาตวโร. เจ้าอาวาสวัดวิมลมรรคาราม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ จังหวัดราชบุรี. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

- พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออี่เขียว/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ
จังหวัดราชบุรี. ๗ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ
จังหวัดราชบุรี. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระครูปลัดวีโรจน์ วรมงคล. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ
จังหวัดราชบุรี. ๘ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระครูวินัยธรสุภชัย ขนดีโก. เจ้าอาวาสวัดชาวเหนือ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด
ราชบุรี. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระครูสมุห์คุณ คุณกร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ศรัทธาธรรม/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ประจำจังหวัดราชบุรี. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระครูสมุห์ดีเรก สุจิตโต. รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางด่าน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ
จังหวัดราชบุรี. ๗ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระครูสิกขกิจธำรง (สถิตย์ สถิตธิโก). เจ้าอาวาสวัดหนองตาเนียด/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ
จังหวัดราชบุรี. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระครูสุธีปริยัติวิธาน (สุภาพ อาตาทโป). รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระ
สอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี. ๗ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากาโร. เลขาธิการเจ้าคณะอำเภोजอมบึง/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำ
จังหวัดราชบุรี. ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระปลัดมนัส ปญญาพัฒน. เจ้าอาวาสวัดหนองสีนวล/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด
ราชบุรี. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระปลัดสุรัชย์ สุรชัย. เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอบางแพ/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด
ราชบุรี. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐิริพัฒโก. เลขาธิการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/ผู้ประสานงานศูนย์ปฏิบัติการ
พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระมหานพพร นวโร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบัวงาม (พระอารามหลวง)/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ประจำจังหวัดราชบุรี. ๖ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระมหาประกอบ โชติบุญโย. เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอน
ศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี. ๘ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระมหาปราโมทย์ ปโมทิโต. รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน
สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระราชวัลลาจารย์ (ดาวเรือง อาจารย์โคณ). เจ้าคณะอำเภอมืองราชบุรี/กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระ
สอนศีลธรรมในสถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี. ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระสมบุรณ์ กิตติโก. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี.
๗ มกราคม ๒๕๕๙.
- พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภณ. เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัด
ราชบุรี. ๑๑ มกราคม ๒๕๕๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ. เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก/พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี.
๑๒ มกราคม ๒๕๕๙.

(๓) สันทนากลุ่มเฉพาะ :

นางนพพร กำแพงทอง. ครูประจำการโรงเรียนวัดบ้านซ้อง ครูในสังกัดสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ.
๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

นายสุริยา ทัพน้อย. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสัมมาราม ผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ. ๙
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น. หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๙
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

พ.ต.ท.ณรงค์ธรรม บัวทอง. อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี. ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

พระครูคุณสารานุกูล. รองเจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน
สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี. ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, ดร.. เจ้าอาวาสวัดหนองปรือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัด
ราชบุรี. ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

พระครูวิสุทธธานันทคุณ, ดร.. เจ้าคณะอำเภอโพธาราม กรรมการศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมใน
สถานศึกษาประจำจังหวัดราชบุรี. ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

พระมหาชินวิชญ์ จารุธมโม. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม พระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน จังหวัดราชบุรี. ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Bernardin J. H.. **Human Resource management : An Experiential Approach.** New
York : McGraw-Hill, 2003.

David C. Mc Clelland.. **Testing for Competence Rather than Intelligence.** Boyatzis :
American Psychologist, 1982.

Delahaye B. L.. **Human Resource Development : Adult learning and Knowledge
Management.** 2nd ed.. Sydney Australia : John Wiley & Sons, 2005.

Gordon Judith R. and others. **Management and Organizational Behavior.** Boston :
Allyn and Bacon, 1990.

Herzberg F. Bernard M. and Babara B.S.. **The Motivation to Work.** New York : John
Wiley and Sons, 1959.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Hicks, H. G., & Gullett, R. C.. **The Management of Organizations**. 3rd ed.. New York : McGraw-Hill, 1967.
- Ivancevich J. M.. **Human Resource Management**. 10th ed.. New York : McGraw-hill, 2007.
- Jackson S.E., Schuler R.S., & Werner S.. **Managing Human Resources**. Mason,OH : South-Western Cengage Learning, 2009.
- Kate, D., & Kahn, R.. **The Social Psychology of Organizations**. New York : John Wiley & Sons, 1978.
- Kossek E. E. & Block R.N.. **Managing Human Resource in the 21st Century : From Core Concepts to Strategic Choice**. Cincinnati OH : South-Western College, 2002.
- Luthans F.. **Organizational Behavior**. New York : Mc Graw-Hill, 1992.
- Maslow Abraham. **Motivation and Personality**. New York : Harper and Row Publishers, 1987.
- Mc Clelland D.C.. **The Achieving Society**. New York : The Free Press, 1961.
- Mondy R.W. & Mondy J.B.. **Human Resource Management**. 9th ed.. Upper Saddle River NJ : Pearson Education, 2008.
- Nadler L. & Nadler Z.. **Every Manager's Guide to Human Resource Development**. San-Francisco : Jossey-Bass, 1992.
- Noe R.A., Hollenbeck J.R., Gerhart B. & Wright P.. **Fundamentals of Human Resource Management**. 2nd ed.. New York : McGraw-Hill, 2007.
- Pfiffee, J. M., & Sherwood, F. P.. **Administrative Organization**. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1960.
- Procter, C.. **A first course in factor analysis**. 2nd ed.. Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates, 1991.
- Sims R.R.. **Human Resource Management : Contemporary Issues Challenges and Opportunities**. Charlotte,NC : Information Age, 2007.
- World Commission on Environment and Development. **Our Common Future**. New York Oxford University : Great Britain R.Clay Ltd.,1987.
- Yorks L.. **Strategic Human Resource Development**. NJ : Thomson South-Western, 2005.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๓๐๕.๒/๙๙๙

วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหากษัตริยา กิตติโสภณ, ดร.

ด้วย พระครูปัญญาภิยุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อนุเคราะห์ตามขอแก้ไขแล้ว

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิยุต
โทรศัพท์ติดต่อ .๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

(พระมหากษัตริยา กิตติโสภณ,ดร.)

๕ / ธ.ค. / ๕๘



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๔

วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ด้วย พระครูปัญญาภิยุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออัญมณาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิยุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

4 / ๑๒ / 2558



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๔

วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร. ธิดิฐ หนัมนี่

ด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งไธ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต
โทรติดต่อก่อน ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ทรงแล้ว

(อาจารย์ ดร.ธิดิฐ หนัมนี่)

๑๔/๑๑/๕๘



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๙๙

วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร. ประเสริฐ อิลาว

ด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโค)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ อิลาว

4 ธ.ค. 2558

ภาคผนวก ข
ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
เครื่องมือเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

- | | |
|---|-----------------------|
| ๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. | ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๑ |
| ๒. พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร. | ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๒ |
| ๓. อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร | ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๓ |
| ๔. อาจารย์ ดร.ธิตูฒิ หมั่นมี | ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๔ |
| ๕. อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ทิลาวัณ | ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ ๕ |

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑	ท่านเห็นว่า ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านเห็นว่า ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ท่านเห็นว่า ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ท่านเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนา ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๕	ท่านเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	ท่านเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ท่านเห็นว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนา ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) คือ หลักธรรมใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	ท่านเห็นว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนา ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) คือ หลักธรรมใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	ท่านเห็นว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนา ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) คือ หลักธรรมใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ/ท่านที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๑๐	ท่านเห็นว่า การพัฒนาศักยภาพ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนใน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) ควรเป็นอย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑	ท่านเห็นว่า การพัฒนาศักยภาพ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนใน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษย สัมพันธ์ (Human Competencies) ควรเป็น อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	ท่านเห็นว่า การพัฒนาศักยภาพ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนใน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบ ยอด (Conceptual Competencies) ควรเป็น อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓	โปรดระบุความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการ พัฒนาศักยภาพพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัด ราชบุรี (ถ้ามี)	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย



แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี โดยแบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล

วุฒิการศึกษา

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นผลผลิต (Output) โดยใช้ปัจจัยนำเข้า (Input) และมีกระบวนการ (Process) ที่ก่อให้เกิดผลผลิตนั้น

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ศักยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) คือ ความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน

๒) ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) คือ ความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

๓) ศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) คือ ความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง การพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านเทคนิควิธี มนุษยสัมพันธ์ และความคิดรวบยอด โดยมีพุทธธรรมเป็นฐานในการพัฒนา

๓) ท่านเห็นว่า ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

[illegible]

๔) ท่านเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

[illegible]

๕) ท่านเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้าน มนุษย์สัมพันธ์ (Human Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

[illegible]

๖) ท่านเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) ในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school handwriting practice paper. The lines are evenly spaced and run across the entire width of the page. There are no margins, text, or other markings present.

๗) ท่านเห็นว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) คือ หลักธรรมใด

[illegible]

๘) ท่านเห็นว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้าน มนุษย์สัมพันธ์ (Human Competencies) คือ หลักธรรมใด

[illegible]

๙) ท่านเห็นว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) คือ หลักธรรมใด

[illegible]

๑๐) ท่านเห็นว่า การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) ควรเป็นอย่างไร

[illegible]

๑๑) ท่านเห็นว่า การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) ควรเป็นอย่างไร

This image shows a full page of white paper with horizontal dashed lines, typical of primary school writing paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

๑๒) ท่านเห็นว่า การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) ควรเป็นอย่างไร

[illegible]

๑๓) โปรดระบุความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระครูปัญญาภิยุต (ประจวบ ปณฺหาทีโป)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขออนุมัติขอพระราชทานให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้สิทธิดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
 คุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ในใต้ของคณ : น
 พระมหาปราโมทย์
 ๑๑ มก. ๕๕

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระเดชพระคุณ พระราชวัลภาจารย์ เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดช
 พระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘
 พระเดชพระคุณ
 พระราชวัลภาจารย์
 เจ้าคณะอำเภอเมืองราชบุรี

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาประกอบ โชติปณฺโญ เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชฺยต ฉายา ปณฺญาทีโป รหสปรจำตวันิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขออนุญาตเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
 คุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสมาการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชฺยต

โทรศัพท์ติดต่อ .๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

อ.ปัญญาภิชฺยต
 ม.ร.ค.ม.ราชบุรี
 10/12/2558
 8 ม.ค. 59

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมีสการ พระครูสุธีปริยัติวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอบ้านโป่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปญญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
 คุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมีสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมีสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโด)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ยินยอมให้สัมภาษณ์
 พระครูสุธีปริยัติวิธาน
 ๗ มกราคม ๒๕๕๙

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต
โทรติดต่อกับ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหากริยศักดิ์ ฐิตวิมลโก เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหฺสปรจํวณฺสีต ๕๖๐๕๐๔๐๑๓๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
 คุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนึ่งให้ตามอนุเคราะห์
 ทน. โกวิทพงศ์ ฐิต
 ๑๑ สิงหาคม ๕๘

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโด)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูสิทธิกิจธารัง เจ้าอาวาสวัดหนองตานิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากัญญา ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
คุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๒๑๑๗/๗/๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
พระครูสิทธิกิจธารัง
/เจ้าอาวาสวัดหนองตานิ
/๕. ๗. ๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโด้)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากัญญา

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นิตสาร พระปลัดมนัส ปญญาวฑฒโน เจ้าอาวาสวัดหนองสีนวล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปญญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์


พระปลัดมนัส ปญญาวฑฒโน

12./๑๑./๕๙

12.10๖.

ขอนมัสการด้วยความเคารพ



(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโด)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต

โทรศัพท์ต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ๓๖๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูวินัยธรศุภชัย ขนติโก เจ้าอาวาสวัดขาวเหนือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหสฺสปรจํจัตฺวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุมัติเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสมาการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูวินัยธรศุภชัย ขนติโก
๑๑ ม.ค. ๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นั้สการ พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภณ เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น

ลิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชฺยต ฉายา ปญญาทีโป รห้สประจําตัวนั้ส ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นั้สหลักสุตรพุทธศาสนตรศุภั้บณั้ต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศั้ยกภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสุตรดังกล่าว

การศั้กษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขออนุญาตเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสุตรพุทธศาสนตรศุภั้บณั้ต สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห้จากพระ
 คุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนั้

จึงนั้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห้

ฉันได้ให้สัมภาษณ์
 พระสมุห์ญาณเดช จันทโสภณ
 เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น
 ๑๑ ธ.ค. ๕๕

ขอนั้สการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโด)

ผู้อำนวยการหลักสุตรพุทธศาสนตรศุภั้บณั้ต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชฺยต

โทรติดต่อ .๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ภายใน : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒๐-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระสมุห์วศิน วิสุทโธ เจ้าอาวาสวัดห้วยปลาตุก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากัญญา ฉายา ปญญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูปัญญากัญญา
วัดห้วยปลาตุก
๑๕ มกราคม ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.เพชร ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากัญญา

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูใบฎีกาชาตรี ชาติวโร เจ้าอาวาสวัดวิมลธรรมคาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณฺญาทีโป รหสปรจําวนิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสมาการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ข้าพเจ้าในรํธมฉาย
พระครูใบฎีกาชาตรี ชาติวโร
11 ม.ค. 2559

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต

โทรศัพท์ติดต่อ .๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ให้นิติเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูสมุห์ติเรก สุจิตโต รองเจ้าอาวาสวัดหนองกลางดำน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปญญาทีโป รหัสประจำตัวนิติ ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิติหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขออนุมัติเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
 วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิง
 พุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระ
 คุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหานพพร นวโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบึงาม (พระอารามหลวง)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณฺญาทีโป รหฺสปรจํจัตฺวานิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุมัติขอพระราชทานให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูปัญญาภิชิต
ฉายา ปณฺญาทีโป
รหฺสปรจํจัตฺวานิสิต
๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.เพชร ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นิตสาร พระครูปลัดวิโรจน์ วรมงคล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปราสาทสิทธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปญญาทีโป รหัสประจำตัวนิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิตหลักสูตรพุทธศาสตร์คุณูปบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุมัติขอพระราชทานให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตร์คุณูปบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิตวิโรจน์วรมงคล
พระครูปลัดวิโรจน์วรมงคล
น.ม.ค. ๕๖

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร์คุณูปบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต

โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหิ์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูใบฎีกาสมพงษ์ อายุโท ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอ้ออเขียว

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตเคราะหิ์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนําสมาการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อินท/เร
พระครูปัญญาภิชิต
ว.ม.ค ๑๕๕๙
๒๗/๑๒/๕๘

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกริ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทุ่งหลวง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปญญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยินดีให้สัมภาษณ์
พระครูใบฎีกาอลงกร อลงกริ
๑๒ มกราคม ๒๕๕๙
เวลา ๑๒.๐๐ น.

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระปลัดสรุชัย สุรชัย เลขานุการเจ้าคณะอำเภอปากท่อ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากัญญา ฉายา ปญญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๑ มกคพ ๒๕๕๘
๒๒.๐๓.๕๘

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากัญญา

โทรศัพท์ติดต่อ .๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูสมุทรคุณ คุณกร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราชวรวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

มีมติในลักษณะ

พระครูสมุทรคุณ คุณกร

๑๑ ม.ค. ๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นิตสาร พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอจอมบึง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนิตสารมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทิให้สัมภาษณ์
พระปลัดณรงค์ศักดิ์ ปากโร
๑๘ มกราคม ๒๕๕๙

ขอนิตสารด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต
โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นิตสาร พระสมบุรณ์ กิตติโก ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองหิน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนิตสารมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๕/๕๐๑/๒๕๕๘
 พระสมบุรณ์ กิตติโก
 ๑๗/๑๑/๕๕

ขอนิตสารด้วยความเคารพ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสันติการามวิทยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ทราบ

- ยินดีให้ความช่วยเหลือ
เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

พระครูปัญญากิจุต
(พระครูปัญญากิจุต)
ผู้อำนวยการ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ๓๖๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดอนตูม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชฺโชติ ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชฺโชติ

โทรติดต่อกับ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

-๐๘๑-๗
๑๖๖๖
๑๑ ม.ค. ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวชนิกา ผักแคเล็ก โรงเรียนวัดหุบกระเทียม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิยุต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ติดต่อดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยินดีให้สัมภาษณ์:

(นางสาวชนิกา ผักแคเล็ก)

๑๖/๑๑/๕๙

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิยุต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๑๗



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาพระศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณฺญาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

มีดามอินทรีเป็นดั่ง
อ.จ.กบ
(นางสาวศิริกานต์ นพรัตน์)
๔๐. พตจ. รามบุรี
๗. ม.ค. ๕๓

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ หังโต)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๑-๗๒๐-๒๕๕๗

ภาคผนวก จ

แบบแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย



แบบแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย เรื่อง การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

คำชี้แจง

แบบแสดงความคิดเห็นนี้ สำหรับให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพในปัจจุบันของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

โดยมีนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นผลผลิต (Output) โดยใช้ปัจจัยนำเข้า (Input) และมีกระบวนการ (Process) ที่ก่อให้เกิดผลผลิตนั้น

ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๓ ด้าน ได้แก่

๑) ศักยภาพด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) คือ ความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการ และเทคนิค โดยอาศัยความรู้ การวิเคราะห์ และรู้จักใช้เครื่องมือในการปฏิบัติงาน

๒) ศักยภาพด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) คือ ความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

๓) ศักยภาพด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) คือ ความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของตนในทุกลักษณะ และเห็นความสัมพันธ์ของหน่วยงานของตนที่มีต่อหน่วยงานหรือองค์การอื่นที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึง การพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในด้านเทคนิควิธี มนุษยสัมพันธ์ และความคิดรวบยอด โดยมีพุทธธรรมเป็นฐานในการพัฒนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง : โปรดระบุข้อมูลทั่วไปซึ่งเป็นข้อมูลส่วนตัวของท่าน (เฉพาะที่อนุญาตให้เปิดเผยได้)

ชื่อ

วุฒิการศึกษา

ตำแหน่ง

โทร.

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพในปัจจุบันของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

ตารางที่ ๑ ศักยภาพในปัจจุบันของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒๕ รูป/คน จำแนกตามรายด้าน

ด้าน	ประเด็น
เทคนิควิธี	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน
	ความรู้และทักษะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา
	ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีภาระรับผิดชอบสูง
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน
มนุษยสัมพันธ์	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสุขภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่นับถือ ประมาณตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในเรื่องศาสนาและการเมือง
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

ตารางที่ ๑ (ต่อ)

ด้าน	ประเด็น
ความคิดรวบยอด	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
	พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน

จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่า ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านเทคนิควิธี (Technical Competencies) มี ๘ ประเด็น คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นต้นแบบความประพฤติที่ดีแก่ผู้เรียน ความรู้และทักษะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้หรือการศึกษา ศักยภาพด้านเทคนิควิธีการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องได้รับการพัฒนาเป็นประจำสม่ำเสมอ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้ทรงความรู้ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้โดยตรงในสาขาครุศาสตร์ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนรู้จักใช้เทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการมีการรับผิดชอบสูง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการสอน

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Competencies) มี ๖ ประเด็น คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความสุข อ่อนโยน ยิ้มแย้ม และเป็นกันเองกับผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทำตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ประมาดตน ไม่ถือว่าตนดีกว่าผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่ทุกคน ไม่เหยียดหยามผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้าย พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยกย่องความรู้และความคิดริเริ่ม ชมเชย และให้เกียรติผู้อื่น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ถกเถียงในเรื่องความเชื่อในเรื่องศาสนาและการเมือง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความจริงใจ เป็นคนยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดราชบุรี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Competencies) มี ๕ ประเด็น คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้และเข้าใจบริบทเฉพาะของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถประสานกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถรับรู้ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาที่ตนปฏิบัติงาน

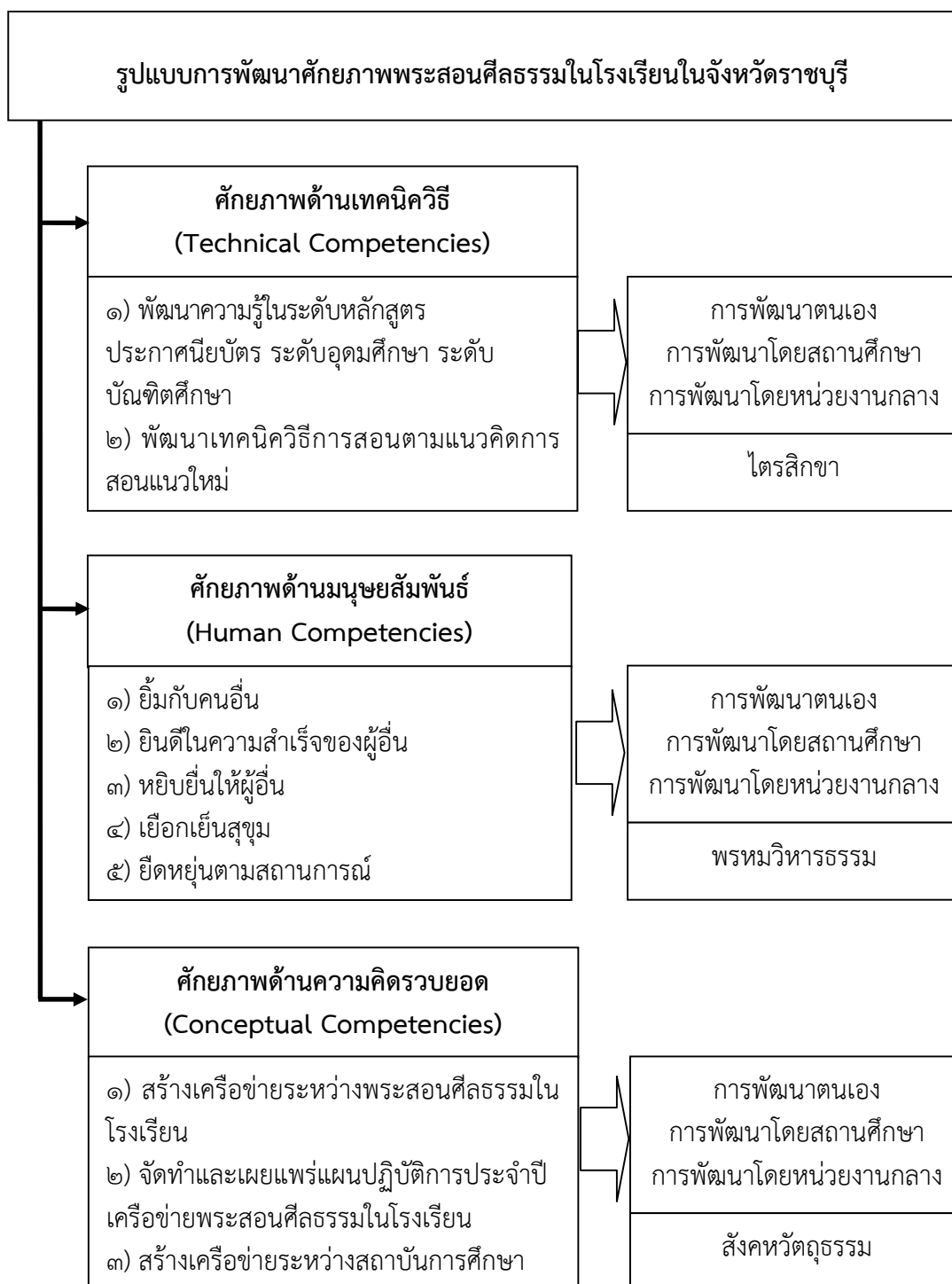
ตารางที่ ๒ ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี

ที่	ประเด็น
๑	คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนอย่างเต็มที่
๒	ผลปฏิบัติงานที่ผ่านมาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้รับความเชื่อถือจากทุกฝ่าย
๓	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๔	พุทธศาสนิกชนให้งบประมาณสำหรับการจัดกิจกรรมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๕	รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๖	หน่วยงานราชการให้ความสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๗	สถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพิ่ม
๘	สถานศึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานเป็นอย่างดี
๙	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรม
๑๐	หน่วยงานเอกชนหลายแห่งให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา

จากตารางที่ ๒ แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี มี ๑๐ ประเด็น ดังนี้ คณะสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนอย่างเต็มที่ ผลปฏิบัติงานที่ผ่านมาได้รับความเชื่อถือจากทุกฝ่าย มีการเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรการสอนศีลธรรมในโรงเรียน พุทธศาสนิกชนให้การสนับสนุนงบประมาณ รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หน่วยงานราชการให้ความสนับสนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สถานศึกษามีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพิ่ม สถานศึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานเป็นอย่างดี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรม และหน่วยงานเอกชนหลายแห่งให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี มี ๓ หลักธรรมใหญ่ ๆ ได้แก่ ไตรสิกขา พรหมวิหารธรรม และสังคหวัตถุธรรม



แผนภูมิที่ ๑ รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี¹

¹จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย.

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี		ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม
ด้าน	ประเด็น	
ความคิด รวบยอด	สร้างเครือข่ายระหว่างสถาบัน การศึกษา	
		
		
		
		
		
		
		
		
		
		
		

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระครูปัญญาภิชิต (ประจวบ ปญฺญาทีโป)

นิสิตปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

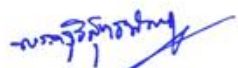
เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นมัสการ พระครูวิสุทธิกิจคุณ, ดร. เจ้าคณะอำเภอโพธาราม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณณทโป รัชสประจักษ์วิมล ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
 คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนา
 ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙
 เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย วัดหลวงพ่อดิศัยธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จาก
 พระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพ


 (พระครูวิสุทธิกิจคุณ, ดร.)

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙


 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต ปณณทโป
 โทรศัพท์: ๐๘-๑๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยาว : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นมัสการ พระครูคุณสารานุกูล รองเจ้าคณะอำเภอบัวราช
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปัญญากิจุต ฉายา ปณฺหาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
 คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนา
 ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙
 เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย วัดหลวงพ่อดิศัยธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จาก
 พระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

พระครูคุณสารานุกูล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ สุธะพรหม)

รองเจ้าคณะอำเภอบัวราช

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญากิจุต ปณฺหาทีโป

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘-๑๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นมัสการ พระมหาชินวิชญ์ จารุธมโม ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณณาทิโป รักษประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการดังกล่า

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระ
 คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนา
 ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙
 เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จาก
 พระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอ: พณณาทิโป
 ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต ปณณาทิโป
 โทรศัพท์: ๐๘-๑๓๖๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 นมัสการ พระครูใบฎีกาสุพล อาสโภ, ดร. เจ้าอาวาสวัดหนองปรือ
 สิ่งที่มาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณณทโป รหสประจักษ์นิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
 คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนา
 ศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙
 เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย วัดหลวงพ่อดิศัยธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จาก
 พระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(พระครูใบฎีกาสุพล อาสโภ, ดร.)
 ๑๗.๒.๕๕๙

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุษะพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน, พระครูปัญญาภิชิต ปณณทโป
 โทรศัพท์ ๐๘-๑๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรียน นายสุริยา หับน้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสัมมาราม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิยต ฉายา ปณฺณาทิโป รักษาสถาบันนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
 มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม
 ในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ
 ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกา
 ยาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
 ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

(นายสุริยา หับน้อย)
 ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสัมมาราม
 ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

ผู้ประสานงาน. พระครูปัญญาภิยต ปณฺณาทิโป

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘-๑๗๒๐-๒๕๕๗

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘



ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาวาส แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรียน นางนพร กำแพงทอง ครูประจำการโรงเรียนวัดบ้านฉ้อง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิชิต ฉายา ปณฺหาทีโป รัทสประจําตัวนํสํ ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี”
 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
 มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม
 ในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ
 ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกา
 ยาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
 ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

นางนพร กำแพงทอง
 ๙ ก.พ. ๒๕๕๙

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิชิต ปณฺหาทีโป
 โทรศัพท์: ๐๘-๑๓๒๐-๒๕๕๗



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิยุต ฉายา ปณฺหาทีโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน. พระครูปัญญาภิยุต ปณฺหาทีโป

โทรติดต้อ. ๐๘-๑๗๒๐-๒๕๕๗

เจ้าคณะวัด

(ผ.อ. ภัทรพล ใจเย็น)
๙/ก.พ. ๒๕๕๙



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๖๘

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน พ.ต.ท.ณรงค์ธรรม บัวทอง

เนื่องด้วย พระครูปัญญาภิยุต ฉายา ปณณาทิโป รหัสประจำตัวนิสิต ๕๖๐๑๕๐๔๐๑๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดราชบุรี” ในวันอังคาร ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนา

พ.ต.ท. ณ-โสม
ผู้เข้าร่วม: ณ.
๙ ก.พ. ๕๙

ผู้ประสานงาน: พระครูปัญญาภิยุต ปณณาทิโป

โทรศัพท์: ๐๘-๑๗๒๐-๒๕๕๗

ประวัติผู้วิจัย



- ชื่อ : พระครูปัญญากัญญา (ประจวบ ปณฺญาทีโป)
- เกิด : วันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖
- สถานที่เกิด : จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก
 : ประถมศึกษา-โรงเรียนวัดสัมมาราม จังหวัดราชบุรี
 จังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ.๒๕๒๗
 : หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 : พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (พธ.บ.) รุ่นที่ ๕๖
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๓
 : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๒๓ พ.ศ.๒๕๕๖
- อุปสมบท : วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๒๖
 โดย พระครูปัญญาวชิโร วัดไร่สามเกาะ เป็นพระอุปัชฌาย์
 พระครูไพศาลพัฒนโกศล วัดสัมมาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์
 พระครูอุปลัมภศึกษากร วัดเขาทอง เป็นพระอนุสาวนาจารย์
- ตำแหน่งหน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดสัมมาราม
 : พระกรรมวาจาจารย์
 : เจ้าสำนักเรียนพระปริยัติธรรมวัดสัมมาราม
 : ครูพระปริยัติธรรมประจำจังหวัดราชบุรี
 : พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรี
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสัมมาราม
 ๔๙ ตำบลเขาหลวง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
 โทร. ๐๘๑-๗๒๐๒๕๕๗